

נר חנוכה

קיצור הלכות חנוכה

מלוקט מספר משנה ברורה ואחרונים

1234567 ח'ו'

והלכות שנאמרו מפי השמועה

מהחזון איש וגדולי הוראה

דייל עיי

יוסף דוב בלאאמו"ר

הרב חיים יצחק ספטימוס שליט"א

הוצאה שלישית

עם הוספות ותיקונים

בסלו תשע"ג

תפרח

**הנני לקבוע ברכה לנדיב היקר החפץ בעילום שמו
שנדב להוצאת ספר זה
השי"ת ישלח ברכה והצלחה בכל מעשי ידיו,
וימלא כל משאלותיו לטובה ולברכה ברוחניות ובגשמיות
והקרון קיימת לו לעוה"ב.**

הערות והארות יתקבלו בברכה

כתובת המחר
תפרח רח' רמב"ם 57
ד.נ. הנגב 85102
פקס 08-6517642

אפשר להשיג אצל:

הרב ספטימוס רח' פנים מאירות 7 ירושלים.

הרב צבי ספטימוס רח' מסילת יוסף 24 קרית ספר.

הרב שמשון כהן רח' בית הלל 3 ב"ב.

הרב ק. אתרוג סמטת הרב משה ארי' 4 ב"ב.

תוכן ענינים

הסכמות רבותינו הגאונים שליט"א

הקדמה א

תוכן הענינים מפורט ד

דינים ומנהגי חנוכה ממרן החזון איש שנערכו על ידי

מוריננו הגאון רבי חיים קניבסקי שליט"א יא

פרק א' נס חנוכה ומנהגי חנוכה טז

פרק ב' זמן ההדלקה לכתחלה ובדיעבד. שיעור השמן. כבתה הנר. לימוד

ואכילה קודם ההדלקה כז

פרק ג' מקום ההדלקה. פתח הבית. פתח החצר. מרפסת. חלון. גובה הנרות. לט

פרק ד' החייבין בהדלקה. אשה. קטן. בחורי ישיבה. אורח. הולכי דרכים.

ברכת הרואה נה

פרק ה' סדר הברכות וההדלקה. השתמשות בנרות. ההדלקה בערב שבת

ומוצאי שבת. עה

פרק ו' דיני הנר שמן ופתילות צב

פרק ז' נר חנוכה בבית הכנסת. ק

פרק ח' על הנסים והלל. קז

מרן רבנו הגאון רבי נסים קרליץ שליט"א

הרב ש. י. נסים קרליץ

רמת אהרן

רח' ר' מאיר 6, בני-ברק

בס"ד, יום י' חשוון תש"ז

רחוק את הספר "קרא עלי מוצ" וזה
 קולור צינן דין המלחים ובעד כדף לחידה
 דר ה"ח מ"ה י"ס דד סקטילמוס א"ס"א
 ונאשר ה"ח מ"ה י"ס דד סקטילמוס א"ס"א
 המה ש"ס אדר כל ה"ח דח"ל
 דספרים וד"ל מ"ה ח"מ, וד"ל דה חידה
 את הספר ה"ח ו"ל צ"ח כל ה"ח מ"ה
 ש"ל ו"ל אדר דד"ה. ח"מ דד"ה א"ל
 ד"ל א"ל

הגותם בדרכה אהרן המזרחי שליטא יצא
ומיד איך דא האט אל גרע מיין מלחמה ואלח
ודאי שום מבואר רק גבול הרדים שיהיו
אחרי

105/106

ראיתי את הספר "קרא עלי מועד" והוא קיצור דיני בין המצרים ותשעה באב שחיבר הרה"ג מוה"ר יוסף דוב ספטימוס שליט"א וכאשר הנני מכיר את חשיבות הרב המחבר שיגע לברר כל הלכה בחיפוש בספרים ובשימוש חכמים, וע"ד זה חיבר את הספר הנ"ל וגם ציין על כל הלכה מקורו שיוכלו לברר הדברים. ראויים הדברים להפיצם בישראל.

החותם בברכה להרב המחבר שליט"א יזכה תמיד לישוב באהלה של תורה מתוך מנוחה ושלוה ובלי שום מכשול רק זכות הרבים שיהנו לאורו.

ש.י. נסים קרליץ

מכתב זה קבלתי עבור ס' "קרא עלי מועד" וברשות מו"ר אני מעתיקו כאן.

הקדמה

כתב הרמב"ם (סוף הלכות חנוכה) מצות נר חנוכה חביבה היא עד מאד וצריך אדם להזהר בה כדי להודיע הנס ולהוסיף בשבח הקל והודיה לו על הנסים שעשה לנו עכ"ל. וכן רואים היום שכל ישראל מחבבין ומהדרין במצוה זו הן במספר הנרות [שמדליקין כמהדרין מן המהדרין] והן בעצם הנרות והשמן והפתילות. ומחזרין אחר המקום הטוב ביותר להדליק שם הנרות. ויש הרבה פרטי דינים בהלכות חנוכה. והרוצה לידע הדינים למעשה ראשית צריך ללמוד שלחן ערוך ומשנה ברורה כידוע. ומכל מקום עדיין יש הרבה דינים וספקות שלא נתבארו כל הצורך במ"ב ואחרונים, בפרט בענין מקום הדלקת הנרות בבתיים וחצרות שלנו, וכן בגדרי אכסנאי אימתי מדליק בביתו ואימתי במקום האכסניא, ואימתי במקום אכילה או מקום שינה [לפי המציאות של אורחים היום]. והגרש"ז אויערבאך זצ"ל היה רגיל לומר שבהרבה מהלכות חנוכה בכלל, ובדיני מקום ההדלקה בפרט אין לנו שרשים מספיקים בסוגיות הגמ' ודברי הראשונים, והדברים תלויים הרבה בסברא ובאובנתא דלבא. ומדי שנה בשנה התעסק רבות ביומין דחנוכה בענינא דיומא בריבוי הערות וספקות ובליבון הפרטים והמקרים השונים שבאו לפניו [ס' הליכות שלמה עמוד ע"ר]. ובס' "פניני חנוכה" (בהקדמה) כתב: בענין מקום ההדלקה, רבים הם השואלים היכן עליהם להדליק, והיכן הוא פתח החצר שלהם וכיו"ב. רבינו [הגרי"ש אלישיב זצ"ל] רגיל לומר שכדי להשיב בענין זה צריך לראות את הבית ואת הפתח בעינים. ואפי' כשמביאים לו צילום תמונה של הבית הוא אומר: בתמונה קשה לראות. וכמה פעמים בשעה שנסע מביתו לסנדקאות נעתר להאריך את הדרך ולראות את הבית שעליו נידון השאלה עכ"ד.

ובאמת כבר חיברו על הלכות חנוכה ספרים רבים הן בארוכה והן בקצרה וכמעט לא הניחו לי מקום להתגדר בה. ובכל זאת כמדומה שיהיו לומדי תורה שימצאו איזה תועלת בחיבור זה בבחינת פרשה שנאמרה ונשנית – בשביל דבר שנתחדש בה. ויהי רצון שנזכה ללמוד וללמד תורה לאמתה לשמה ולא נכשל בדבר הלכה.

וזאת למודעי שבחיבור זה יש הרבה חידושי דינים מובאים מפי השמועה. והרבה מהם לא שמעתי בעצמי רק העתקתי מספרים אחרים ששמעו או שהעתיקו כו'. וידוע שאינו דומה הלכה שנכתבה ע"י חכם מתוך לימוד הסוגיא – כהלכה שנאמרה בשמו ע"י תלמיד ששאלו וענה לו, מכמה וכמה טעמים ואין כאן מקום להאריך בזה. ואמנם אין לנו אפשרות לברר כל שמועה שרואים בספר אם היא נכונה או לא, אבל על כל פנים ודאי ראוי לבדוק בחידוש דין המובא מפי השמועה אם הוא מלתא דמסתברא ואם הוא דבר נהוג, או דבר משונה, שא"כ יתכן שאינו מדויק ואולי חסר פרטים בשאלה או בתשובה, ואולי היה הוראת שעה, ואולי אמר כן דרך לימוד וצידוד כו'. ובפרט כאשר אין ידוע בבירור מי השואל ומה בדיוק הוא שאל. ואפילו השואל בעצמו ראוי ליזהר ולבדוק טרם שמורה דברי רבו לאחרים אם ברור לו שהבין הדברים לאמתם. ומי לנו גדול מתלמידי רבנו יהודה הנשיא כרבי חנינא, שרבנו הקדוש העיד (כתובות ק"ג ב') "חנינא בר חמא ישב בראש" [יהיה ראש הישיבה. רש"י] ואפילו הכי איתא בירושלמי סוף פ"ב דנדה שר' חנינא אמר שאינו רוצה להורות יחידי הלכה ששמע מרבי אא"כ שמע ממנו הלכה למעשה לפחות ג' פעמים, ואם שמע רק ב' פעמים לא סמך על עצמו רק ביקש מר' יוחנן וריש לקיש שיצטרפו עמו לדין ע"ש. ואנן מה נענה בתריה. ובחיבור זה בדרך כלל בגוף הספר כתבתי דברי האחרונים והלכות ששמעתי בעצמי מפי רבותינו שיחיו. בעיקר מפי מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א ומרן הגר"נ קרליץ שליט"א. השי"ת יאריך ימיהם ושנותיהם בבריאות הגוף והנפש. ושאר חי' דינים שנאמרו מפי השמועה הוספתי בהערות כפי שיראה הקורא. וגם בזה לא יצאתי ידי חובה בעיון וחיפוש בספרים, וגם ממה שראיתי לא יכלתי להביא הכל, ולפעמים לא רציתי להאריך, גם לא רציתי להביא דברים שאינם מובנים לי [בפרט אם לא נכתבו ע"י גדולי אחרונים]. ועל כן ידע הקורא שחיבור זה אינו "סוף פסוק" אלא יש מקום לעיין ולברר עוד ויתכן שיש עוד שיטות וצדדים בדברים שנאמרו כאן.

ואפריון אמטייה למרן רבינו הגאון רבי חיים קניבסקי שליט"א שמסר לידי קובץ דינים ומנהגים ממרן החזון איש [מקונטרס הזכרונות שלו] ונתן לי רשות להדפיסם. והעתקתי הדברים בתחילת הספר הזה.

ויהי רצון שנזכה לקיים מצות נר חנוכה ושאר מצוות התורה בהידור, ועי"ז נזכה לקבל אור התורה. ונהיה אנחנו וצאצאינו וצאצאי עמך בית ישראל כולנו יודעי שמך ולומדי תורתך לשמה.

אוצר החכמה

ואבקש מכל קורא שאם ימצא טעות או שיהיה לו הערה, שיציין וישלח לי ותבא עליו ברכות טוב.

תוכן ענינים
פרק א' – ב'

השל"ה הקדוש בזה.
יש שכתבו שחנוכה הוא סוף זמן קבלת
תשובה.
תפלה וצדקה בימי חנוכה והענין בזה.

דינים ומנהגי חנוכה ממרן החזון איש
שנערכו על ידי מורינו הגאון רבי חיים
קניבסקי שליט"א.

א-ב. נס חנוכה – בכ"ה כסלו או בכ"ד כסלו

יז-ית. מנחה ערב חנוכה
תחנון.
הדליק נר חנוכה קודם מנחה אם אומר על
הנסים במנחה.

מלכי חשמונאי אם מלכו כדין או לא (שהרי מלכות שייכת ליהודה).
פך השמן שמצאו י"א שהיה שמן המשחה.
הטעם שהוצרכו לח' ימים לעשיית שמן.

א-ב.

פרק ב' – אימתי מדליקין נר חנוכה
זמן הדלקת נר חנוכה
 ג' שיטות בפוסקים – שקיעה ראשונה,
 שקיעה שניה, צאת הכוכבים.
 המנהג למעשה – מנהג ירושלים, החזו"א,
 הגרי"ז, הגר"א קוטלר, אגרות משה,
 הגרי"ש אלישיב זצ"ל ועוד.
 אין מקדימין ולא מאחרים.
 אם לאחר ההדלקה בשביל שלום ביתו.

ג. קושית הבית יוסף

ג' תרועים, ודברי התוס' רא"ש בזה.

ד-ה. סעודה ושמחה בימי חנוכה

כל המועדות בטלין לעתיד לבא חוץ
מחנוכה ופורים.
אכילת מאכלי חלב וגבינה.

7-2

**נר חנוכה ומעריב איזה קודם
תדיר קודם.**
**נ"ח אם נחשב מצוה עוברת במאחר מעט.
מצוה דאורייתא אם קודמת לדרכנן.
להקדים האיננו תדיר למעריב כשיש לו מנין
קבוע אח"כ.**

ו. סופגניות

טעם אכילתך.

ברכתך.

קביעות סעודה עליהן.

ז-יג. הספד ותענית

להספיד חכם בפניו.

הזכרת דברי צער בחנוכה.

תענית יארצייט.

חתך ביום חופתו.

תענית חלום.

המסגף עצמו לכפרה מבשר ויין.

תענית והספד ערב חנוכה ויום אחרי חנוכה.
יציאה לבית החיים.

٦.

שיעור השמן שצריך ליתן בנר
 "עד שתכלה רגל מן השוק" כמה זמן הוא.
 אם מותר לכבות אח"כ.
 אם יש מצוה שידלק יותר במשך הלילה.
 טעה והדליק נ"ח כשלא היה בו כשיעור.

יד-טו. איסור מלאכה בשעה שהנרות דולקים

אם גם אנשים נוהגים בזה.

איזה מלאכות מחמירים בהם.

אם נהגו איסור בבישול, כביסה, תפירה, שטיפת ריצפה, מלאכה קצרה או מלאכה מתמשכת.

.

אם עדיף להדליק בעצמו מאוחר או
ע"י שליח בזמן
מחלוקת בזה.

טז. התורה ועבודה בימי חנוכה

חיוב העסק בתורה בימי חנוכה ודברי

מוצאי שבת דבלאו הכי אין רגילין להדליק בזמן.
שליח המדליק אם מברך על ההדלקה.

יג.	אם מודדין מהקרקע או מגובה הבית בית על עמודים, קארוון איך מודדין הג"ט ועשרה טפחים.	כו.	חלון שאינו נפתח י"א שאין להדליק מחוץ לחלון זה. הדלקה בחלון מחוץ לתריס [שנפתח ונסגר] באופן שאין בני הבית רואין הנרות.
יד-יז.	טפח הסמוך לפתח אם המנורה מתחלת סמוך לפתח. הנר או השלהבת בטפח הסמוך. פתח רחב עד היכן נחשב טפח הסמוך. הרבה אנשים המדליקין בפתח אחד ואין מקום לכולם להדליק בטפח הסמוך.	כז.	חלון של חדר אוכל או חדר שינה מקום אכילה עדיף. כשיש יותר פ"ג במקום שינה. אורח אם יכול להדליק בחדר אחר באותו בית. בחורים בפנימיה כהאי גוונא.
יח-כ.	אימתי מדליקין בשמאל הפתח ואימתי בימין מזוזה בימין ונ"ח בשמאל, מסובב במצוות. אם אין מזוזה. כשיש מזוזה אבל אי אפשר לעבור שם כל זמן ההדלקה. מזוזה שהוקבע רק לחומרא.	כח.	חלון בית הכסא
		כט.	הדלקה בחלון – בימין או בשמאל
		ל.	חלון עם זכוכית שאינה שקופה
כא.	מסובב במצות בנר חנוכה של חבירו מחלוקת אחרונים וההלכה בזה. כשיש מזוזה אבל הוא אורח שם ואינו מצוה שלו. שנים המדליקין במקום שאין מזוזה אם עדיף שא' ידליק בימין ואחד בשמאל כדי שיהיו מסובבין במצוות. טפח הסמוך או הדלקה בשמאל איזה עדיף. הדלקה בשמאל למעלה מ"ט או בימין למטה מ"ט איזה עדיף.	א-ג.	פרק ד' – מי חייב בהדלקה. החייבים בהדלקה והמהדרין מהדרין מן המהדרין מחלוקת הפוסקים אם רק בעה"ב מוסיף והולך או כל א' מבני הבית. מי נחשב בן בית. השמטת הטוש"ע עיקר הדין נר איש וביתו. איך בני הבית מברכים אחרי שיצאו יד"ח בהדלקת בעה"ב. אם שנים יכולים להדליק במנורה אחת. אשה חיובה בנר חנוכה. קטן.
כב.	כשיש יותר פרסומי ניסא בימין	ד-ו.	בחורי ישיבה אם יוצאים בהדלקת אביהם. אם ידליקו במקום אכילה או בחדר שינה. בחור ישיבה אימתי נחשב "סמוך על שלחן אביו".
כג.	בית שיש לו שני פתחים ב' פתחים משתי רוחות דוקא. הדלקה מפני החשד. אם מברכים על הדלקה זו. אם יש חשד בזמן הזה.	ז.	מקום ההדלקה בפנימיה אימתי מדליקין בפתח החדר או בחלון.
כד.	מקום הדלקה בחלון סמוך לחלון מבפנים. תוך עובי הקיר של החלון. אדן החלון מבחוץ בטפח הסמוך. סורגים מחוץ לחלון.	ח.	בחור ישיבה שישן בבית הוריו יש לו חדר בישיבה ונח שם בצהריים ואוכל בישיבה ולן בבית היכן מדליק ג"ח. חילוק בין לומד באותה עיר [קרוב] או עיר אחרת.
כה.	חלון שיש לפניו תריסים אם יכול להדליק ואח"כ לפתוח התריס.		

ז	נר	תוכן ענינים פרק ד'	חנוכה
ט.	אורח באקראי חייב להדליק בביתו ולא במקום שמתארח.	יט.	ר"מ שיש לו חדר בשיבה אם יוצא בהדלקת אשתו. תלוי אם חוזר כל לילה לביתו או לן רוב הימים בשיבה. עובדא במרן הגרא"מ שך זצ"ל.
י.	מתארח בעיר אחרת מתארח שם ליום אחד באכילה ולינה מדליק שם. ד' הגרי"ש אלישיב שליט"א דאינו חייב להדליק שם אא"כ מתארח שם רוב ימי חנוכה. עצה לצאת כל הדעות. אורח אם יכול להשתתף או שצריך להדליק בפני עצמו. דרכי הקנייה בנרות של בעה"ב כסף - הגבהה. בני ביתו של אורח אם חייבים בהדלקה.	כ-כב.	חולה בבית חולים אם יכול להדליק בבית חולים בחלון או על שלחן. משמשי חולה יום ולילה בבית חולים היכן ידליקו נ"ח. אשה בבית חולים או בית החלמה רוב ימי חנוכה.
יא-יב.	המתארח באותה העיר יש אומרים דלא מקרי עקירת דירה בכה"ג אא"כ הולך לרוב ימי חנוכה. וי"א דאף ביום א' מדליק שם. הוראת החזו"א דהכל תלוי במקום אכילה.	כג-כד.	היוצא לדרך קודם זמן ההדלקה תלוי אם יגיע לאכסניא בזמן ההדלקה או שיהי' אז בדרך. בחור שנוסע להוריו ובזמן ההדלקה הוא בדרך.
יג-טו.	אורח לשבת חנוכה מדליק ערב שבת במקום שמתארח. אם צריך להדליק גם בבית מפני החשד. היכן מדליק במוצאי שבת. אם השכיר ביתו לכו"ע מדליק רק במקום שהלך לשם. בחורים שחוזרים לבית הוריהם לשבת חנוכה היכן ידליקו בערב שבת – ומו"ש.	כה.	חתן, והעובר דירה בימי חנוכה תלוי היכן נמצא בשעת ההדלקה. עזב בית אביו קודם זמן ההדלקה ונמצא אז באולם החתונה. ברכת הרואה בכה"ג.
טז.	אורח שאוכל במקום אחד וישן במקום אחר מקום אכילה עיקר. י"א דבית המיוחד לו לשניה עדיף. כדאי לאכול שם מעט וידליק שם. אוכל ולן בבית מלון.	כו.	הולכי דרכים שאין להם בית נוסע ברכבת אם חייב בנר חנוכה. מי שאין לו בית אם חייב לשכור בית כדי לקיים מצות נ"ח. הולכי דרכים בזה"ז שאין הולכים בדרך יותר מיום א'.
יז.	אורח שמדליקין עליו בביתו יוצא בהדלקת בני ביתו. י"א דמ"מ חייב בברכת הרואה. יש הידור להדליק בעצמו במקומו. אם יכול לברך במקומו. ואם מתארח רוב ימי חנוכה.	כז-כח.	גדר בית החייב בנר חנוכה בית שאין בו ד' על ד' אמות. הפורש אוהל במדבר. חיילים השוהים בטנקים.
יח.	הנוסע לחו"ל ובני ביתו בא"י אם יוצא בהדלקתן כשאין הזמנים שוים.	כט-לב.	ברכת הרואה למי שאין לו בית. מדליקין עליו בביתו אם מברך ברכת הרואה. אם יכול לצאת בברכת הרואה רגע לפני שרואה הנרות. ברכת הרואה בנר שכבר דולק חצי שעה. ברכת הרואה על נרות בהכ"נ. נ"ח שהודלקו מפני החשד.
		לג.	סומא אם מברך לעצמו על הדלקת נ"ח.

לד-לו.	חרש.	יט-כ.	הדלקה עושה מצוה
	חרש המדבר ואינו שומע.		הדלקה במקומה.
	אם יכול לברך בעצמו.		שלא לטלטל הנרות בזמן שדולקין.
	חרש שלימדוהו לדבר.		הדלקת הנר עד שידלק רוב הפתילה –
	חרש השומע ע"י מכשיר שמיעה.		הטעם בזה ונ"מ לדינא.
א-ב.	פרק ה' – סדר ההדלקה	כא.	השתמשות לאור הנרות
	חשיבות המצוה ושכרה		שימוש של מצוה.
	בנים ת"ח.		שימוש עראי.
	הוא עצמו יהיה ת"ח.		ללמוד לאורן.
	הטעם שאין כולם זוכים לבנים ת"ח.		ללכת בבית לאורן.
ג.	התפלה קודם הדלקה		להדליק נר מנר חנוכה.
	תפלה על שכר המצוה בשעתה רצויה יותר.		להדליק נר שני מנר ראשון.
			להדליק נר שלישי מנר שני.
			השתמשות בנר הנוסף (עפ"י סוד).
ד-ה.	הכנה למצוה	כב.	שמש
	יש נוהגים ליטול ידים מקודם.		הטעם להדלקת השמש עפ"י הלכה ועפ"י
	כוונת הברכות.		דרוש.
	לבישת בגד עליון לכבוד הברכה והמצוה כו'.		מקום הנחת השמש.
ו-ח.	ברכות ההדלקה	כג.	זמירות ותשבחות לאחר ההדלקה
	החזקת הנר [דלוק] בשעת הברכה בימין.		מעוז צור כו'.
	איטר יד.		אם יש ענין לשהות שם "לראותן" ולזמר
	הנוסח "של חנוכה".		כו'.
	ברכת שהחיינו לזמן הזה או לזמן הזה.	כד-כו.	הדלקת נר חנוכה בערב שבת
	שכח לברך קודם ההדלקה אם יכול לברך		יתפלל מנחה תחלה – בציבור ולא ביחידות.
	אח"כ.		המדליק סמוך לשקיעה אם צריך לדקדק
	לא היה בביתו ביום א' ובא ביום ב' אם		בזה.
	מברך אז שהחיינו.		נ"ח קודם לנר שבת.
ט.	אמירת הנרות הללו		אימתי מדליקין נ"ח ערב שבת [כמה דקות
	אם אומרים אותו תיכף אחר הדלקת נר		לפני השקיעה].
	הראשון או אחרי שנדלקו כולם.		הדליק נר שבת קודם נ"ח אם יכול עדיין
י.	נוסח הנרות הללו		להדליק נ"ח ולברך.
	ל"ו תיבות.	כז.	"מעוז צור" בליל שבת
	נוסח המובא בסידורים.		יש נוהגים לאמרו בסעודת ליל שבת.
יא-יד.	סדר ההדלקה לדעת השלחן ערוך		הנרות הללו יאמר מיד.
	ואריז"ל		שלחן שהוא בסיס בשבת לנ"ח ולדבר היתר
	להדליק משמאל לימין.		החשוב יותר.
	להתחיל מנר הנוסף.	כח-לג.	סדר הדלקת נר חנוכה במוצאי שבת
	ליזהר שלא להעביר על המצוות.		
	סדר ההדלקה במדליק בשמאל הפתח.		
טו-יח.	סדר הדלקה לשיטת הגר"א		

דינים ומנהגי חנוכה ממרן החזון איש

שנכתבו על ידי מוריננו ורבנו הגאון רבי חיים קניבסקי שליט"א

(הסוגריים העגולות הם הוספות שכתב הגר"ח שליט"א)

א. להדליק נר^(א) שלחנוכה בתיבה אחת (כד' מהרש"ל במ"ב סי' תרע"ו סק"א).

ב. זמן הדלקת נר חנוכה עשרים מינוט אחר השקיעה (ודעת הגר"א עם השקיעה כמ"ש מ"ב סי' תרע"ב סק"א, אך כנראה^(ב) כדי שלא יהא שרגא בטיהרא איחרו קצת). (ובמעשה רב ותוס' מע"ר איתא שהדליקו אחר השקיעה קודם צאת הכוכבים).

ג. הדליק במרפסת והניח בצד שמאל של הפתח הפתוח ממרפסת לבית מבחוץ (ולא היה להמרפסת פתח לחוץ) והתחיל תמיד בנר הסמוך לפתח כדעת הגר"א (במ"ב סי' תרע"ו סק"ט ועי' שעה"צ סקי"ד).

ד. בדירה הקודמת היה מדליק בחלון ששם היה יותר פרסומי ניסא, ושמעתי שהיה מתחיל^(ג) משמאל לימין (אך אפשר שזה היה בבית הכנסת שלו ששם יש

(א) הכוונה שאומר 'שֶׁלִּחְנוּכָה' והלמד בפתח. כן אמר לי רבנו הגר"ח שליט"א. ועי' מה שכתבנו בפרק ה' הערה י"ב.

(ב) בס' תולדות יעקב כתב שבעל הקה"י אמר ששמע כן מהחזו"א דמה"ט לא הדליק בשקיעה ממש.

(ג) לא נתברר אם הכוונה שהחזו"א היה נוהג כדעת השו"ע ומתחיל כל יום מהנר הנוסף או שהעמיד נר הראשון בשמאל והתחיל ממנו כל יום וכדעת הגר"א (עי' לק' פ"ה סעי' י"ז). ושאלתי לרבנו שליט"א והשיב לי במכתב: קשה לי לזכור איך נהג החזו"א בחלון אבל כמדומה מנר הראשון משמאל לימין עכ"ל. (א"ה יש כאן חזרה ממש"כ במהדורא קודמת. וע"ל פ"ז הערה כ"ד).

עוד טעם להתחיל מנר הסמוך לארון הקודש עי' מ"ב סי' תרע"א סקמ"ג. ועי' מ"ב סי' תרע"ו סקי"א דבמדליק בחלון ידליק משמאל לימין).

ה. הדליק בשמן זית (וכמ"ש רמ"א סי' תרע"ג ס"א). והעידו שהיה מהבהב הפתילות לפני שהדליק (עי' או"ח סי' רס"ד ס"ט. ועי' לעיל ⁽⁷⁾סי' י"ז או' ד'). (ועי' סי' תרע"ג מ"ב סקל"א).

ו. העידו שצוה לעשות פתילות עבות (עי' תנא דבי אליהו ⁽⁷⁾פ"ט שזה כבוד המצוה. ועי' מ"ב סי' תר"י סקי"א).
ולא היה מחליף לא הפתילות ולא השמן בשאר לילות (עי' סי' תרע"ג ס"ד ובר"מ שם).

ז. העידו שבמנורה שלו לא היה מרוחק אצבע בין נר לנר (עי' מ"ב סי' תרע"א סקי"ח. ועמ"ש"כ בשו"ת הלכות שם דין ח').

ח. אין להדליק בזמנינו על פתח החצר (דחצרות שבזמנינו כמבואות כמ"ש בחזו"א סי' ס"ה סקנ"ב וסי' צ' סקכ"ג, ועי' חזו"א סי' ק"י סקי"ט וביו"ד סי' קס"ח סק"ו) וגם מי שדר למעלה לא ידליק למטה בפתח המדרגות ⁽¹⁾דמדרגות שלנו ג"כ אין להם דין חצר.

- (ד) שם כתב רבנו שליט"א שהחזו"א לא היה מהבהב הנרות שבת לפני ההדלקה.
- (ה) ז"ל תנא דבי אליהו שם כך אמרו, בעלה של דבורה עם הארץ היה, אמרה לו אשתו בא ואעשה לך פתילות והולך אותם לבית המקדש שְׁפִשְׁלָה מה אם יהיה חלקך בין אנשים כשרים שבהם ותזכה לעולם הבא, והוא היה עושה פתילות עבות כדי שיהא אורן מרובה לפיכך נקרא שמו לפידות כו'. ואמר הקב"ה לדבורה אתם כונתם לשם שמים ועשיתם פתילות עבות כדי שיהא אורן מרובה גם אני ארבה אורכם בישראל וביהודה ובשנים עשר שבטי ישראל עכ"ל. ובמ"ב הנ"ל כתב בשם ילקוט שופטים לעשות פתילות עבות בבהכ"נ כדי להרבות אורם.
- (ו) וכ"כ רבנו שליט"א בביאור ההלכה פ"ד ממעשר הי"ד בשם החזו"א.

ט. בבתים הנהוגים היום דדלת החיצון הוא של כל השכנים יש להדליק בפתח או בחלון לחצר אם אין חלון לרה"ר.

י. כמדומה שדעתו היה שבנים לא ידליקו בפני עצמם (דכוונת הרמב"ם כמ"ש בתש' ⁽¹⁾ גליא מסכת הל' חנוכה ולא כרמ"א סי' תרע"א ס"ב [שמפרש שכל א' מבני הבית מדליק] כן אמרו ⁽ⁿ⁾ בשמו).

יא. יכול לזכות חלק בשמן במתנה וא"צ פרוטה (וכ"ה במ"ב סי' תרע"ז סק"ג).

יב. בני הישיבות צריכים להדליק נ"ח בחדר האוכל בברכה ובחדר השינה בלא ברכה (עי' סי' תרע"ז ס"א ובמ"ב, ועי' סי' ש"ע ס"ה ובשונה הלכות שם) אך מוטב שיאכלו בחדרים לפחות ב' פעמים ביום ויברכו שם (ומ"מ ישתתפו ג"כ בחדר האוכל כיון שאוכלים שם פעם אחת כן הורה לי, ועי' רבנו יונתן ר"פ כיצד משתתפין במתני' ד"ה וכמה שיעורו כו' דכיון שיש לו שם שיעור סעודת לילה וסעודת יום נראה לכל שעקר דירתו מן העיר ושובת שם במקום סעודה).

יג. בן ישיבה הנוסע לשבת חנוכה לביתו ידליק נ"ח בביתו בליל שבת אף שמגיע שם סמוך לערב (ומ"מ ישתתף ג"כ בישיבה) ובמוצאי שבת שחוזר לישיבה חייב להדליק בישיבה ואף אם אוכל מלוח בביתו (עי' בה"ל סי' תרע"ז ד"ה במקום. ועי' במש"כ בטעמא דקרא עניני חנוכה (פ' מקץ) דבמדליק בחלון לא שייך חשד).

(ז) דעתו שם שבעה"ב מדליק נרות לפי מנין בני ביתו ומוסיף והולך.
(ח) בס' ארחות רבנו ח"ג או' ז' כתב ששמע כן מבעל הקה"י בשם החזו"א. וסיים שם: אמנם הוסיף מרן החזו"א שאין לשנות ממנהג העולם שנהגו כרמ"א עכ"ל. וע"ע ס' פניני חנוכה עמ' ל"ז – מ"ה שכתב חידוש גדול בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל שקטן שהגיע לחינוך לא ידליק נ"ח בעצמו משום שזהו הדלקה של מי שאינו בר חיובא אלא יש לו לצאת בהדלקת אביו, וקטן שיש לו בית בפנ"ע ידליק בלא ברכה. אבל כבר העיר שם המו"ל שסתימת הרמ"א סוס"י תרע"ה וש"פ לא משמע כן.

יד. נשוי הנוסע לחמיו לשבת חנוכה יבקש מאחר שידליק נ"ח בביתו ג"כ מפני מראית העין (עי' סי' תרע"א ס"ח ועי' סי' תרע"ז ס"א בבה"ל ד"ה במקום ^(ט)וצע"ק).

טו. אחרי החתונה שהייתי הולך לאכל לבית אאמו"ר ז"ל בשבת וחוזר לביתי לישון כמדומה שהורה לי להדליק בביתי ^(י)בלי ברכה כי עיקר החיוב במקום שאוכלים (ואצל אאמו"ר ז"ל השתתפתי ושמעתי הברכות).

טז. העידו שאמר הנרות הללו אחר הדלקת כל הנרות (כמנהג שהביא במ"ב סי' תרע"ו סק"ח בשם פמ"ג).

(ט) א"ה בבה"ל שם כתב בשם הפרי חדש שאם הולך הוא וכל אנשי ביתו לבית אביו או חמיו בקביעות על ח' ימי חנוכה דבר ברור הוא שכיון שסועד וישן שם כל ימי חנוכה אף שביום אוכל אכילת עראי בביתו שאינו מדליק אלא בבית שאוכל וישן שם כלילה כו' עכ"ל. ובפרי חדש שם כתב: ולא דמי לחצר שיש לו שני פתחים שצריך להדליק בשני הפתחים משום חשדא, דשאני התם שיש בני אדם בחצר, ולפיכך איכא חשדא אם אינם מדליקין משתי הרוחות, אבל אם הלכו כולם מן החצר ואינם ישינים שם כלילות ליכא חשדא כלל שהרי אין בני אדם בחצר וזה פשוט עכ"ל. ונראה שזהו כוונת רבנו שליט"א מה שהקשה "וצע"ק" דהא מבואר בפר"ח דלא חיישינן לחשד בכה"ג שאין נמצאים כלל בבית. ודוחק לחלק ולומר דשאני התם שהולך לכל ימי חנוכה ולכן ליכא חשד משא"כ בזה שהולך רק לשבת אחת, דא"כ ההולך לח' ימים נמי הול"ל דאיכא חשד ביום הראשון שעדיין אין העולם יודעים שהלך מביתו. (ודוחק לומר שאחרי שיראו כל ימי חנוכה שלא הדליק שם אז יבינו למפרע שלא היה בביתו כל הימים, ראשית מהיכי תיתי לומר כן שכל מי שעבר שם ביום הראשון יעבור גם בשאר ימים ויראה שלא הדליק, ובעלמא אמרינן להיפך (קידושין פ"א). דאיכא דשמע בהא ולא שמע בהא. ועוד אף אם תמצא לומר שישמעו אח"כ מ"מ האיכא מראית עין לשעה, ובעלמא חיישינן למראית עין אפי' לשעה קלה וכמו שהוכיח בשו"ת תורה לשמה סי' ש"ל מהא דפסחים נ"ז א' ורש"י שם ד"ה למה כו'. וכ"ה בספרי משפטי צדק סי' י"ד סק"מ). וע"ע מה שכתבנו בשם מרן שליט"א פרק ד' הערה ל"ב.

(י) צ"ע דבשו"ע ומ"ב רס"י תרע"ז מבואר דבכה"ג מדליק בברכה בביתו שישן שם ולא במקום אכילה ע"ש. ושאלתי למרן הגר"ח שליט"א ואמר שזו הערה נכונה וצ"ע.

יז. כשעבר חצי שעה אחר צה"כ^(א) היה מכבה הנרות, חוץ מלילה האחרון שהיו דולקים עד הסוף (ועי' סי' תרע"ב ס"ב ומ"ב סק"ו וסי' תרע"ז ס"ד). (וכ"כ בערוך השלחן סי' תרע"ב ס"ט שנהגו לכבות).

[מחזיקי דת 1234567]

יח. במוצאי שבת חנוכה היו מזדרזים בתפלת ערבית^(ב) ומקדימין קצת (יותר מכל מו"ש שהיה מאחר קצת יותר) גם לא אמרו ויתן לך שלא לאחר זמן הדלקה (וכ"ה במעש"ר סי' רל"ז).

יט. הבדיל^{אוצר החכמה} (בזמן האחרון) במו"ש לפני הדלקת נ"ח (וכדעת הט"ז במ"ב סי' תרפ"א סק"ג) אבל בבהכ"נ שלו הדליקו לפני עלינו (וע"ש במ"ב סוף הסימן).

יא) עי' לק' פ"ב הערה י"ט.

יב) עי' לק' פ"ה סעי' כ"ח.

גם חנוכה – בכ"ה כסלו או בכ"ד כסלו

חכמה תכנת אוצר הודפס ע"י 54# | #E Äp ÖÄg® éö#E/4CyEgY E éúñý#-DEÖ#JÄ

להדליק (ד) אלא יום אחד בלבד והדליקו ממנו נרות המערכה שמונה ימים עד (ה) שכתשו זיתים והוציאו שמן טהור.

ומפני זה התקינו חכמים שבאותו הדור שיהיו שמונת הימים האלו שתחלתן מליל חמשה ועשרים בכסלו ימי (ו) שמחה והלל ומדליקין בהן הנרות בערב

מצלוחית זו לתוך נרות המערכה ח' ימים והצלוחית נשארה מלאה גם אחרי כל השמונה ימים. (ואולי יש ליישב על דרך זה גם קושיא ב' הנ"ל שהשמן שנוסף בנס ע"י עירו לנרות המערכה היה שמן זית זך בלא תערובת. והשמן שבצלוחית נשאר כולו שמן המשחה כהלכה. וצ"ע בזה. וראיתי בס' דברים אחדים סי' ל"ב שעמד ע"ז. (ה) צ"ע מנין לו לבעל קב הישר כל זה. ומצאתי בשו"ת שואל ומשיב (מהדו"ק ח"ג סי' מ"ב ד"ה והנה אמרתי) שכתב: הנה הש"ך על התורה מביא דבימי חשמונאי מצאו שמן המשחה כו' עכ"ל. וחפשתי ולא מצאתי דבר זה מפורש. אך מצאתי בספר שפתי כהן עה"ת (אין זה הש"ך המפורסם על השו"ע, אלא מהר"ר מרדכי הכהן תלמיד רבי ישראל די קוריאל מגורי האריז"ל נדפס בשנת ש"ע) פ' וישלח על הפסוק ויותר יעקב לבדו שכתב (והו"ד בילקוט ראובני) אל תקרי "לבדו" אלא "לכדו" כו' נתבצר לו כד של שמן, ויצוק על ראשו וחזר הכד ונתמלאה, אז ידע יעקב שהוא מזומן לגבוה אמר אין זה ראוי להניחו כאן. וזהו השמן שנמשחו ממנו המשכן וכל כליו והמזבח אהרן ובניו וכל המלכים ועדיין כולו קיימת כמ"ש רז"ל לדורותיכם. והוא כד השמן של צרפית שאמר לה אליהו כד השמן לא תכלה. והוא השמן של אשת עובדיה הנביא. וכשראה יעקב שכל הנסים עתיד להיות בו סימן את עצמו והביאו, כך מצאתי עכ"ל. ולא נזכר שם מנס חנוכה כלל. שוב מצאתי בס' ברכת שמואל על התורה (לבעל תפארת שמואל על הרא"ש) פ' מקץ (ד"ה ואגב) שהביא דברי הש"ך הנ"ל וכתב: והנה פשוט הוא בעיני שגם אותו הפך נתגלה ג"כ לבני חשמונאי שהיה חתום בחותמו של כהן גדול כו' ובו הדליקו ח' ימים לפי צרכם כו' והמותר נגזז לעוה"ב עכ"ל. ומבואר שזהו הוספה של הברכת שמואל מדעת עצמו. ובעמ"ח ספר "קב הישר" הוא בנו של הברכת שמואל. ולפי הנראה העתיק כן מדברי אביו. וע"ע ס' דברים אחדים להחיד"א (דרוש ל"ב ד"ה ועוד) שהשיג הרבה על הברכת שמואל בזה.

(ד) וכן גרסו רוב הראשונים. וגירסת השאלות ולא היה בו להדליק אפילו יום אחד. (ה) והטעם שהוצרכו שמונה ימים, מפני שכל ישראל היו בחזקת טמאי מתים ואי אפשר להתקין שמן טהור עד שיעברו עליהם שבעה ימים מיום טומאתם ועוד יום אחד לכתישת הזיתים להוציא מהם שמן טהור, והר"ן כתב שהיה להם שמן טהור רחוק ד' ימים והוצרכו שמונה ימים בין הליכה וחזרה [בית יוסף]. וכתב הב"ח איכא להקשות האיך היו הכהנים מדליקין הנרות בטומאתן כו' וי"ל דלא נטמאו כל ישראל ומי שהיה טהור עשאה. וא"ת א"כ יעשו הטהורים ג"כ שמן, י"ל דאפשר שלא היו בקיאים בעשיית שמן כשר למנורה רק הטמאים או הרחוקים לפ"ד הר"ן (הנ"ל) עכ"ד.

(ו) כל זה לשון הרמב"ם הנ"ל (והעתיקו המ"ב הנ"ל) ובתש' מהרש"ל סוס"י פ"ה כתב מצוה לשמוח בחנוכה ומשום הכי נקראו ימים טובים ובגמ' שבת כ"א: לשנה אחרת קבעום ועשאו

על (ז) פתחי הבתים בכל לילה ולילה משמזנת הלילות להראות ולגלות הנס.
עכ"ל.

ונקראת חנוכה (ח) על שם שחנו בכ"ה.

ומבואר (ט) מדברי הרמב"ם שהנצחון ומציאת הפך היה בכ"ה כסלו. ולפי זה התחילו להדליק בו ליל כ"ו כסלו. ומה שתיקנו להדליק נר חנוכה בליל כ"ה כסלו היינו (י) זכר לנס המלחמה ומציאת הפך. ונר השני מתחיל על נס השמן ז' ימים כנגד הנס שנעשה בו.

"ימים טובים" בהלל והודאה] והן ימי שמחה, וכן פסק הרמב"ם והמרדכי וראוי שהשמחה תהא מעורבת ובלולה בשמחת תורה ואל תבטל מקביעותם עכ"ל. (ובבה"ל סי' תר"ע ד"ה ונוהגין העתיק סוף דברי רש"ל אלו) וע"ל ס"ד.

(ז) ובטושו"ע פסקו כשיטת תוס' שמדליק על פתח החצר וכדלק' פ"ג ס"א ע"ש. ועכ"פ משמע מדברי הרמב"ם שכן התקינו באותו דור בזמן שבהמ"ק הי' קיים שכל א' ידליק נר חנוכה על פתח ביתו, ומש"כ במועדים וזמנים ח"ב סי' קמ"ט (בהגה) צל"ע.

(ח) ר"ן (בשם יש מי שכתב) טור ואחרונים.

(ט) פר"ח סי' תר"ע ובנין שלמה (הו"ד בס' הליקוטים על הרמב"ם).

שם. ואע"פ שהשמן דלק ח' ימים מ"מ נס השמן היה רק ז' ימים [משום שהיה בו כדי להדליק יום א'] ועוד יום א' חנוכה מפני נס המלחמה ומציאת הפך, כן מבואר בפר"ח. וקשה לי דא"כ נמצא שהדליקו בבית המקדש בליל כ"ו כסלו למשך ח' ימים דהיינו עד ד' טבת בחדש חסר, ובמלא עד ג' טבת, ולמה אנו עושים חנוכה שמונה ימים מיום כ"ה כסלו [דהיינו עד ב' או ג' טבת] ולא יותר. ואף אם תמצא לומר שביום כ"ו לא היה נחשב נס כי בלאו הכי הי' מספיק שמן ליום זה מ"מ הרי פך השמן דלק עוד ז' ימים מיום כ"ז כסלו ואילך ולמה אנו עושין חנוכה ז' ימים רק מיום כ"ו ואילך. ומצאתי באחרונים שנתקשו בזה טובא ע"י מעשה רוקח על הרמב"ם ברכ"י או"ח רס"י תר"ע ואור גדול על המשניות יומא פ"ז מ"ד, ע"י מש"כ בזה. ולענ"ד י"ל דלפי תירוץ השני והשלישי של הב"י לא היה נס רק ז' ימים הראשונים [מיום כ"ו והלאה ז' ימים] ולא יותר, דהיינו שבימים אלו כשעירו שמן מהפך לתוך הנרות המערכה נשאר הפך מלא [לתירוץ ב']. או שבכל ז' ימים אלו מצאו בבוקר הנרות מלאים שמן כבתחלה [לתירוץ ג']. אבל ביום השמיני לא ראו שום נס לא בהכנת הנרות ולא בהדלקתן, אלא עירו השמן מן הפך לנרות המנורה (לתירוץ ב') ונתרוקן הפך, והנרות דלקו עד הבוקר ונגמר השמן. ואע"פ שדלק ביום השמיני שמן הנותר מכח נס שמא תמול מ"מ לא קבעו שיהא חנוכה ביום זה כיון שלא היה ניכר ביום זה נס כלל. וע"ע חי' חת"ס שבת כ"א ב' מש"כ בזה על דרך דרוש. ועי' מש"כ על דבריו בשו"ת שבט הלוי ח"א סי' קפ"ב.

ב. ויש אומרים (יא) שנצחון המלחמה ומציאת פך השמן היה בכ"ד כסלו, והדליקו ליל כ"ה למשך שמונה ימים. ולילה הראשון שלא היה שם נס השמן (יב) מברכין על הגאולה ועל הודאת מציאת הפך, ושאר הלילות על נס השמן. ולפי זה (יג) מה שאמרו שחנו בכ"ה רוצה לומר כל היום כולו לאפוקי יום כ"ד שלא חנו אלא בערב ואז הדליקו.

קושית הבית יוסף

ג. הבית יוסף (יד) הקשה למה קבעו שמונה ימי חנוכה והלא שמן שבפך היה בו כדי להדליק לילה אחת ונמצא שלא נעשה הנס אלא בשבע לילות (טו)? ותירץ ג' תירוצים:

(א) יש לומר שחילקו שמן שבפך לשמונה חלקים ובכל לילה היו נותנים במנורה (טז) חלק אחד והיה דולק עד הבוקר ונמצא שבכל הלילות נעשה נס.
(ב) עוד יש לומר שלאחר שנתנו שמן בנרות המנורה כשיעור נשאר הפך מלא כבתחלה וניכר הנס אף בלילה הראשונה.
(ג) עוד יש לומר שבליל ראשון נתנו כל השמן בנרות ודלקו כל הלילה (יז) ובבוקר

(יא) מאירי שבת דף כ"א ב' ופרי חדש סי' תר"ע.

(יב) מאירי.

(יג) פר"ח שם.

(יד) רס"י תר"ע. והראוני שכבר הקשה כן בתוס' הרא"ש שבת כ"א ב' ותירץ ג' תירוצים כדברי הב"י. אלא שבתי' ג' כתב שכל יום דלק שמינית ממה שנתנו בנר [ולא שנשאר כולו מלא כדברי ב"י].

(טו) ונראה דלא היה ניח"ל להב"י לפרש דביום הראשון מברכים שעשה נסים על נצחון המלחמה (כמ"ש המאירי) דא"כ לא הי' להם לתקן ברכה זו דוקא על הדלקת הנר, ועל כן טרח לפרש שנס השמן הי' בכל השמונה ימים.

(טז) ובחי' המאירי הביא ג"כ פירוש זה וכתב ואין נראה לי שאם כן היאך היו סומכים על הנס בלילה ראשונה. ובפר"ח כתב שהב"י היה יכול לתרץ שכשנתנו מעט שמן [שמינית השיעור] בנר שבמנורה נתמלא כולו.

(יז) ובפר"ח הק' ע"ז דא"כ היה נס תיכף ביום הראשון וכל ז' ימים ולא ביום שמיני ע"ש. ולפ"ד הרמב"ם שהתחילו להדליק כ"ו כסלו ניחא וכנ"ל הערה י'. אך מהב"י נר' דס"ל שהתחילו להדליק בכ"ה. וע"ע חכמת שלמה להגרש"ק זצ"ל.

מצאו הנרות מלאים שמן וכן בכל לילה ולילה.
ועוד תירצו האחרונים הרבה תירוצים על קושיא זו.

סעודה ושמחה בימי חנוכה

ד. לא קבעו (יח) ימי חנוכה למשתה ושמחה אלא להלל ולהודות. ויש אומרים (יט) שיש קצת מצוה בריבוי הסעודות משום שבכ"ה בכסלו נגמרה מלאכת המשכן [אלא שהמתין הקב"ה בהקמה עד ניסן שנולד בו יצחק] וגם בימי אנטיוכוס טמאו ההיכל ועשו חנוכת הבית בשמונה ימים אלו. ונוהגים לומר זמירות ותשבחות בסעודות שמרבים בהם (כ) ובצירוף זה הוי סעודות מצוה. וכן כתבו האחרונים (כא) שכל שעושה כדי ליתן שבח למקום או לפרסם הנס או המצוה הכל סעודת מצוה.

(יח) שו"ע סי' תר"ע ס"ב ומ"ב שם. וע"ל ס"א ושם הערה ו' דמשמע ברמב"ם שיש מצות שמחה בלא משתה. וי"ל שגם השו"ע מודה לזה. ועי' גם לק' הערה ל"ו. ובעטרת זקנים (סי' תרע"ו) ומגיד מישרים (פר' ויקהל) כתבו בשם חז"ל שכל המועדים בטלים לעתיד לבא חוץ מחנוכה ופורים. וביאר במגיד מישרים דהיינו לאחר תחיית המתים שאז יתבטל יצה"ר, ובמועדות לא יצטרכו אז לעשות ככל הנעשה היום דהא איסור חמץ ואכילת מצה היא לאכפאה סטרא מסאבא, וכן בשאר מועדים, ובהיא זימנא לא איצטריך לאכפאה לה דהא בטל הוא, ולא יעבדון במועדייא אלא דיימרון בהו הלל וזמרין ושירין ותושבחן לקב"ה ותו לא מידי. אבל חנוכה ופורים לית בהו אלא סיפור נסים דקוב"ה בלחוד, וכן מאי דיעבדון במועדייא הוי דוגמת חנוכה ופורים דהיינו סיפור נסים דקוב"ה משום הכי לא יבטלו עכ"ל. וע"ע דרך אמונה פ"י מהל' כלאים ס"ק ק"י וס' טוב הארץ שם דין פ"ב פלוגתא דרבוותא אם קי"ל מצוות בטלות לע"ל אחר תחיה"מ. (אבל בימות המשיח ודאי אין מצוות בטלות וכמ"ש הרמב"ם הל' מלכים פ"ב ה"ב. ואף היצה"ר לא יתבטל לגמרי אלא יהא כדוגמת יצה"ר דאדם הראשון קודם החטא שהוא פיתוי מבחוץ ולא רצון פנימי. כ"כ בס' "הצדיק רבי שלמה" עמ' ל"א בשם החפץ חיים בשם הגר"א). וע"ע מועדים וזמנים ח"ח עמ' ל"ג (סי' קל"ז), ודבריו צ"ע.

(יט) רמ"א ומ"ב שם. ובערוך השלחן ס"ט כתב עוד דאע"פ שהעיקר שמחת הנפש בהלל ותודה וזמירות ותשבחות מ"מ הנפש תלוי קצת ג"כ בשמחת הגוף כמושג בחוש עכ"ד.

(כ) מ"ב שם סק"ט.

(כא) שם בשם רש"ל והגר"א.

ה. יש אומרים (כב) שיש לאכל גבינה בחנוכה לפי שהנס נעשה בחלב שהאכילה יהודית את האויב.

סופגניות

ו. נוהגים (כג) לאכול סופגניות ומאכלים המטוגנים בשמן בחנוכה זכר לנס שנעשה בשמן. ונוהגים (כד) לברך על סופגניות בורא מיני מזונות. ומכל מקום

(כב) רמ"א שם. ובא"ר כתב דלשון הכלבו תבשיל של גבינה וכ"כ בשלטי הגיבורים, ובלבוש כתב וי"א שיש לאכל גבינה וחלב באותן סעודות שמרבים בהם לכבוד הנס. ובקצור שו"ע (סי' קל"ט ס"ג) כתב מפני שהנס נעשה ע"י בת יוחנן כהן גדול כו' והאכילתו תבשילי גבינה כו' לכן קצת נוהגין לאכול מאכלי חלב בחנוכה זכר לנס שנעשה ע"י חלב עכ"ל. ומשמע שאין קפידא אם הוא גבינה או מאכלי חלב אחרים. ועי' ח"א כלל קנ"ד ס"ג.

(כג) מקור מנהג זה מצאתי בס' שריד ופליט עמ' 7 במאמר רבנו מיימון אבי הרמב"ם. ומפני שספר זה אינו מצוי אצתיק לשונו: כתב רבינו מיימון בן יוסף [אבי הרמב"ם] בחיבורו על התפלות בלשון ערבי, בפירושו על ענין חנוכה. אין להקל בשום מנהג אפילו מנהג קל, ויתחייב כל נכון לו עשות משתה ושמחה ומאכל לפרסם הנס (של חנוכה) שעשה השם יתברך עמנו באותם הימים. ופשט המנהג לעשות סופגנין בערבי אלספינג והם הצפיחיות בדבש ובתרגום האיסקריטין (א"ה עי' מס' חלה פ"א מ"ד) והוא מנהג הקדמונים משום שהם קלויים בשמן זכר לברכתו, וכתב רבנו נסים במגלת סתרים כי כל מנהגי האומה באלו המנהגות כמו זה. והראש [ראש כבש או ראש דג] בראש השנה, החלב בפורים ובמוצאי פסח, והפולים ביום הושענא רבה. ואותם המנהגות אין לנו לבזותם, ומי שהנהיגם זריז ומשתדל הוא כי הם מעיקרים נעשים ולא יבוזו במנהג האומה, וכבר אמר הנביא ע"ה ואל תיטוש תורת אמן, דת אומתך אל תעזוב. ובקבלות הגאונים ראשי ישיבות נזכרו מנהגים כמו אלה בהנהגותיהם בסיפוריהם ולא יתבזה דבר ממה שעשו הקדמונים, עד כאן לשונו של רבנו מיימון. [עכ"ל ס' שריד ופליט]. ובס' הליכות שלמה עמ' שי"ט הביא מהגרש"ז אויערבאך זצ"ל בטעם הדבר שנהגו לאכל סופגניות [שברכתן במ"מ ועל המחיה] כי בחנוכה בית חשמונאי טיהרו את כל המקדש אבל אבני המזבח ששקצום היונים הוצרכו לגנום (כמ"ש בגמ' ע"ז נ"ב ב') והצטערו על זה, ולכן נהגו במאכלים שברכתם ברכת מעין שלש שמזכירין בה "ועל מזבחיך" משא"כ בבהמ"ז שאין מוזכר מזבח ביחוד (ע"ש הטעם) עכ"ד.

(כד) רמ"א סי' קס"ח סי"ג. אמנם המחבר שם כתב דירא שמים לא יאכלנו אא"כ יברך המוציא על לחם אחר תחילה. וכתב שם במ"ב דהיינו אפי' אכילה מועטת בלא קביעת סעודה. אבל בבה"ל שם (ד"ה וכ"ז) כתב בשם כמה אחרונים דעל ידי טיגון שמטגנה לבסוף בשמן נעשה פת הבאה בכיסנין כמו אם היה נילוש בשמן, ועל כן בדלא קבע עלייהו מברך לכו"ע בורא מיני מזונות ועל המחיה, ובדקבע תליא בפלוגתא אם לברך המוציא או במ"מ עכ"ד. ולפי"ז מותר גם לירא שמים לאכול סופגניה בלא קביעות סעודה ולברך במ"מ ועל המחיה. אבל כבר העירו על זה דבמ"ב (שם סקל"ג) כתב דבנילוש בשמן בעינן הרבה שמן שע"ז נרגש טעם השמן הרבה מאד

ראוי לירא שמים ליזהר (כה) שלא לקבוע עליהם סעודה. [ודעת (כו) כמה פוסקים שבשיעור ד' ביצים נחשב קביעות סעודה]. ומכל מקום למעשה (כז) אפילו אכל מהם כדי שביעה אין מברך ברהמ"ז רק על המחיה.

הספד ותענית

ז. ימי חנוכה (כח) אסורים בהספד ותענית מפני שהם ימי שמחה והלל. וחכם בפניו מותר להספיד. ויש שכתבו (כט) שאין להזכיר דבר של צער בימי חנוכה כמו שאסור בהספד.

ע"ש, ולפי המציאות בזמנינו זה תלוי באופן עשיית הסופגניות, שיש אמנם סופגניות עבות רכות שמורגש בהם טעם שמן היטב, אבל יש הרבה סופגניות הנמכרים בשוק שאין בהם טעם שמן כל כך ובאלו ראוי לירא שמים לאכלם רק אחרי שבירך על לחם אחר תחלה ויכוין בברכת המוציא בפירוש לפטור הסופגניות, או שיכוין לאכלן למזון ולא לקינוח שאז נפטר בברכת המוציא בכל ענין [כמ"ש בה"ל שם ד"ה וירא שמים]. אולם דעת החזו"א (סי' כ"ו סק"ב ג') דלעולם מברכים עליהן במ"מ ועל המחיה ואפילו קבע עליהן סעודה כיון שהן מטוגנין בשמן ואינן אפויין.

כה) בה"ל שם כנ"ל. [ויש כמה פרטים בדיני קביעות סעודה על פת הבאה בכיסנין כמבואר בשו"ע שם ס"ו ובמ"ב ובה"ל ושעה"צ ע"ש ואין כאן מקומו לבארם].

כו) מ"ב שם סקכ"ד. והגר"ח קניבסקי שליט"א אמר בשם החזו"א דמעיקר הדין הלכה כדעת הפוסקים דבעינן שיעור קביעות סעודה ממש כסעודת צהריים וערב, ולכן אף שנכון לחוש להשיטות דארבע ביצים מקרי קביעות סעודה, מ"מ בכה"ג שאינו אוכל שיעור קביעות סעודה ממש יכול לחשב השיעור ד' ביצים בקמח לבד, וכל שאין בו ד' ביצים של קמח יכול לאכול הפת כיסנין ולברך מזונות ועל המחיה עכ"ד. וע"ע שש"ת (בשיעורי המצות או' כ"ח) שכתב שלא לאכול מיני מזונות יותר ממלא כוס תה. וכל זה בפת כיסנין גמור, אבל בסופגניות יש מקום להקל בכל זה שהרי מעיקר הדין נוקטים שברכתן במ"מ אפי' בקביעות סעודה ממש, אלא שבשו"ע כתב דירא שמים יחוש להחמיר, וא"כ בכה"ג שאוכל רק כשיעור ד' ביצים [או יותר] יש לצרף דעת רוב הפוסקים דס"ל דלא חשיב קביעות סעודה אא"כ אוכל שיעור סעודה קבועה ממש של ערב ובוקר. אמנם כבר נתבאר דהיינו דוקא באופן שמורגש הרבה מאד טעם השמן דאם לא כן ראוי לירא שמים לחוש לשיטת ר"ת דדינו כפת גמור ולא יאכל מהם אפי' מעט אלא אחרי שבירך על לחם אחר וכמ"ש המחבר ומ"ב הנ"ל.

כז) מ"ב שם סקע"ה ע"ש.

כח) שו"ע סי' תר"ע ס"א וס"ג.

כט) ס' נתיבות אור מהג"ר ישראל סלנטר זצ"ל בשם הג"ר יוסף זונדל מסלנט זצ"ל. והו"ד במועדים וזמנים ח"ח עמ' ל"ו.

ח. אין מתענין (ל) בחנוכה ביום שמת אביו ואמו. ולא (לא) חתן ביום חופתו.

ט. תענית חלום (לב) אין מתענין בהם רק אותן תעניות שמתענין בהם בשבת. ואם (לג) התענה תענית חלום או יארציט צריך למיתב תענית לתעניתו (לד) אחר חנוכה.

י. מי (לה) שמסגף עצמו מפני התשובה בכל ימות השנה שלא לאכול בשר ושלא לשותות יין, בחנוכה ופורים חייב לאכול ולשתות. ואמנם (לו) פשוט שאין מצוה בעצם לאכול בשר ולשתות יין בחנוכה רק אסור לימנע מאכילת בשר בגלל סיגוף בחנוכה.

יא. יש אומרים (לז) דאף בערב חנוכה אסור להתענות, אבל בהספד מותר.

יב. יום שאחר חנוכה (לה) מותר ליחיד להתענות בו, אבל אין גוזרין בו תענית על הציבור.

- (ל) רמ"א שם.
 (לא) רמ"א סי' תקע"ג.
 (לב) דרך החיים סי' קע"ח ס"ג.
 (לג) שם ומ"ב סי' תר"ע סקי"א.
 (לד) שם. וכתב במ"ב "ועיין בדרך החיים מה שכתב בזה". וז"ל דה"ח שם ואם התענה יום כ"ז בכסלו יכול למיתב תענית לתעניתו בכ"ח כסלו דהוא תענית צדיקים, וכל שכן אם התענה בכ"ח תענית חלום או יא"צ א"צ למיתב תענית לתעניתו משום האי טעמא עכ"ל. ועי' מ"ב סי' תק"פ סקי"ב שכתב שאין כדאי להתענות בכ"ח כסלו תענית הצדיקים.
 (לה) מ"ב סי' תקכ"ט סקי"ט.
 (לו) חוט שני הל' חנוכה עמ' שכ"ג. וכ"כ בס' שבות יצחק פי"ד בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל, וכתב שם דמ"מ יש מצוה להיות בשמחה בחנוכה, ומי ששמח ע"י בשר יאכל בשר, אבל אין מצוה בעצם הסעודה כמו במועדים ופורים עכ"ד.
 (לז) מ"ב רס"י תרפ"ו ושעה"צ שם.
 (לח) שם.

יג. מותר לצאת (לט) בימי חנוכה לבית החיים בזמנים שנוהגים לצאת, בסוף שבועה, שלשים, וביארצייט. אלא שאין אומרים הזכרת נשמות ותחינות, ואומרים רק מזמורי תהילים הנהוגים. ויש אומרים (מ) דעדיף לילך קודם חנוכה.

איסור מלאכה בשעה שהנרות דולקים

יד. נהגו הנשים (מא) שלא לעשות מלאכה בעוד שהנרות דולקות בביתו כדי להכיר שאסור להשתמש לאורה, עד כחצי שעה (מב) שאחר צאת הכוכבים. ודוקא (מג) נשים לפי שהנס נעשה על ידיהם.

טו. איסור מלאכה זה (מד) היינו ממלאכת טויה ותפירה וכדומה אבל מלאכת המטבח כאפיה ובישול מותרת. ומשטיפת הרצפה – ראוי להמנע.

לט) קובץ מבית לוי (ח"י עמ' כ"א) בשם הגר"ש ואזנר שליט"א. (מ) בקונטרס הליכות הגר"ש אלישיב זצ"ל עמוד 12 כתוב: יארצייט בימי חנוכה עולים לקבר, אך עדיף לעלות לפני חנוכה או לאחריו. שוב ראיתי בס' בן איש חי (סוף פ' וישב סכ"ב) שכתב: בחנוכה אין הולכים לבית הקברות ביום יארצייט כנהוג. ומי שיש לו יארצייט בתוך ימי חנוכה ילך קודם חנוכה. אבל הולכים להשתטח על קברות הצדיקים כו' עכ"ל. ואפשר דגם הבא"ח מודה דעצם העלייה לקבר אינה אסורה, אלא מפני שנוהגים אז לומר הזכרת הנשמות ותחינות, אבל בלאו הכי מותר, ומה"ט מותר להשתטח על קברי צדיקים.

(מא) שו"ע סי' תר"ע ס"א ומ"ב שם סק"ג.

(מב) שמעתי מהגר"ח קניבסקי שליט"א.

(מג) מ"ב שם. עוד כתב שם (בשם א"ר) ויש מקומות שגם האנשים מחמירים בזה. וכ"ה בכה"ח. אבל בח"א וקיצור שו"ע כתבו שרק נשים נהגו כן. אולם בס' פניני חנוכה עמ' קל"ד כתב בשם הגר"ש אלישיב זצ"ל שראוי להחמיר בזה. ובשו"ת שבט הלוי ח"א סוס"י ר"ה (ד"ה סי' תר"ע) כתב דבספר חסידים סי' קנ"א משמע דגם לאנשים מנהגא איכא שלא לעשות מלאכה בחנוכה (ע"ש).

(מד) כ"כ בקובץ מבית לוי (ח"י עמ' ג') בשם הגר"ש ואזנר שליט"א. אמנם בשו"ע וכל האחרונים שהעתיקו מנהג זה לא מצאתי דבר ברור בזה. ושאלתי להגר"ח קניבסקי שליט"א (כסלו תשס"ט) איזה מלאכות נשים לא יעשו בזמן שהנרות חנוכה דולקות? וענה: כמו ראש חדש. ואמר עוד שכמדומה ששאלו גם להחזון איש ואמר כמו ראש חדש. (א"ה ע"י ב"ח שכתב "נהגו להרבות בסעודות ובפרט הנשים שהנס נעשה ע"י אשה וה"ה לענין מלאכה שאסור לנשים וכדין ראש חודש" ע"ש. וכן משמע בס' בן איש חי פ' וישב סכ"ז וס' מועד לכל חי סי' כ"ז סעי'

התורה ועבודה בימי חנוכה

טז. מפני (מה) שהיוונים ביטלו את ישראל מתורה ועבודה, ושלשה עמודי עולם תורה ועבודה וגמילות חסדים לכן אנו מחוייבים בימי חנוכה ללמוד תורה,

ס"ה). ואמרתי לו דלפיי"ז יהא תלוי בכל א' איך נהגו בר"ח, ואלו שנהגו לכבס בר"ח ה"ה בחנוכה? ואמר: כן. ובשנה זו (תשע"א) שאלתי שוב בכ"ז והשיב שנהגו לימנע מכיבוס ותפירה. וכן ראיתי מובא מס' הל' חנוכה מהר"ש איידער שליט"א בשם הגר"מ פיינשטיין זצ"ל שנמנעות ממצעה מחט וכיבוס וכדין חוה"מ. והגר"נ קרליץ שליט"א אמר לי (חנוכה תשס"ז) דמסתבר דדינו כראש חדש. ועתה (תשע"א) השיב לי דעכ"פ לא חמיר מחול המועד. ואמרתי לו דלפיי"ז מסתבר דמותר לכבס בחנוכה שהרי גם בחוה"מ זהו מהמלאכות המותרות במעשה הדיוט לצורך המועד, רק גזרו ע"ז כדי שלא יכנס לרגל כשהוא מנוול, וזה לא שייך בחנוכה. גם יהא מותר לשטוף כל הבית בזמן הדלקת נ"ח שהרי בחוה"מ מותר. וענה הגר"נ שליט"א דמסתבר שבחנוכה המנהג לאסור מלאכות הנמשכות אף אלו המותרות בחוה"מ, וכפי הטעם שאמרו במנהג זה כדי שיהא היכר שלא יבואו להשתמש לאור הנרות עכ"ד. (ואמרתי לו דלפיי"ז הפעלת מכונת כביסה בלחיצת כפתור וכדומה מותר, כי אין בו טירחא ולא שיהוי זמן). שוב ראיתי בקונטרס הליכות והנהגות הגרי"ש אלישיב זצ"ל שכתב: המלאכות שנאסרו בחול המועד כגון גיהוץ תפירה וכיבוס הן שנאסרו בזמן ההדלקה, אך עבודות בית פשוטות המותרות בחוה"מ מותרות גם בחנוכה. אכן ראוי שלא לעסוק במלאכות המתמשכות לזמן רב ואפילו אם זה רק בישול אפיה וכדומה, מחמת שגדר איסור עשיית המלאכה הוא משום היסח הדעת מפרסומי ניסא וכל דבר המסיח את הדעת ונמשך אסור בחצי שעה זו ובזה דינו חמור מחוה"מ עכ"ד.

מה) פמ"ג רס"י תר"ע בא"א. ובשל"ה הקדוש (סוף עניני תפלה) כתב וז"ל תוכחת מוסר לחנוכה יחשוב שעיקרו נתקן להלל ולהודות להשי"ת על כי היונים חשבו לבטל תורה ומצות, א"כ הימים הקדושים האלה ראויים ביותר להתמדת התורה מבשארי הימים כי תלמוד תורה כנגד כולם. ובעו"ה רוב העולם נוהגים בהם ביטול תורה והולכים אחר ההבל. ומה שרבותינו הקדמונים פסקו ישיבה בימים ההם עשו בשביל הנערים שיחזרו על תלמודם מה שלמדו שיהיה שגור בפיהם על כן השומע ישמע ויתעורר בימים ההם ביתר שאת בתורה ובמצות עכ"ל. וראיתי בס' טעמי המנהגים (סי' תת"מ בקו"א) שהביא מכמה ספרים וצדיקים שחנוכה הוא סוף זמן קבלת תשובה וגמר החתימה של יוה"כ לאלו שנדחו בעשי"ת מאיזה סיבה ע"ש. אבל כבר העירו על כך שלא נמצא מקור לזה בגמ' ומדרשים וזה"ק וכתבי האריז"ל בשום מקום. (ומש"כ בטעמי המנהגים שכ"כ "בליקוטי מהרי"ל" אין זה מהרי"ל הידוע בפוסקים אלא ספר שחיבר תלמיד של בעל נועם אלימלך בדרוש לחנוכה). אך מצאנו בס' טור ברקת (סי' תקפ"א. לרבי חיים הכהן תלמיד הרח"ו. וציין לו באלף המגן על המטה אפרים שם) שכתב שבימים אלו מאלול עד חנוכה נמצא למעלה תוספת הארה משאר ימות השנה, והביא סמך לדבר מה שאמרו חז"ל על הפסוק (ישעיהו מ"ג, ט"ז) "כה אמר ה' הנותן בים דרך" אלו ימים מאלול עד חנוכה. וכוונתם שהרוצה לפרוש בים הגדול ילך בימים אלו ולא אח"כ שאז הים סוער והוא סכנה. ודרך

ועבודה בלב זו תפלה והודאה, וגמילות חסדים בממון וגוף. ולכן (מו) נוהגים העניים לסבב בחנוכה על הפתחים.

מנחה ערב חנוכה

יז. אין אומרים (מז) תחנון במנחה ערב חנוכה.

יח. מי שהדליק נר חנוכה קודם מנחה בערב חנוכה [כגון שחל בערב שבת ולא הספיק להתפלל בציבור קודם ההדלקה] ובירך על ההדלקה שעשה נסים לאבותינו כו' (מח) אפילו הכי אינו אומר על הנסים בתפלת המנחה.

לימוד הלכות חנוכה

יט. מצוה (מט) ללמוד הלכות חנוכה בחנוכה ולשאול ולדרוש בענינו של יום כמו בשאר המועדים.

רמז הורו שאז הקב"ה בחסדו פותח בים העליון – דרך – ע"י אורות עליונים שמתגלים בימים אלו כו' ונפתחים דרכי תשובה כמו שאחז"ל תשובה נמשלה לים והורה דרך לשבים עכ"ד. אולם בספרים שלנו במדרש רבה (פ"ו ס"ה) וירושלמי (שבת פ"ב ה"ו) איתא הנוטן פ"ם דרך – מעצרת ועד החג. ובמ"ם ע"ז נתיבה – מן החג ועד חנוכה עכ"ל. וע"ש במפרשים. (ולא נזכר כלל אלול עד חנוכה).

(מו) מ"ב סי' תר"ע סוף סק"א. ובקיצור שו"ע סי' קל"ט ס"א כתב ומרבים בצדקה בימי חנוכה כי הם מסוגלים לתקן בהם פגמי נפשו ע"י הצדקה עכ"ל.

(מז) רמ"א סי' תרפ"ג.

(מח) חוט שני עמ' ש"כ וס' אשרי האיש פ"מ ס"ה בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל. והביא שם דבס' הליכות שלמה פי"ז ס"ז בהערה כתב דמטו משמיה דהגרש"ז אויערבך זצ"ל דבכה"ג יאמר עה"נ במנחה אע"פ שהוא ערב חנוכה. ואמרו כך בשמו לפני הגרי"ש אלישיב זצ"ל ואמר: אינני מאמין שכך הורה.

(מט) פנ"י מגילה דף ד' (סוד"ה בפרש"י) וכ"כ בשלמת חיים סי' רס"ה.

פרק ב'

זמן הדלקת נר חנוכה

א. זמן הדלקת נר חנוכה אמרו בגמרא שהוא משתשקע החמה. ויש בזה שלש שיטות בפוסקים, יש אומרים (א) דהיינו בשקיעת החמה כשנתכסה השמש מעינינו. ויש אומרים (ב) שהכוונה סוף שקיעה דהיינו צאת הכוכבים. ויש אומרים (ג) דהכוונה תחלת שקיעה שניה דהיינו כשמתחיל האור להשקע לגמרי, והוא (ד) בערך רבע שעה קודם צאת הכוכבים.

מזן החזון איש (ה) נהג להדליק נרות חנוכה 18 דקות לאחר שקיעת החמה. ויש

(א) בבה"ל סי' תרע"ב (ד"ה ולא) כתב שכן נראה דעת הרמב"ם, וכ"כ הגר"א בביאורו סי' רס"א, וכ"ה בס' פסקי הגר"א או"ח סי' תרע"ב בשם הגר"א (וע"ע ביאור הגר"א יו"ד סי' רס"ו סקי"ז שמבאר ב' השיטות). וכן נהג הגרי"ז זצ"ל מבריסק להדליק בשקיעה בדיוק. ובס' אז נדברו ח"ז סי' ע' כתב שכן מנהג ירושלים עפ"י תלמידי הגר"א. ובקונטרס חנוכה ומגלה עמ' ח' כתב שהגרי"ז זצ"ל דקדק להדליק מעט קודם השקיעה כדי שבעת השקיעה ממש יהיה כבר דלוק. ובס' שבות יצחק (עמ' ע"א) כתב בשם הג"ר רפאל סאלאוויצ'יק שאביו הגרי"ז נהג לפני חנוכה לכוון השעון בדיוק כדי להדליק בזמן ולא להפסיד רגע מזמן המצוה. וכ"כ שם בשם הגרש"ז אויערבך זצ"ל דהמנהג בירושלים מאז להקפיד מאד שתהיה ההדלקה בדיוק בתחלת השקיעה. וכן נהג הגרי"ח זוננפלד זצ"ל וע"ל הערה י'.

(ב) טור ושו"ע, וכ"ה מנהג ספרד היום שמדליקים בצה"כ כל אחד לפי מנהגו. ואלו הנוהגים כר"ת רק כמנהג טוב לחומרא ידליקו מוקדם יותר כן הורו הגרי"ש אלישיב והגר"ח קניבסקי שליט"א.

(ג) מ"ב שם בשם הר"ן הרשב"א והמאירי. ועי' מ"ב סי' רס"א סק"כ.

(ד) מ"ב סי' תרע"ב סק"א. ובאז נדברו ח"ז סי' ע' הביא שהג"ר אהרן קוטלר זצ"ל הנהיג להדליק 25 דקות אחרי השקיעה. והטעם נראה דס"ל שזהו תחלת שקיעה שניה דהיינו רבע שעה לפני צה"כ.

(ה) חוט שני (הל' חנוכה עמ' שי"ח). וכתב שם שטעמו משום שהוא זמן צה"כ לאיזה שיטות. ועוד דדעת הרבה ראשונים שזמן הדלקת נר חנוכה הוא תחלת שקיעה שניה כנ"ל ע"ש. ובס' ארחות רבנו ח"ג עמ' י"ד כתב בשם הגריי"ק זצ"ל שהחזו"א הדליק 20 דקות אחרי השקיעה משום שאז כבר חושך וניכר האור, ומעיקר הדין חיוב הדלקה מיד לאחר השקיעה כהגר"א, אלא שעדיין אור ולא ניכר אורה. אבל באמת אם רואים שכבר חושך ובמיוחד ביום המעונן אפשר להדליק לפני"כ ואין לדקדק על 20 דקות עכ"ד. (עוד כתב שם דלפעמים הגריי"ק זצ"ל הדליק 12-18 דקות אחרי השקיעה ובעיקר הקפיד שיהא יותר מעשר דקות אחרי השקיעה).

שהורו (ו) להדליק כ-10 דקות אחרי השקיעה.

ב. יש פוסקים (ז) שכתבו שאין להקדים ולא לאחר הדלקת נר חנוכה מן הזמן שקבעו חכמים. ולכן (ח) אל ישנה אדם ממנהג אבותיו או רבותיו בזה, לא להקדים ולא לאחר, ועיין לקמן בסמוך.

נר חנוכה ומעריב איזה קודם

ג. במשנה ברורה (ט) כתב דלפי השיטות שמדליקין בצאת הכוכבים מותר להקדים מעט, ואין קפידא אלא שלא יקדים הרבה. ולכן האנשים הנוהגים להתפלל מעריב בזמנו בצאת הכוכבים (י) לכתחלה ידליקו איזה זמן קודם צאת הכוכבים. ואם הגיע צאת הכוכבים ועדיין לא הדליק צריך להתפלל מעריב תחלה שהוא תדיר (יא) וגם יש בו מצות קריאת שמע שהיא דאורייתא.

(ו) אג"מ או"ח ח"ד סוס"י ק"א וכתב שם "ויש לזה טעמים נכונים" [וכתב שם שיתן שמן שידלק בערך שעה אחת שהוא בערך חצי שעה אחר צה"כ]. גם בס' שבות יצחק עמ' ע"א כתב בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל דעדיף להדליק כעשר דקות לאחר זמן השקיעה שבלוחות ע"ש. ונראה דבשעה זו הוי כבר תחלת שקיעה שניה שהוא כרבע שעה לפני צה"כ לפי מנהג ירושלים שמחשבים צה"כ כ-25 דקות אחרי השקיעה (כ"כ בס' שש"כ פמ"ו הערה מ"ה בשם הגרש"ז אויערבך זצ"ל שנהוג להחמיר ולהחשיב בין השמשות עד 25 דקות שאחרי השקיעה).
(ז) רמב"ם ושו"ע.

(ח) פשוט. וכע"ז באז נדברו ח"ז סי' ע' (ד"ה אמנם) וס' ארחות רבנו ח"ג או' ל"ה בשם החזו"א. הגר"ח קניבסקי שליט"א סיפר שהיה מעשה עם הג"ר יוסף חיים זוננפלד זצ"ל שאשתו הרבנית לא היתה בזמן ההדלקה, והוא היה מדליק תמיד עם השקיעה כמו הגר"א, והוא חיכה לה בערך שעה, ואמרו לו: "הרי הזמן עובר והרבה פוסקים סוברים שאסור לאחר!" והוא ענה להם שכתוב בגמ' נר חנוכה ונר ביתו, נר ביתו עדיף משום שלום ביתו. ומבואר שמבטלים את כל הנר חנוכה בשביל שלום ביתו, כל שכן שמותר להתאחר בשביל שלום ביתו עכ"ד.

(ט) סי' תרע"ב סק"א ובה"ל שם ד"ה ולא.

(י) כן מבו' במ"ב שם. והטעם שאם ידליק אח"כ יצטרך לעבור על הדין של "לא מאחרים". ובאבני נזר (או"ח סוס"י תצ"ט) כתב דבנר חנוכה כל מה שאיחר משעת צאת הכוכבים חשיב מצוה עוברת, ואם איחר אפילו חצי הזמן איבד חצי מצוה עכ"ל.

(יא) מ"ב שם. ומשמע דס"ל דמצוה דאורייתא קודמת לדרבנן בכל מקום. וכ"כ בפשיטות הפני יהושע רפ"ח דברכות. וכ"כ בתש' נודע ביהודה או"ח סי' ל"ט דמצוה דאורייתא נקרא מקודש

עוד כתב שם דאפילו הנוהגים תמיד להדליק אחר תפלת ערבית מן הנכון שיכינו על כל פנים השמן בתוך הנרות קודם תפלת ערבית כדי שיהיה מוכן תיכף אחר תפלת ערבית להדליק, שאם יעשה הכל אחר תפלת ערבית בודאי יש לחוש שיעבור עיקר זמן הדלקתו והוא חצי שעה מדינא דגמרא עכ"ל.

ומי שלא יספיק להדליק תוך חצי שעה מצאת הכוכבים (יב) מוטב להדליק קודם מעריב.

ד. מי שיש לו מנין קבוע למעריב מאוחר יותר (יג) מותר לו להדליק נרות חנוכה בצאת הכוכבים, ולהתפלל מעריב אחר כך במנין הקבוע לו.

שיעור השמן שצריך ליתן בנר

ה. צריך (יד) ליתן שמן בנר בכדי שידלוק כחצי שעה לאחר צאת הכוכבים. והמדליק קודם צאת הכוכבים (טו) יטיל בה שמן בכדי שידלוק עד חצי שעה אחר

נגד מצוה דרבנן, וכן מצדד בהגהת רעק"א על השו"ע או"ח סי' ז'. וע"ע שאג"א סי' כ"ב שלא כתב כן.

(יב) חיי אדם כלל קנ"ד ס"כ. ומשמע מלשונו דבכה"ג אפי' הגיע זמן מעריב יקדים הדלקת נ"ח משום שהיא מצוה עוברת. ויל"ע בזמנינו שיש פרסומי ניסא לרבים גם אחרי חצי שעה אם בכל זאת נחשבת מצוה עוברת לענין זה.

(יג) דבכה"ג שאינו רוצה להתפלל עתה א"צ להקדים התפלה של תדיר כמ"ש בשאג"א סי' כ"ב. וכ"כ בס' פניני חנוכה עמ' קס"ז בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל, וכ"כ בקובץ מבית לוי ח"י בשם הגר"ש ואזנר שליט"א, וכן השיב לי הגר"ח קניבסקי שליט"א דמה"ט התיר החזו"א לאחד לספור ספירת העומר בציבור קודם שהתפלל ערבית אם אין דעתו להתפלל עתה (ועי' שו"ת מנח"י ח"ט סי' נ"ו או' ב' שנתקשה בזה) וכ"ה במ"ב סי' תפ"ט סק"ח. (וע"ע אג"מ או"ח ח"ד סי' צ"ט שלא כ"כ). ומ"מ במוצאי שבת לכתחלה אין להדליק קודם תפלת ערבית אף אם יש לו מנין מאוחר יותר כ"כ בס' פניני חנוכה עמ' קס"ח בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל. ע"ש טעמו. וע"ש עמ' קס"ט.

(יד) שו"ע סי' תרע"ב ס"ב.

(טו) מ"ב שם סק"א.

צאת הכוכבים. ואף (טז) המדליקין בתוך הבית וכן (יז) המדליק אחר שכלה רגל מן השוק צריך שיתן שיעור שידלוק חצי שעה.

ו. אם נותן שמן הרבה שידלוק יותר משיעור זה כתבו גדולי האחרונים (יח) שאין בו שום מצוה. ואחר שעבר חצי שעה (יט) יכול לכבות הנרות ולהשתמש בהם. ומכל מקום מי שדעתו להשתמש בנרות לכתחלה טוב שיתנה שאינו מקצה השמן אלא לשיעור הדלקה, משום שיש מן הפוסקים שסוברים שאם נתן הרבה שמן בסתם הקצה הכל למצותה.

ויש אחרונים (כ) שכתבו שאם נותן שמן הרבה שידלוק יותר אע"פ שאינו חייב בדבר מכל מקום יש בזה מצוה שממשיך הפרסומי ניסא.

(טז) שם סק"ו.

(יז) שם סק"ה.

(יח) ד"מ מ"א ומ"ב. עוד כתב המ"א דבנרות שעה יש הידור מצוה שיהיו ארוכות וכמו לולב ואתרוג בסי' תרנ"ו והעתיקו במ"ב (והוסיף שם בשם של"ג שעל המרדכי דמ"מ אין לעשותם גדולות יותר מדאי. ולא נתבאר שם טעמו בזה).

(ט) שו"ע ומ"ב שם. ובס' ארחות רבנו ח"ג עמ' ט"ו כתב בשם בעל הקה"י דמה"ט מרן החזו"א הקפיד לכבות את הנרות חצי שעה אחרי צה"כ דרבנו תם, ובמיוחד שידע מרן שלומדים מכל מעשיו הלכה למעשה, אבל אנו אין לנו להקפיד על כך עכ"ד. שו"ר בס' מעשה איש ח"ד עמ' ק"ל שכתב שהחזו"א בעצמו אמר כן "שאם ידלקו הנרות אצלי זמן רב יותר יהיו שיגידו שחובה לעשות כן..."

(כ) במור וקציעה סי' תרע"ב חולק על הד"מ ומ"א וכתב דשיעור [חצי שעה] המוזכר בש"ס ופוסקים לא אידכר אלא לחיובא דלא סגי בלא"ה, אבל כל שמוסיף בה משובח ומצוה היא בידו [וכתב שם דמה"ט כתב מהר"י אבוהב דהוקצה כל השמן למצותה אפי' נתן יותר מן השיעור] דכל מה שדולק יותר הוי פרסומי ניסא טפי. וכ"ש למאן דיליף לנר חנוכה ממנורה ומדמי להו להדדי לשיעורא נמי א"כ כי היכי דבמנורה מצוה שתהא דולקת מערב עד בוקר ה"ה בנר חנוכה מצוה מיהא איכא עכ"ל. וכ"כ באליה רבה שם סק"ו דלפי מה דקי"ל דאף אחר חצי שעה אסור ליהנות ממנו [אא"כ התנה בפירוש שאינו מקצה למצוה יתר על החיוב] א"כ אפשר דמצוה איכא אף בנר של שמן הרבה ודלא כמ"א. וכ"ה בכה"ח שם סקי"ח. ועי' מ"ב שם סק"ז וסי' תרע"ז סקי"ח שהביא שיטת הפוסקים שסוברים שאם נתן הרבה שמן בסתם הוקצה כל השמן למצוה. ובשו"ת שבט הלוי (ח"א סי' קפ"ט או' ג') ביאר שיטה זו דיתכן דמודו למש"כ הפוסקים דאחרי חצי שעה מותר לכבותה, והיינו משום שאינו מחוייב להמשיך בפרסום הנס, אבל אם הוא ממשיך לדלוק הוסיף במצוה, דסוף סוף כל הלילה זמן פרסום הנס הוא

ויש שכתבו עוד (כא) שנוהגים שלא לכבות הנרות חנוכה אפילו אחר חצי שעה.

ז. יש אומרים (כב) דשיעור השמן שצריך ליתן בנר חנוכה שידלוק עד זמן סגירת החניות בכל מקום כפי מה שהוא. אבל שאר כל הפוסקים (כג) כתבו שהשיעור הוא כמו חצי שעה ולא יותר.

ונקרא הוקצה למצותו (וע"ש או' ד' שביאר באופן אחר, אבל בשבט הלוי ח"ה סי' פ"ב חיוק דבריו הראשונים כנ"ל). והא דמותר ליהנות לאורה אחרי חצי שעה לשיטה זו כתב (שם) הטעם דאע"פ שהוקצה למצותה מ"מ קול מראה וריח אין בו משום מעילה, ונהי דאנן ס"ל דאיסורא איכא זה רק תוך עיקר זמן המצוה אבל לאחר זמן המצוה מותר ליהנות לאורה. משא"כ ליהנות מגופה ממש לצורך נר חול או שאר תשמישין שבגופה ודאי לענין זה שפיר איתקצאי דהא זה גוף הקצאתו על כן חייב לשרפו לדעת השאלתות אע"פ שמותר ליהנות מאורה בחנוכה לאחר זמן מצותה עכ"ד. ובס' ארחות רבנו ח"ג עמ' ט"ו כתב, מו"ר [בעל הקה"י] לא כבה הנרות ודלקו כמה שעות עד גמירא, ואמר שכוונתו שיש מצוה אם דולק יותר אבל אין חיוב יותר מחצי שעה כי זה השיעור שקבעו חז"ל עכ"ד. וכן נראה מדברי המאירי שבת כ"א ב' שכתב שהשיעור הוא חצי שעה "ומ"מ אם הוסיף מוסיפין לו" עכ"ל. שו"ר גם בגליוני הש"ס למהר"י ענגיל (שבת כ"א ב') שכתב דאף שיש שיעור למצות נ"ח י"ל שאם דולק יותר ג"כ הוי מצוה ע"ש.

כא) מ"א וא"ר בשם ב"ח. וכ"כ בקובץ מבית לוי ח"י עמ' י"ז בשם הגר"ש ואזנר שליט"א.

(כב) ח"י הריטב"א הנדמ"ח שבת כ"א ב'. ובתשובות והנהגות ח"ב סי' שמ"ב או' ד' כתב שכן מפורסם בשם הגרי"ז זצ"ל מבריסק בביאור לשון הרמב"ם שכתב (פ"ד מהל' חנוכה ה"ה) עד שתכלה רגל מן השוק, וכמה הוא זמן זה כמו חצי שעה "או יתר" עכ"ל. ור"ל שאם מאחרים בשוק הזמן יותר מחצי שעה. ולפיי"ז כתב בתשוה"נ דהיום שסוגרים החנויות [בירושלים] בשעה 7:00 ראוי להחמיר להדליק בשיעור שמן עד שכלה רגל בזמנינו והיינו 7:30. אבל יותר מכאן בודאי אין חיוב מדינא אע"פ שעדיין יש אנשים שיוצאים וחוזרים ברחובות בלילה, כי אין המצוה אלא משום אלו שגמרו את עבודתם וחוזרים ועדיין לא ראו נר חנוכה בחוצות, אבל אותם שראו ושוב יוצאים וחוזרים ודאי אין חיוב להדליק עכ"ד. ובפסיקתא רבתי דרב כהנא פ"ב אי' נר של חנוכה מצותו משתשקע החמה עד שתסלק רוב הרגל מן השוק. וע"ש במפרשים. ובס' הליכות שלמה עמ' רצ"ב הביא מחדושי כת"י הגרש"ז אויערבך זצ"ל למס' שבת שכתב "מסתבר דבזה"ז היו החכמים משנים את הזמן אבל כיון שכבר תיקנו אין בכחנו לשנות". ולשואל השיב פעם שנראה לו שנכון שיהא ראוי לדלוק כשעתיים לאחר השקיעה, והמהדרין יוסיפו עוד יותר. וכן נהג רבנו [הגרש"ז] ליתן שמן שידלק עד שעה מאוחרת בלילה בערך בשעה 11:00 עכ"ד.

(כג) רי"ף רמב"ם רא"ש טור ושו"ע ושאר אחרונים. ובס' חוט שני עמ' שי"ז כתב דודאי הכי הלכתא, וכן משמע גם מדברי הרמב"ם הנ"ל שכתב "וכמה הוא זמן זה, כמו חצי שעה או יתר". ואם תאמר שתלוי כל מקום לפי מה שהוא א"כ מה שייד לשאול כמה הוא, ולקבוע שיעור לזמן,

ח. אם ברוך והדליק נר שלא היה בו שמן בכדי שידלק חצי שעה (כד) צריך לכבותה וליתן בה שמן כשיעור ולחזור ולהדליק בלא ברכה.

עד אימתי יכול להדליק

ט. מי שלא הדליק בשקיעת החמה (כה) יכול להדליק עד כחצי שעה שאחר צאת הכוכבים. ובדיעבד אם עבר זמן זה יכול להדליק כל הלילה (כו) עד עמוד השחר ובברכה. ודוקא באופן שיש פרסומי ניסא על כל פנים לבני ביתו אבל אם בני ביתו יש אומרים (כז) שאין לברך אלא ידליק בלא ברכה. והנכון

והרי תלוי כל מקום לפי מנהגו. אלא על כרחך שזהו השיעור לדורות, ומש"כ "או יתר" כוונתו כמ"ש הרי"ף "כמו חצי שעה" להורות שהשיעור אינו מצומצם עכ"ד. (והביא שם שהוכחה זו אמר הגאון ר' דוד סאלאווייציק שליט"א בשם אביו הגרי"ז זצ"ל. וצריך בירור דלכאוו' סותר השמועה שהביא בתשוה"נ הנ"ל בשם הגרי"ז). שו"ר גם בס' "עובדות והנהגות לבית בריסק" ח"ב עמ' צ"ט שהביא מג"א שהעיד שהראה להגרי"ז ספר אחד שכתב ששיעור תכלה רגל מן השוק תלוי בכל דור ודור. ואמר מרן הגרי"ז שאינו נכון אלא "תכלה רגל" הוא שיעור זמן מסוים – חצי שעה, והביא ראיה מגמ' מנחות (ל"ו א') שלענין תפילין ג"כ נאמר זה השיעור ושם לא שייך לתלות ב"תכלה רגל" אלא שהוא שיעור קבוע. אמנם הגרי"ז עצמו הדליק עד כמה שעות כלילה עד ששיער שאין רבים מצויים עוד ברחוב עכ"ד.

(כד) מ"ב סי' תרע"ה סק"ח.

(כה) שו"ע סי' תרע"ב ס"ב.

(כו) מ"ב שם סק"א. ובשורת שבט הלוי (ח"ח סי' קנ"ו או' ב') כתב דמבואר דאפי' אם בא להדליק סמוך לעה"ש ממש מדליק בברכה אע"פ שלא נשאר חצי שעה עד עה"ש עכ"ד. (ודומה לזה במ"ב שם סק"ה שכתב שמדין התלמוד מי שלא הדליק עד רבע שעה שאחרי השקיעה א"צ ליתן שמן שידלוק רק לעוד רבע שעה עד שתכלה רגל מן השוק, ומשמע שגם יברך ע"ז). ובשורת התעוררות תשובה סי' תס"ג כתב עוד דאפי' אחר עה"ש יכול להדליק בברכה כל זמן שלא האיר היום, שנהנים לאורה [וכתב שם דמה"ט לא נזכר במשנה במס' מגלה (ובגמ' שם כ' ב') דבר שמצותו בלילה כשר כל הלילה]. וע"ע ס' שבות יצחק עמ' פ"ג שכתב בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל דלאחר שעבר חצי שעה שוב אין לברך על ההדלקה אא"כ יש עוברים ושבים. אך בתוך זמן ההדלקה מברך אף אם אין עוברים ושבים כלל עכ"ד. וכע"ז במעשה רב סי' רל"ו (וחולק על השו"ע).

(כז) מ"ב שם. ובשעה"צ שם כתב דמי שרוצה לברך אף בכה"ג אין מוחין בידו כי בחד משה כתב שכן נוהגין העולם. וכ"כ בקובץ מבית לוי (ח"י עמ' ב') בשם הגר"ש ואזנר שליט"א שהמנהג לברך אף אם אין לו בני בית או שהם ישינים.

שיעיר (כח) שנים או שלשה מבני ביתו ויברך וידליק.

אם עדיף להדליק בעצמו מאוחר או ע"י שליח בזמן

י. מי שיצא מביתו מבעוד יום ואינו יכול לחזור ולהדליק עד לאחר חצי שעה מצאת הכוכבים יש שהורו (כט) שעדיף להמתין עד שיחזור לביתו וידליק בעצמו מאשר שידליק בזמן ע"י שליח, משום דמצוה בו יותר מבשלוcho. ויש אומרים (ל) שאם לא יוכל להדליק תוך חצי שעה מצאת הכוכבים עדיף שיאמר לאשתו או

(כח) ובקו' דיני חנוכה (מהרי"א דינר שליט"א) עמ' כ"ז כתב בשם הגר"נ קרליץ שליט"א שמספיק להעיר את אשתו.

(כט) בשו"ת שבט הלוי ח"ד סוס"י ס"ו דן בזה והביא דברי הפמ"ג סי' תרכ"ה שנסתפק אם עדיף להמתין לקיים מצוה [שם איירי לענין בניית סוכה במוצאי יוה"כ] בעצמו, או להזדרז לקיים מיד ע"י שליח דמצוה הבא לידו אל יחמיצנה אפי' ע"י אחרים והניח שם בצ"ע. עוד הביא דברי החתן סופר שהביא ראיה מדברי הרמ"א יו"ד סי' שכ"ח ס"ג ע"ש. ומסיק בשבט הלוי דסוגיא דעלמא יותר נוטה להדליק ע"י עצמו אפי' מאוחר [ולא ע"י שליח בזמנו] כל שהוא עדיין בגדר ברכה, וכ"ש אם יכול להדליק קודם שכלה רגל מן השוק שבזמנינו דאז ודאי ידליק בעצמו ע"ש. וכ"כ בתשובות והנהגות ח"ד סי' ק"ע (ד"ה מיהו).

(ל) שבות יצחק פ"ז או' י"ד בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל, ס' הליכות בת ישראל פכ"א ס"ד בשם הגרש"ז אויערבך זצ"ל, וכן צידד להלכה הגר"נ קרליץ שליט"א ואמר דאף בזה"ז עיקר זמן המצוה הוא חצי שעה. ועכ"פ אם לא יוכל להדליק עד אחר שכלה רגל מן השוק בזמנינו אז ודאי עדיף לשלוח שליח שידליק עבורו בזמן (ואמר לי שזהו הכוונה במש"כ בחוט שני ריש עמוד שי"ח). אמנם במוצאי שבת חנוכה דבל"ה רוב העולם אין מספיקים להדליק תוך חצי שעה מצה"כ מפני תוס' שבת ומעריב כו' [ולפי הנראה גם חז"ל לא הקפידו ע"ז במו"ש] יכול להמתין עד שיחזור לביתו – אם יוכל להדליק בזמן שיש עדיין פ"נ לרבים, וא"צ להדליק ע"י שליח בזמנו עכ"ד (ועי' חו"ש עמ' ש"י או' ג') וכ"כ בס' שבות יצחק שם בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל. שוב שמעתי מהגר"ח קניבסקי שליט"א שכשהלך לבית חמיו [מבני ברק לירושלים] לשבת חנוכה, הורה לו מרן החזו"א שישלח שליח שידליק עבורו בביתו בבני ברק במוצאי שבת. ולא ימתין עד שיחזור לביתו, אע"פ שיכול לחזור תוך שעה או שעתיים שעדיין יש עוברים ושבים בבני ברק עכ"ד. שו"ר גם בס' "עובדות והנהגות לבית בריסק" ח"ב עמ' צ"ט בשם הגרי"ז זצ"ל שמי שחוזר מאוחר מהעבודה, שיאמר לאשתו שתדליק בזמן, והוא יוצא יד"ח בזה. וע"ע תשוה"נ ח"ד סי' ק"ע. המדליק נר חנוכה ע"י שליח יש אומרים שאין השליח יכול לברך כדלק' פ"ד הערה ח' ע"ש. ועל כן כדאי שהשליח יברך על הנ"ח של עצמו ויכוין לפטור גם הנרות של חבירו וילך תיכף לבית חבירו ולא יפסיק בדיבור ולא יאמר הנרות

לשליח שידליק עבורו בזמן ההדלקה מאשר שידליק בעצמו אחרי הזמן שקבעו חז"ל.

הדלקת נר חנוכה מפלג המנחה

יא. יש אומרים (לא) שמי שטרוד בשעת השקיעה יכול להדליק נר חנוכה מפלג המנחה ואילך דהיינו (לב) שעה ורביע זמנית קודם צאת הכוכבים, וכן (לג) הלכה, ויכול לברך על הדלקה זו. ^{אוצר החכמה} ובלבד שיתן בה שמן שידלק עד כחצי שעה שאחר צאת הכוכבים, וכן יעשה (לד) מי שנוסע מביתו קודם שקיעת החמה באחד מימי חנוכה ובשעת ההדלקה יהיה בדרך, שיכול להדליק מפלג המנחה ואילך.

ומכל מקום (לה) לכתחלה עדיף שלא לעשות כן אלא ישלח שליח שידליק עבורו

הללו עד שידליק הנרות של חבירו כ"כ בס' פניני חנוכה עמ' כ"ז – ל' בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל.

לא) שו"ע סי' תרע"ב ס"א.

לב) מ"ב שם. ובארץ ישראל בימי חנוכה יש מעה"ש עד צה"כ בערך 12 שעות. (וע"ע קיצור שו"ע סי' קל"ט ס"י). ולפ"ד החזו"א צה"כ הוא כמו 40 דקות אחרי שקיעת החמה וכ"כ בכה"ח סי' רס"א סוף סק"א [וכ"ה באג"מ או"ח ח"ד סוס"י ק"א לענין חנוכה דרבנן. אבל במלאכה במו"ש דעתו להחמיר בארה"ב לפחות עד 50 דקות] ולפי"ז פלג המנחה הוא 35 דקות לפני השקיעה ואי אפשר להדליק לפני"כ אפי' בערב שבת. אולם בשם החזו"א אמרו שלפעמים הקיל בשעת הצורך להחשיב צה"כ 35 דקות אחרי השקיעה [אפי' בדאורייתא, וכ"ש בחנוכה דרבנן] ולפי"ז פלג המנחה היא 40 דקות לפני השקיעה והוא זמן הדלקת נרות שבת לפי מנהג ירושלים. ושפיר יכולים אז להדליק גם נ"ח. ובפרט דשיטת כמה פוסקים דפלג המנחה הוא שעה ורביע לפני השקיעה וכמ"ש מ"ב סי' רס"ג סקי"ט. וע"ל פ"ה (סכ"ה).

לג) שעה"צ שם או' ה' בשם ברכ"י. אולם בשו"ת שבט הלוי ח"ד סי' ס"ו כתב שהגאון החיד"א בס' כסא רחמים (על מס' סופרים) חזר בו ודעתו שא"א להדליק קודם השקיעה וכסתימת דעה ראשונה שבשו"ע. אבל מדברי הפמ"ג מבואר דדעתו להלכה כדעה ב' דיוצא יד"ח מפלג המנחה עכ"ד.

לד) שמעתי מהגר"נ קרליץ שליט"א. ואפי' אם אינו חוזר לביתו אלא אחר יום או יומיים אפ"ה יכול להדליק בביתו קודם שיוצא מפלג המנחה כיון שאינו עוקר דירתו. וע"ל פרק ד' סעיף כ"ג.

לה) חוט שני עמ' שי"ז או' א', שבות יצחק פ"ז או' י"ד בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל, וכ"כ בשו"ת שבט הלוי ח"ד סי' ס"ו וטעמו שם משום דעצם הדלקה שמפלג המנחה עד השקיעה אינו פשוט כל כך וכנ"ל. שו"ר בקונטרס דיני חנוכה (להרי"א דינר) עמ' כ"ח שכתב בשם הגר"ח קניבסקי שליט"א שמי שצריך לצאת מביתו קודם השקיעה עדיף שידליק מפלג המנחה מאשר שאשתו

בזמן. או (לו) ידליק בעצמו מאוחר בלילה אם יחזור בזמן שיוכל עדיין לברך על ההדלקה.

זמן הדלקת נר חנוכה בערב שבת ומוצאי שבת יבואר לקמן פרק ה' סעיף כ"ד – ל"ב.

כבתה אם צריך לחזור ולהדליקה

יב. הדליק נר חנוכה וכבתה קודם שעבר זמנה (לז) אין צריך לחזור ולהדליקה (לח) ואפילו נכבו כל הנרות, משום שאין צריך פרסומי ניסא רק בעת ההדלקה. וכן (לט) אם לאחר שהדליקה בא לתקנה וכיבה אותה בשוגג אינו זקוק לתקנה. ומכל מקום כתבו האחרונים (מ) דראוי להחמיר לחזור ולהדליקה בכל ענין, ובפרט אם נכבה בערב שבת (מא) קודם קבלת שבת.

תדליק עבורו בזמן (ואולי יש שם עוד טעמים כגון שלום בית כו'). ובס' פניני חנוכה עמ' ק"ע כתב בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל שאם יכול להדליק בעצמו ברבע שעה שלפני השקיעה, יעשה כן, ולא ישלח שליח שידליק אח"כ. דזמן מועט כזה אינו בכלל מה שאמרו "ובלבד שלא יקדים".

(לו) שבט הלוי כנ"ל.

(לז) דקי"ל כבתה אין זקוק לה [שו"ע סי' תרע"ג ס"ב].

(לח) בה"ל שם.

(לט) שו"ע שם. ובהגהות רעק"א ומחה"ש כתבו בשם מהרש"ל דבכה"ג צריך לחזור ולהדליק.

(מ) מ"ב שם סקכ"ז והוא עפ"י תש" מהרש"ל סי' פ"ה שכתב הא דכבתה אין זקוק לה היינו לחיוב אבל הרוצה לזכות במצוה שלמה יחזור וידליק דלא גרע מן המהדרין עכ"ל והעתיקו הט"ז. וע"ע בית הלוי עה"ת (לחנוכה דף כ"ז ע"א ד"ה והנה) שמצדד עוד שאם נכבה לגמרי צריך להדליק מפני החשד. אבל העיר שם דסתימת הפוסקים לא משמע כן. ובשערי תשובה סי' תרע"ג סק"ז (ד"ה להחמיר) כתב בשם שבות יעקב דאע"ג דכבתה אין זקוק לה מ"מ צריך להניח את הנותר מנר חנוכה של שעה או שמן כל זמן עת ההדלקה דאם לא יעשה כן חיישינן לחשדא שלא הדליק כלל כו' עכ"ל.

(מא) ואם קיבל בעצמו שבת ואח"כ כבה ויש עדיין זמן היתר מותר לומר לחבירו שידליקם [מ"ב שם].

המדליק במקום הרוח

יג. אם הדליקה במקום הרוח וכבתה (מב) חייב לחזור ולהדליקה במקום שאין הרוח מצוי, שהרי זה כאילו לא נתן בה שמן כשיעור (מג) ומכל מקום לא יברך עליה.

וכן (מד) אם כיבה אותה במזיד ודאי חייב לחזור ולהדליקה ומכל מקום לא יברך עליה.

יד. התחיל להדליק הנרות וכבתה אחת מהן קודם שהשלים ההדלקה (מה) צריך לחזור ולהדליקה כיון שעדיין לא נגמרה ההדלקה ואינו ניכר חשבון הימים.

הדלקה בתיבת זכוכית פתוחה במקום הרוח

טו. מותר להדליק נרות חנוכה (מו) בתיבת זכוכית פתוחה במקום הרוח ולסגרה מיד אחר ההדלקה אע"פ שאם היה משאירה פתוחה ודאי היו הנרות נכבים.

(מב) מ"ב שם סקכ"ה.

(מג) דשם לא היה ברור מתחלה שיכבה [שעה"צ שם].

(מד) שם או' ל"ב.

(מה) בה"ל שם ד"ה אם.

(מו) חוט שני עמ' שי"ח. והטעם משום שהרוח הוא חסרון צדדי וכיון שסגר אח"כ בפני הרוח שלא יכבה וגם בידו לעשות כן שפיר מקרי הדלקה במקום הראוי לדלוק כשיעור. וכ"כ בס' מקראי קודש (חנוכה סי' י"ז) שכן הוא מנהג וותיקין בירושלים [אך מהרי"ל דיסקין פקפק בזה והידר לעשות תיבה שפתחה בשוליה כדי שבשעת ההדלקה יוכלו הנרות לדלוק כמות שהם בלא סתימה]. וכ"כ בשם הגרי"ח זוננפלד זצ"ל וכ"כ במנחת שלמה (ח"ב עמ' ר"ח ד"ה אמנם) שהמנהג להקל בזה, וכן נהג הגרש"ז בעצמו (עי' הליכות שלמה עמ' ש"א) וכן אמרו בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל [ס' אשרי האיש פל"ד סכ"א] וכן מצדד בס' טעמא דקרא סו"פ וישב.

לימוד, אכילה, מלאכה לפני ההדלקה

טז. משהגיע זמן הדלקת נר חנוכה (מז) אסור ללמוד ולא (מח) לאכול ולא להתעסק במלאכה. ואפילו התחיל (מט) פוסק. וגם בחצי שעה שלפני כן (נ) אסור להתחיל בדברים הנ"ל. ולפי השיטות שמדליקין בשקיעת החמה (נא) ממילא יש להחמיר

(מז) מ"ב סי' תרע"ב סק"י. ובס' חוט שני (עמ' שי"ח) כתב דאף אשה שסומכת על הדלקת בעלה אין לה לאכול קודם הדלקת בעלה כיון שנמצאת במקום ההדלקה עכ"ד. אולם בקובץ מבית לוי (ח"י עמ' כ"ב) כתב בשם הגר"ש ואזנר שליט"א דמותרת לאכול כיון שהבעל מדליק ולא היא, וגם היא אינה חייבת להיות בשעת ההדלקה. (ודומה לזה כתב בנחלת צבי יו"ד סי' רס"ב שאם אבי הבן מינה שליח למול את בנו מותר לאבי הבן לאכול קודם המילה). וכן מטו משמיה דהגר"ש אלישיב זצ"ל. וראיתי בשו"ת בצל החכמה (ח"ד סי' נ"ח) שנשאל בזה וכתב שנהגו הנשים שלא לאכול קודם ההדלקה. ונתקשה שם בטעם הדבר, ואפי' את"ל שהיא חייבת להיות בשעת ההדלקה לשמוע הברכות מ"מ הלא הבעל צריך לקרוא לה והו"ל כשומר. ומ"מ סיים שם שנהגו להחמיר בזה אם לא במקום צורך קצת. ועי' גם הליכות שלמה פט"ז ס"ג.

(מח) ולא נתפרש אם מותר לטעום אכילת עראי. ועי' מ"ב סי' תרנ"ב סק"ז (לענין לולב) וסי' תרצ"ב סקי"ד (לענין מגלה) שהחמיר אפי' בטעימה אם לא לצורך גדול. והכא חמיר טפי דמצות נ"ח להדליק תיכף בשקיעה וא"כ אפשר דאסור מדינא לפמ"ש מ"א סי' רל"ה סק"ד [ומ"ב סי' רע"א סקי"א] דמה"ט אסור לטעום קודם קידוש והבדלה ע"ש. ועי' גם בה"ל סי' תל"א. (ועכ"פ קודם זמנה ודאי מותר טעימה כמש"ש).

(מט) עי' שעה"צ סי' תרע"ב או' ט"ו. ומשמע שם דאפי' התחיל בהיתר צריך להפסיק משום שהוא מצוה עוברת.

(נ) שם או' י"ד ע"ש. ובשונה הלכות שם דין ג' הקשה על זה דבמ"ב סי' רל"ה סקי"ז כתב דלכו"ע מותר ללמוד תוך חצי שעה שלפני זמן מעריב, וצ"ע. [וסיים שם] "וע"ל סי' תל"א דין ו'". והיינו שמבואר במ"ב שם שיש אוסרים ללמוד אור לי"ד ניסן בחצי שעה קודם זמן בדיקת חמץ. וגם בזה יש להקשות מאי שנא מק"ש של ערבית שלא אסרו ללמוד לפני צה"כ. איברא כבר הקשה כן הב"ח שם וז"ל מה ראו חכמינו ז"ל לאסור אף הלימוד, ומאי שנא מקריאת שמע של ערבית דמותר ללמוד מקודם כדתניא בריש ברכות כו'. ונראה לתרץ דאע"פ שאין הלימוד מן הדברים המביאים לידי פשיעה מ"מ גורם הוא שיטרד וישכח מלבדוק, ובבדיקת חמץ שאינו כי אם משנה לשנה אפשר שיטרד בלימודו וישכח מלבדוק אבל בק"ש של ערבית שהיא תדירה בכל יום אין לחוש שמא ישכח ע"י שיטרד בלימודו עכ"ל. ולפי"ז ניחא דנר חנוכה הוי מצוה הבאה משנה לשנה ודומה לבדיקת חמץ. ועדיין צע"ק למה סתם המ"ב להחמיר בנ"ח, ואילו בבדיקת חמץ הביא מחלוקת. וי"ל משום דנר חנוכה חמיר טפי משום שחייב להדליק מיד בהגיע זמנה וכנ"ל הערה י' ע"ש.

(נא) שם. ומשמע לכאור' דלאילו הנוהגים להדליק בצה"כ א"צ להחמיר (אפי' באכילה) רק בחצי שעה לפני זמן ההדלקה שלהם.

מקום ההדלקה בחוץ או בפנים

1234567 אה"ח

(א) שו"ע סי' תרע"א ס"ה.

(ג) שר"ע שם.

(ה) ריב"ש לבוש וח"א הנ"ל. ובארחות חיים (הל' חנוכה או' ט"ו) כתב בשם הגאונים שבזה"ז מדליקין בפנים מפני חשש שמא יכבוה עכו"ם. ובס' שבות יצחק (פ"ב או' ד') כתב בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל הביאור בכל זה דאמנם האידנא ליכא חשש סכנה כל כך שמחמתו היו חז"ל מורים להדליק בפנים, אך מ"מ גם האידנא במקומות שדרים בין הגויים עלול להגיע מחמת ההדלקה בחוץ לידי סכנה, כגון אם יכבוה עכו"ם וישראל יעמדו כנגדם, וכיון דבתחלה היה סכנה ממש ואכתי איכא צד שיסתעף מזה סכנה, די בחשש כזה כדי להמשיך המנהג

הטעם משום שדרים בין האומות ואם ידליקו בחוץ יש לחוש שיבואו לידי איבה ונזק. ומכל מקום כתבו (ו) האחרונים שמי שיש לו חלון סמוך לרשות הרבים נכון שידליק שם שבזה אין סכנה, אם לא במקום דשכיח הזיקא על ידי זה.

והיום בארץ הקודש שאנו דרים בין ישראל מי שיכול להדליק בחוץ (ז) בודאי יש

להדליק בפנים עכ"ד. וכ"ה במועדים וזמנים ח"ב סי' ק"מ (ד"ה ולע"ד). והביא שם (ד"ה אמנם העיקר) עוד ממגלת תענית דבמקום שמצוי לצים התירו להדליק בפנים. ופירש דהכוונה שהלצים יהפכו המנורה או יזרקו אבנים עליה וכדומה. גם בשו"ת מנח"י ח"ו סי' ס"ו יישב מנהג רוב העולם שמדליקין בפנים בזה"ז עפ"י דברי מגלת תענית הנ"ל ע"ש. (אמנם תשובה זו נכתבה לפני כ 40 שנה, והיום באה"ק ברוב המקומות שדרים שומרי תורה יראי ד' אין חשש זה כל כך).

(ו) מ"א ומ"ב סי' תרע"א סקל"ח. ובס' העיטור (שם) כתב ואחר שנהגו על הסכנה נהגו, ומי שיכול להניחה מבחוץ מניחה מבחוץ, ואם לאו על פתחו עכ"ל.

(ז) כן האריך להוכיח הגר"ש אלישיב זצ"ל בתש"ן קובץ תשובות ח"א סי' ס"ז. ובס' שבות יצחק עמ' ל"ז כתב בשם הגר"ש אלישיב זצ"ל דדין זה להדליק בחוץ דוחה כל ההידורים שבמצות חנוכה כגון שבפנים יכול לקיים המצוה בעצמו ובהידור יותר ובחוץ אינו יכול אפ"ה צריך להדליק בחוץ ע"ש. והמדליק בפנים במקום שיכול להדליק בחוץ כהלכה אם יצא בדיעבד, כבר דיברו בזה האחרונים והביאו ראיות לכאן ולכאן עי' שפת אמת (שבת דף כ"א סוף ע"ב. ושם כ"ב ב' ד"ה בגמ' ת"ש) קונטרס חנוכה ומגלה (להגרח"א טורצין זצ"ל עמ' י"ב) ס' שבות יצחק פ"ג וס' ישא יוסף ח"א סי' קמ"א. איברא במגן אברהם סי' תרע"ה סק"ג מבואר דמדין הגמ' מי שמצוותו להדליק בחוץ והדליק בפנים, לא יצא וכפשטות הגמ' ורש"י (שם כ"ב סוף ע"ב) וכן מבואר בפרי חדש וביאור הגר"א שם. ויש לתמוה על אחינו בית ישראל שיש מהם מדקדקין בכל המצוות ובכל זאת נר חנוכה החביבה מדליקין בפנים והרי אין יוצאין יד"ח כלל בפנים לפ"ד כמה גדולי אחרונים. ויש ליישב דהאחרונים הנ"ל קאי על דין הגמ' קודם שעת הסכנה (עי' בדבריהם) אבל אחרי שהיה סכנה ונהגו עפ"י דין להדליק בפנים מעתה י"ל דשפיר יוצאין ידי חובת המצוה בפנים אע"פ שעברה הסכנה נכל שלא היה מושב ב"ד להחזיר עטרה ליושנה] וכן משמע מדברי בעל העיטור הנ"ל הערה ו'. וכע"ז כתב בס' ארחות רבנו ח"ג עמ' י"ב בשם בעל הקהלות יעקב דלאחר שהיה פעם סכנה ופסק הרמ"א "דבזה"ז כולם מדליקין בפנים" כן הדין לכל הדורות ואף אם בטלה הסכנה יצא עכ"פ בדיעבד, ונהוסיף בעל הקה"י דאלה המדליקים בפנים החדר על השלחן הוי עם ארצות רק צריך להדליק בחלון או בפתח הפונה לרה"ר עכ"ד]. וכ"כ שם (עמ' י') בשם הגרש"ז אויערבאך זצ"ל דאף בזה"ז שאין סכנה אם הדליק בפנים על שלחנו יצא בדיעבד. ובס' ישא יוסף (להג"ר יוסף אפרתי שליט"א) סי' קמ"א או' ד' כתב שיש מקום להליץ על זה שנהגו רבים להדליק בפנים בזה"ז אף במקום דליכא סכנה דכיון שיש מקומות בעולם שיש סכנה להדליק בחוץ לא פלוג רבנן ותיקנו לכולם להדליק בפנים אף במקום דליכא סכנה. והביא שם דכע"ז כתב מהרי"ל דיסקין (קו"א

לו להדליק בחוץ כתקנת חז"ל. ויתן (ח) הנרות בזכוכית שלא יכבה על ידי הרוח.

מקום הדלקה בחצרות ובתים שלנו

ג. חצר המוקפת גדר [גבוה (*ח) עשרה טפחים] לפני הבתים שלנו יש שהורו (ט) שמקום ההדלקה הוא בפתח החצר הפונה לרשות הרבים. וכן בבנינים שיש בהם "חדר מדרגות" דינה כחצר שלפני הבתים ומקום ההדלקה הוא (י)

אות ל"ד) שהתירו חכמים בשעת הסכנה לזרוע בשביעית ואע"פ שהסכנה היתה רק לעניים [שלא היה להם מעות לשלם מס המלך] מ"מ התירו חכמים אף לעשירים. ומ"מ להלכה למעשה כבר הורה מרן רבינו הגרי"ש אלישיב זצ"ל דכיום שאין סכנה חובה על כל אחד ואחד להדליק נר חנוכה על פתח ביתו מבחוץ דוקא עכ"ד. ולענין הדלקה בחלון בזמנינו כשיש אפשרות להדליק בפתח – ע"ל ס"ה.

ח) שו"ת שאלת יעב"ץ ח"א סי' קמ"ט והו"ד בברכ"י סוס"י תרע"ג. (ובשע"ת שם כתב ע"ז ולא ראינו מי שנוהג כן. והיינו משום שהם נהגו להדליק בפנים ולא היו צריכים לכך. ובשאלת יעב"ץ שם כתב דאף בפנים נכון לעשות כן משום דלפעמים נגרם כיבוי ע"י שעוברים ליד הנרות, אבל בחוץ ודאי צריך לעשות כן כדי שלא יכבה ע"י הרוח). וכ"כ בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל שצריך להוציא ממון עבור זה כמו שמוציאין ממון עבור כל מצוה.

ח*) ס' פניני חנוכה עמ' ס' בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל. דפחות מ"ט לא נחשב מחיצה ואינו נקרא פתח [אע"פ שעשוי בצורה נאה ומסודרת] ואינו יכול להדליק שם [שם].

ט) הגרי"ז זצ"ל מבריסק, והגרי"ש אלישיב זצ"ל הו"ד בס' שבות יצחק פ"א או' ב'. ודוקא בחצר שיש לה כניסה שנראית כפתח [אע"פ שאינו חייב במזוזה] אבל אם אינה נראית כפתח כגון חצר שמוקפת משלש רוחות ופרוצה לגמרי ברוח רביעית א"א להדליק שם [אלא ידליק בפתח הבית או בחלון] כ"כ שם או' ג' בשמו. ובס' פניני חנוכה (עמ' ס') כתב בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל דמ"מ אם יש פתח באחת משלש הרוחות הגדורות יכול להדליק שם. עוד כתב שם (עמ' ס"ג, פ"א) בשמו דבמקום שיש ספק אם הוא פרצה או פתח יש עצה לעשות צורת הפתח הנכרת ואז יכול להדליק שם, אע"פ שניכר שהוא פתח זמני. אבל אם יש שם רק שני לחיים משני הצדדים אינו נחשב פתח אע"פ שלענין שבת מועיל, דלענין חנוכה צריך פתח ממש.

י) ובמקום שיש שביל או גשר בטון לפני הבנין אפי' הוא מוקף משני צדדים אין להדליק בכניסה לשביל, כי אין זה נראה כחצר אלא כמעבר בעלמא. כ"כ בס' פניני חנוכה עמ' פ"א בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל. עוד כתב שם (עמ' פ"ב) ששאלו מה הדין כשיש שביל לפני הבנין והילדים משחקים שם, האם דינו כחצר? והשיב: צריך לראות איך זה נראה. דהיינו שצריך שיראה כחצר. (וראה מה שכתבנו בהקדמה בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל בענין זה). ועי' לק' הערה י"ב.

בכניסה לבנין. וכן הורה (יא) הגרי"ז מבריסק זצ"ל. וכן נוהגים רבים בירושלים. ודעת החזון איש (יב) שחצרות שלנו אין להם דין חצר מפני שאין משתמשים בהם לדירה כל כך כמו בדורות הקדמונים, ועל כן אין להדליק היום בפתח החצר ולא בכניסת הבנין לחדר מדרגות. אלא ידליק בפתח הבית הנראה לרשות הרבים, ואם אינו נראה לרשות הרבים ידליק בחלון הסמוך לרשות הרבים.

הדלקה במרפסת

ד. מרפסת שיש לה פתח לרשות הרבים (יג) ידליק בפתח מבחוץ. ובמרפסת שאין לה פתח לחוץ (יד) ידליק בפתח הבית הפתוח למרפסת מבחוץ בצד שמאל כדי שיהא מוקף במצות. ודוקא אם הוא באופן שרואים את הנרות שם מרשות הרבים

(יא) כ"כ בס' שכות יצחק פ"ט או' ד' בשם הג"ר רפאל סאלאוויצ'יק זצ"ל שכן אמר לו אביו הגרי"ז. אולם בתשובות והנהגות (ח"ה סי' רכ"ו) כתב ששמע עובדא שמרן הגרי"ז זצ"ל הורה לבנו הגרי"ד זצ"ל להדליק בפתח ביתו לחדר מדרגות וכשיטת הרמב"ם שמדליקין בפתח ביתו הפתוח לחצר. אבל כתב שם שחדר המדרגות שם היה פרוץ באמצע, והגרי"ד הסתפק דאולי רק בהאי חדר מדרגות חשיב כחצר [משום שהוא פתוח היטב לרה"ר] אבל חדר מדרגות שלנו שסגור לגמרי מד' רוחות חשיב החדר מדרגות כתוך ביתו וצריך להדליק בפתח הבנין אף לד' רש"י והרמב"ם. ולכן כשעבר הגרי"ד לגור בבנין אחר נהג להדליק בחלון משום שהיה מסופק היכן פתח הבית עכ"ד. וכ"כ בס' ארחות רבנו (ח"ג או' כ"ח) בשם רבו הקה"י שאמר שפתח חדר מדרגות עדיף מפתח חצרות שלנו, דחדר מדרגות הוי כחדר כניסה לבית. ואפשר דאף רש"י (הנ"ל הערה ב') מודה בזה עכ"ד.

(יב) כן שמענו מהגר"ח קניבסקי שליט"א וכ"כ בספרו דרך אמונה פ"ד מהל' מעשר הי"ד בבה"ל, ועי' גם שו"ת הלכות סי' תרע"א דין י"א. (וברש"י ב"ב דף ב. כתב "רוב תשמישן בחצר"). ובס' שלמי מועד עמ' קפ"ט כתב בשם הגרש"ז אויערבך זצ"ל דאע"פ שמדינא אפשר להדליק בכניסה לבנין או אפי' בתחילת השביל שלפני הבנין, מ"מ עדיף להדליק בכניסה של הבית או בחלון ע"ש. (ויש שרוצים לצאת כל הדעות ומדליקין בב' מקומות, בפתח הבית ופתח החצר, ומברך בראשונה ואינו שח עד שגומר הדלקה שניה. ועושה תנאי מתחלה שרוצה לצאת במקום היותר טוב עפ"י דין. כ"כ בתשובות והנהגות ח"ה סי' רכ"ה או' ב' ע"ש).

(יג) ואע"פ שהמרפסת אינה מקורה מ"מ נחשבת כחצר אף לדעת החזו"א [שמעתי מהגר"נ קרליץ שליט"א].

(יד) חוט שני עמ' ש"ח. וכן נהג מרן החזו"א (עי' בתחלת הספר או' ג').

אבל אם יש יותר פרסומי ניסא כשמניח על המעקה של המרפסת (טו) יניח על המעקה ולא בפתח המרפסת.

פתח הבית או חלון הפונה לרשות הרבים

ה. עיקר תקנת חז"ל היתה להדליק בפתח ביתו [או חצירו] הפונה לרשות הרבים (טז) ולכן אף אם יש יותר פרסומי ניסא בחלון או במרפסת לא ידליק אלא בפתח ביתו, ובלבד שיהא גם שם פרסומי ניסא. אבל אם הפתח אינו פונה לרשות הרבים יש להדליק בחלון הפונה לרשות הרבים. ואם אין לו חלון הפונה לרשות הרבים (יז) יכול להדליק בפתח הדירה הפונה לחדר מדרגות אם יש שם פרסומי ניסא לשכנים העוברים שם.

מה נחשב "רשות הרבים" לפרסומי ניסא

ו. חצר שרבים עוברים שם (יח) אע"פ שיש ביד הבעלים למנוע את המעבר מכל מקום כיון שבפועל עוברים שם ויש פרסומי ניסא יכולים להדליק שם נר חנוכה.

(טו) חוט שני שם בשם בעל הקהלות יעקב דמעקה של מרפסת מהני כמו חלון. וכן דעת הגרש"ז אויערבך זצ"ל [כמ"ש בס' שלמי מועד עמ' קצ"ב]. וע"ע שבות יצחק עמ' י' שכתב בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל שאין להדליק על מעקה של מרפסת.

(טז) חוט שני עמ' ש"ו. וכ"כ בס' פניני חנוכה עמ' נ"ג בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל ע"ש. וכ"כ בתשוה"נ ח"ה סי' רכ"ג או' י"ג, אבל הביא מס' ארחות רבנו (ח"ג עמ' י"ב) שכתב דדעת החזו"א הי' שאם יש יותר פ"נ בחלון ידליק בחלון. גם בשו"ת שבט הלוי (ח"ז סי' פ"ד) כתב דמה"ט הרבה נוהגים היום להדליק בחלון ולא בפתח משום שבחלון יש יותר פרסומי ניסא. שו"ר בס' מעשה איש ח"ז עמ' קמ"ח שכתב בשם החזו"א שאם יש הבדל גדול בפרסומי ניסא עדיף להדליק בחלון אבל כשיש רק הבדל קטן ביניהם – ידליק בפתח ביתו עכ"ד.

(יז) ס' פניני חנוכה עמ' ע' בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל, וכע"ז לק' ס"ח. (יח) חוט שני עמ' ש"ז. עוד שמעתי מהגר"נ קרליץ שליט"א שרחבה של ישיבה שעוברים שם בחורים שלומדים בישיבה נחשבת רה"ר לענין נ"ח אע"פ שאין עוברים שם אנשים מבחוץ. שו"ר בס' פניני חנוכה (עמ' ס"ג – ס"ה) כמה חידושים בדין זה, שכתב: שמעתי מרבנו [הגרי"ש אלישיב] זצ"ל חצר של ישיבה שיש בה מאות בחורים אין לה דין רשות הרבים לענין חנוכה כיון שהיא פרטית לבני הישיבה, והוי חצר השותפין ולכן אי אפשר להדליק בפתח הפנימיה הפונה לחצר אלא צריכים להדליק בפתח החצר הפונה לרה"ר. ואם חצר הישיבה

ויש אומרים שעדיף להדליק בחלון הפונה לרשות הרבים ממש ולא בפתח הפונה לחצר פרטית אע"פ שעוברים שם רבים ברשות בעה"ב.

ז. רחוב קטן שדרים שם (יט) מעט אנשים הרי זה רשות הרבים לענין נר חנוכה.
 [ווצר החכמה]

אבל אם אין רואים אותו רק מבתי אחרים ממול אפילו יש שם הרבה אנשים אין זה רשות הרבים.

1234567 ח"ה

פרוצה מכל צדדיה [שאז אי אפשר להדליק בכניסה לחצר הישיבה, ואע"פ שיש צורת הפתח של עירוב אינו מועיל לכך] ידליקו בחלון הפונה לרשות הרבים ממש. (ואם אין להם חלון כזה נראה דעדיף להדליק בפתח הפנימיה). אמנם אם עוברים שם רבים שאינם מבני הישיבה לקצר דרכם אז נחשב כרשות הרבים ויכולים בני הישיבה להדליק בפתח הפונה לחצר הישיבה. ודוקא בחצר ישיבה וכדומה ששייך לרבים והנכנסים אין רואים חצר זו כחצר פרטית אלא כרשות הרבים [אע"פ שבאמת שייכת לישיבה לגמרי ויכולים לאסור עליהם הכניסה] אבל חצר פרטית ממש אף שבעה"ב נתן רשות לעבור שם אינו נחשב לרשות הרבים [אא"כ נעשה "מיצר שהחזיקו בו רבים"] ולכן אין לבעה"ב להדליק נר חנוכה שם אלא בחלון הפונה לרה"ר ממש עכ"ד. וכע"ז כתב הגר"י זילברשטיין שליט"א בתש" (בסו"ס טובך יביעו ח"ב סי' ל"ז) בשם הגר"ש אלישיב זצ"ל דמי שדר בקומה רביעית ויש לו חלון למעלה מעשרים אמה ויש הרבה בתים גבוהים ממול, שלא ידליק בחלון כי תקנת חז"ל היתה שהדר בעלייה מניחה בחלון הסמוך ל"רשות הרבים" והבתים ממול אינם "רשות הרבים" אלא רשות של הרבה יחידים, ולכן יניחם על פתח הבית (או בכניסה לחדר מדרגות למטה) עכ"ד. וע"ל הערה כב. עוד ראיתי בחוברת "קול ברמה" (טבת תשס"ה עמ' 18) שהגר"י זילברשטיין שליט"א נשאל אם אפשר להדליק נ"ח בפתח הפונה לשביל שהרבים עוברים שם באיסור בלא רשות בעה"ב. ומצדד שם שאין זה נחשב "שביל הרבים" אלא "מעבר לסטים". עוד כתב שם שאין להדליק נ"ח בערב שבת כלפי כביש שאין שם מדרכה ורק מכוניות מחללי שבת עוברים שם, משום שדינם כעכו"ם עכ"ד. ועי' אג"מ (או"ח ח"ד סי' ק"ה או' ז') שכתב שאין מצות פ"נ לגויים. וכ"כ בס' שבות יצחק סוף פ"ד בשם הגר"ש אלישיב זצ"ל. ומ"מ נראה דאם אין לו מקום אחר הפונה לרה"ר של שומרי שבת עדיף להדליק שם שיהא פ"נ לכל הפחות למחללי שבת. ובפרט בזמנינו שרובם כתינוקות שנשבו [לפ"ד החזו"א יו"ד סוס"י ב']. שוב ראיתי בשו"ת התעוררות תשובה סי' תנ"ז שכתב: הדר בין הגוים נראה לי דמחוייב להדליק על פתח ביתו מבחוץ או בחלון הסמוכה לרה"ר דיתפרסם הנס בין הגוים שישאלו מה הוא ויודע להם עי"ז המעשה ועיקר הנס. ומקרא מלא הוא והתגדלתי והתקדשתי ונודעתי לעיני גוים רבים כו' עכ"ל.

(יט) חוט שני שם.

חלון למעלה מעשרים אמה

ח. מי שגר בקומה גבוהה והחלון שלו הוא למעלה מעשרים אמה [11.54 (כ) מטר] מרשות הרבים (כא) לא ידליק בחלון אלא בפתח ביתו או בפתח הבנין כנ"ל סעי' ג'. ואפילו (כב) אם יש בנינים גבוהים ממול והשכנים רואים הנרות דרך החלון, אפילו הכי עדיף שידליק בפתח הדירה לחדר מדרגות, שיהא פרסומי ניסא לעוברים בחדר מדרגות, מאשר להדליק בחלון למעלה מעשרים אמה.

ט. המדידה של עשרים אמה (כג) מהשלהבת של הנר עד קרקע רשות הרבים. ואם עד קרקע ביתו יש יותר מעשרים אמה והכביש גבוה והוא תוך עשרים אמה והנרות ניכרים שם היטב (כד) יכול להדליק שם.

(כ) כן הוא לפי השיעורים שקבע מרן החזו"א, ע"י ס' שיעורין של תורה עמ' ס"ג. ואמנם לפי שיעור הגר"ח נאה זצ"ל הוא 9.60 מטר, אבל בחזו"א או"ח סי' ל"ט סק"ה הביא בשם הגר"ש סלנט זצ"ל שנהגו להקל בירושלים בדרבנן – היכא דלא אפשר – לשער הטפח 10 ס"מ.

(כא) שעה"צ סי' תרע"א או' מ"ב וכ"ה בפמ"ג שם מ"ז סק"ה.

(כב) חוט שני שם וארחות רבנו ח"ג עמ' י' בשם הגרש"ז אויערבך זצ"ל. וכן דעת הגר"ש אלישיב זצ"ל כנ"ל הערה י"ח. אולם בשו"ת שבט הלוי ח"ד סי' ס"ה כתב דלפי המנהג שמדליקין בחלון יכול להדליק בחלון אף אם הוא גבוה כ' אמה מרה"ר אם יש שכנים מסביב בבתיים גבוהים ע"ש. ועכ"פ אם אין לו מקום אחר הפונה לרה"ר י"ל דלכו"ע עדיף להדליק בחלון, כדי שיהיה פרסומי ניסא לכל הפחות לשכנים בבתיים מסביב וכ"כ בס' פניני חנוכה (עמ' ס"ז – ס"ט) בשם הגר"ש אלישיב זצ"ל. ובס' חוט שני (שם) כתב דבכה"ג טוב להדליק גם בכניסה לבנין ששם יש יותר פרסומי ניסא אך לא יכרך שם עכ"ד. שוב שמעתי מהגר"נ קרליץ שליט"א שמורה ובא הלכה למעשה לכל אלו שגרים בקומה גבוהה למעלה מכ' אמה שידליקו בפתח הבנין בברכה. והסביר דאע"פ שיש לדון אם נקרא "חצר" מ"מ כיון שסוף סוף זהו הפתח והמעבר לבית יכול להדליק שם. ומ"מ מי שיש לו חלון בתוך כ' אמה הפונה לרה"ר עדיף להדליק שם כדי שלא ליכנס לשאלה עכ"ד. ובס' ארחות רבנו ח"ג או' כ"ו – כ"ח כתב דבכה"ג דעת בעל הקה"י היתה להדליק בפתח הבנין (כנ"ל הערה י"א) ודעת החזו"א דאף בזה אין להדליק בפתח הבנין רק בפתח הדירה.

(כג) שעה"צ סי' תרע"א או' ל"ג בשם פמ"ג, וחו"ש שם או' ד'.

(כד) חו"ש שם אר' י"א.

חלון רחוק או נמוך מרשות הרבים

י. השיעור 20 אמה (כה) לא נאמר אלא בגובה, משום שבני אדם אין רגילים להסתכל למעלה, אבל אם החלון רחוק מרשות הרבים [בשטח] יותר מעשרים אמה יכול להדליק שם נר חנוכה כל שהנרות ניכרים לעוברים שם. והוא הדין (כו) אם ביתו בעמק ורשות הרבים גבוה מביתו יותר מעשרים אמה יכול להדליק בחלון משום שאנשים רואים למטה אף יותר מכ' אמה.

גובה הנרות

יא. מצוה (כז) להניח הנרות למעלה משלשה טפחים, ולא יותר

1234567

כה) שמעתי מהגר"ח קניבסקי שליט"א. שו"ר כן גם בקונטרס הליכות והנהגות הגרי"ש אלישיב זצ"ל עמ' 23 ע"ש. ובס' פניני חנוכה (עמ' נ"ד) כתב ששאל להגרי"ש אלישיב זצ"ל איך הדין בפתח שאי אפשר לראות הנרות מרה"ר אא"כ יטו ראשם בכוונה כדי לראותם, אם כשר להדליק שם. והשיב: לא. וכדמוכח מנר למעלה מכ' אמה שלא יצא אע"פ שאם יגביה ראשו ויסתכל יראה את הנר, כיון שדרך הילוכו אין רואין אותו. והוסיף שם דמ"מ פשוט שאם כשמסובבים את הראש בדרך הילוכם כדרך המון העם שמסובבים ראשם הנה והנה רואים את הנרות שפיר דמי. וכ"ש אם כשחוצים את הכביש ופניהם אל הכניסה רואים את הנרות זה שפיר דמי עכ"ד.

כו) כן אמר לי הגר"ח קניבסקי שליט"א ששמע בשם חמיו. והוסיף: אמנם בשם רבי העשיל [מקראקא] אומרים שהטעם שהגמ' בשבת (דף כ"ב א') מביאה את המימרא של "והבור ריק אין בו מים" כו' אבל נחשים ועקרבים יש בו, מיד לאחר המימרא של נר חנוכה שהניחה למעלה מכ' אמה פסולה, משום שהיה קשה להם איך זרקו את יוסף לבור שיש בו נחשים ועקרבים והרי בודאי ימות שם (עי' יבמות דף קכ"א סוף ע"א שהנופל לבור שיש בו נחשים ועקרבים משיאין את אשתו) והאחים לא רצו להרגו בידים, אלא צ"ל שהבור היה עמוק יותר מעשרים אמה ולכן לא ראו הנחשים ועקרבים דלא שליט בה עינא וכמו נ"ח שהניחו למעלה מכ' אמה [ע"כ השמועה בשם רבי העשיל. ושאלתי היכן מובא שמועה זו? וענה: שמעתי מאבא כמדומה שכן אומרים בשמו] ומבואר דאף למטה השיעור הוא כ' אמה, אבל בשם חמי אמרו לא כך אלא למטה אדם רואה יותר מכ' אמה. עכ"ד הגר"ח שליט"א. (ועי' בקו' הנ"ל שם).

כז) שו"ע סי' תרע"א ס"ו. וכתב שם במ"ב בשם פר"ח דבדיעבד יצא אף למטה מג"ט. וע"ע קיצור שו"ע סי' קל"ט סי"ג שכתב שהוא לעיכובא. ובמסגרת השלחן העיר עליו שבפר"ח ופמ"ג כתבו שאינו מעכב. ובעצם הדין הזה כתב במ"ב בשם הב"ח הטעם דכל למטה מג' כאילו הניח בקרקע ואין ניכר שבעה"ב הניחו שם. ובמחה"ש שם סק"ו כתב דלמטה מג' הוי כארעא סמיכתא, ואינו ניכר שהודלק במתכוין וליכא פרסומי ניסא עכ"ל.

גבוה (כח) מעשרה טפחים. והיינו (כט) שהלהבה תהיה למטה מ' טפחים. ומכל מקום בדיעבד כל זה אינו מעכב ובלבד שלא יניח למעלה מעשרים אמה. יב. המדליק בחלון ויש לו שני חלונות (ל) אחד למעלה מעשרה טפחים ואחד למטה מעשרה טפחים יניחנה בחלון שהיא למטה מ' טפחים. אכן (לא) אם בחלון הגבוה יש הרבה יותר פרסומי ניסא עדיף להדליק שם.

אם מודדין מהקרקע או מגובה הבית

יג. אם כניסת הבית גבוהה מקרקע רשות הרבים ויש מדרגות לפני הכניסה וכן "קראוונים" שהפתח גבוה כמה טפחים מהקרקע (לב) המדליק בצד הפתח מודד השלשה טפחים ועשרה טפחים מריצפת הכניסה ולא מהקרקע שלפני הבית [אע"פ שנמצא הנר חנוכה גבוה יותר מ"ט מהקרקע שתחתיו].

טפח הסמוך לפתח

יד. מצוה (לג) להניח נר חנוכה בטפח הסמוך לפתח כדי שיהא ניכר שבעל הבית

(כח) שו"ע שם. ובשע"ת שם הביא מס' טור ברקת שעפ"י קבלה מצוה להניחה מעט למעלה משבעה טפחים.

(כט) כה"ח סי' תרע"א סקנ"ב ושו"ת מנח"י ח"ו סי' ס"ה או' ב' (אולם הביא מס' לקט יושר בשם בעל תה"ד דסגי במה שהנר תוך י"ט אף שהשלהבת למעלה מ"ט). וכן בקובץ מבית לוי (ח"י עמ' ה') כתב בשם הגר"ש ואזנר שליט"א דלכתחלה ישתדל ליזהר בזה. אבל כתב שם שיכולים להקל בשיעור י"ט כשיעורו של החת"ס דס"ל שאצבע הוא 2.7 ס"מ וא"כ י"ט הוא 1.08 מטר. (ל) מ"ב שם סקנ"ז.

(לא) חוט שני סוף עמ' ש"ז וסיים שם שתלוי לפי הענין.

(לב) כן השיב לי הגר"ח קניבסקי שליט"א. ועי' גם ערה"ש סי' תרע"א סכ"ב שכתב דכשיש אסקופה לפני הבית מודדין מהאסקופה ולא מקרקע רה"ר. (ויש לדחות דהתם מיירי במדליק על האסקופה).

(לג) שו"ע סי' תרע"א ס"ז. ובחוט שני עמ' שי"ג מסתפק אם דין זה לעיכובא. והגר"ח קניבסקי שליט"א השיב לי שכל שניכר ששייך לפתח זה יצא יד"ח. ובערה"ש (שם סוף סי"א) כתב: וסמוך לפתח אינו מעכב עכ"ל. וכן כתב בס' שלמי מועד עמ' קצ"א בשם הגרש"ז אויערבך

הניחו שם. והמדליק במנורה או בבית חנוכיה (לד) צריך שהנר עצמו יהיה בטפח הסמוך לפתח ולא מספיק להעמיד המנורה בטפח הסמוך לפתח. אמנם אין צריך שהשלהבת תהיה בטפח הסמוך לפתח אלא מספיק שהנר נמצא שם.

טו. אם מדליק הנרות (לה) בתוך חלל הפתח [בשורה מול הפתח (לו) מבחוץ] כל הנרות האלו נקראים טפח הסמוך לפתח ואין צריך שיהיה סמוך למזווה. שכל הפתח שתחת המשקוף נקרא פתח, אלא שמצוה להניחו בצד שמאל וכדלקמן.

טז. אם עובי הכותל של הפתח רחב וכולט לחוץ יותר מן המזוזות והמשקוף (לז) אין צריך להדליק תוך טפח למזווה אלא מודד טפח מקצה הכותל של הפתח והלאה.

יז. אם הרבה אנשים מדליקים בפתח אחד ואין מקום לכולם להדליק בטפח

זצ"ל שכל דין סמוך לפתח או חלון אינו מעכב, אלא כל שהוא סמוך לבית וניכר ששייך לבעה"ב זה יצא. (ובשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל אמרו שטפח הסמוך לפתח הוא לעיכובא. וע"ל פ"ה הערה ל' וצ"ע).

(לד) חוט שני עמ' שי"ג. וכ"כ בס' פניני חנוכה עמ' צ"א בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל. וע"ע ארחות רבנו ח"ג עמ' ו' שכתב שהגריי"ק זצ"ל לא דקדק בזה.

(לה) שם וכ"מ במ"ב סי' תרע"ו סק"ט.

(לו) עי' חו"ש שם עמ' ש"ג או ו' שמצדד שצריכים להדליק בפתח מבחוץ דוקא וכלשון השו"ע. שו"ר בס' פניני חנוכה עמ' נ"ה שכתב בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל דיכול להדליק גם בטפח הסמוך לפתח מבפנים אם רואים הנרות מרה"ר.

(לז) שמעתי מהגר"נ קרליץ שליט"א, וכן מטו בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל. ובס' פניני חנוכה עמ' צ"ב כתב בשמו שאם עובי הפתח פחות מד' טפחים יכולים להדליק בכל רוחב הפתח וחוצה לה תוך טפח. אבל אם הוא רחב ד' [או ה'] טפחים שוב אינו נראה כפתח אלא כבית שער או פרוזדור ואין יכול להדליק אלא תוך טפח לתחילת הפתח ע"ש ובהערה שהביא דברי רש"י במנחות (ל"ג א') שכתב ד"ט או ה' כו'.

הסמוך (לח) יכולים להדליק כל אחד סמוך לחבירו אע"פ שהוא רחוק מן הפתח יותר מטפח, כיון שניכר שזה המשך השייך לפתח.

אימתי מדליקין בשמאל הפתח ואימתי בימין

יח. מצוה להניח הנר חנוכה (לט) בשמאל הפתח כדי שתהא מזוזה בימין ונר חנוכה בשמאל ויהיה מסובב במצות. ואם אין מזוזה בפתח (מ) מניחו בימין. ואם הניחו בתוך הפתח כנגד הדלת (מא) יניח הנרות בצד שמאל סמוך לכותל.

יט. כשיש מזוזה בימין (מב) אף אם אין יכולים לעבור בפתח ההוא כל זמן ההדלקה [כגון שהדלת סגורה והניח הנרות על שלחן בפני הדלת] אפילו הכי מדליק בשמאל.

כ. גם בפתח שקבע בו מזוזה לחומרא בלבד (מג) מדליק בשמאל.

מסובב במצות בנר חנוכה של חבירו

כא. פתח שיש בו מזוזה והדליק אחד בשמאל, ואחר כך בא חבירו להדליק יש

לח) חוט שני עמ' שי"ג שלמי מועד (שם) בשם הגרש"ז אויערבך זצ"ל ותשובות והנהגות ח"ה סי' רכ"ג או' י"א. אולם בס' שבות יצחק (עמ' קי"ב) כתב בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל שכולם צריכים להדליק בטפח הסמוך לפתח, ואף אם יצטרכו עי"ז להדליק בימין ולמעלה מי"ט. ובישיבה שיש הרבה בחורים ועדיין אין מקום לכולם, אז ישתתפו בשמן עם המדליקין עכ"ד. וע"ל הערה ל"ג.

לט) שו"ע סי' תרע"א ס"ז.

מ) שם. וע"ש במ"ב ב' טעמים לזה.

מא) ע"ש במ"ב סקל"ו.

מב) שו"ת מנח"י ח"י סי' נ"ב.

מג) קובץ מבית לוי ח"י עמ' ר' בשם הגר"ש ואזנר שליט"א.

לדון (מד) אם גם הוא צריך להדליק בשמאל או שעדיף שידליק בימין שהרי הוא כבר מסובב במצות על ידי המזוזה ונר חנוכה של חבירו. ולהלכה (מה) נראה שידליק בשמאל כדי שיהיה מוקף במצות של עצמו. אמנם (מו) אם בצד שמאל

(מד) בתש' שבות יעקב (ח"ב סוס"י מ"א) נראה לכאורה דכה"ג מקרי מסובב במצוות, הנידון שם בשני בתים שפתחיהם סמוכים זה לזה ואין ביניהם אלא עובי הכותל, ולבית הימני יש מזוזה ולבית השמאלי אין מזוזה, וכתב שם שכל אחד ידליק בשמאל פתח ביתו, ואע"פ שבת השמאלי אין בו מזוזה בימין מ"מ כיון שחבירו מדליק שם נ"ח נמצא הוא נכנס בין ב' מצוות בין נ"ח שלו לבין נ"ח של חבירו. וע"ש שדוחה בזה קושיית גיסו האליה זוטא. ועי' אליה רבה סי' תרע"א סק"ט שנראה שהסכים לדברי גיסו בעל השבות יעקב [בלי להזכירו]. אולם בפתחי תשובה או"ח סי' תרע"א ס"ז כתב בשם תש' שדה הארץ דבאופן זה שניהם ידליקו בעובי הכותל. ומשמע דס"ל דלא מהני מה שמוקף בנ"ח של חבירו.

(מה) חוט שני עמ' שיי"ג, הליכות שלמה עמ' רס"ט בשם הגרש"ז אויערבך זצ"ל, והביא שם שכ"כ בס' זכרון משה הנזכר במקו"ח סי' תרע"א ע"ש, וכ"כ בס' פניני חנוכה עמ' פ"ח בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל [עוד כתבו שם דה"ה להיפך בפתח שאין בו מזוזה כולם ידליקו בימין]. וכן צידד הגר"ח קניבסקי שליט"א דאפשר שצריך שיהא מסובב במצות שלו [ואמרתי לו שראיתי בזה שמועות סותרות בשמו, ואמר שאינו זוכר]. וקשה לי דלפי"ז אכסנאי שמדליק בפתח הבית שמתארח שם יצטרך להדליק בימין אע"פ שיש שם מזוזה, שהרי אין זה מצוה שלו דאכסנאי אינו חייב במזוזה [עד ל' יום עכ"פ]. וחידוש כזה לא נמצא בפוסקים. והגר"ח קניבסקי שליט"א ענה על זה דאה"נ גם במצוה של חבירו מקרי מסובב במצוות [וכמ"ש בשכו"י הנ"ל]. ומה"ט נמי אכסנאי מדליק בשמאל] אבל לכתחלה עדיף להיות מסובב במצוות של עצמו. ולכן כשיש מזוזה שלו בימין עדיף שידליק בשמאל אע"פ שיש אחרים שמדליקין בשמאל עכ"ד. ולפי"ז במקום שאין מזוזה ויש כמה בני בית נראה דעדיף שאחד ידליק בימין ואחד בשמאל כדי שיהיו מסובבין לכל הפחות במצוות של חבירו וכדברי השכו"י הנ"ל.

(מו) ס' זכרון משה סי' י"ב הנזכר במקו"ח סי' תרע"א והעתיקו בס' הליכות שלמה עמ' רס"ט. (וכ"ה בס' שבות יצחק עמ' קי"ב בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל). ונסתפקנו באופן שאינו יכול להדליק בשמאל רק למעלה מעשרה טפחים, ובימין יכול להדליק תוך י"ט איזה מהם עדיף. ועי' שעה"צ סי' תרע"א או' ל' וצ"ע. והגר"ח קניבסקי שליט"א השיב לי על זה: לכאורה תוך י"ט עדיף עכ"ל. ומו"ר הגר"א פילץ שליט"א אמר ג"כ דמסתברא דתוך עשרה עדיף משום שזהו הידור בגוף המצוה של הפרסומי ניסא דנר חנוכה, משא"כ הדלקה בשמאל אין בזה הידור במצות נר חנוכה אלא הידור לגברא הנכנס שיהא מסובב במצוות עכ"ד. שו"ר בס' פניני חנוכה (עמ' פ"ז) שכתב בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל דעדיף להדליק בשמאל למעלה מעשרה טפחים מאשר בימין תוך י"ט. וטעמו דבזמננו שמדליקין בחנוכה ניכר היטב שמדליק למצוה גם כשהוא למעלה מי"ט. עוד כתב שם שאם אין מקום בשמאל רק למטה מג"ט עדיף להדליק בימין.

אינו יכול להדליק בטפח הסמוך לפתח ובצד ימין יכול להדליק תוך טפח עדיף להדליק בימין ואפילו למעלה מעשרה טפחים.

כשיש יותר פרסומי ניסא בימין

כב. אם בצד שמאל של הפתח אינו ניכר כל כך לבני רשות הרבים ובצד ימין יש פרסומי ניסא ליותר אנשים (מז) עדיף להדליק בימין.

בית שיש לו שני פתחים

כג. חצר או בית (מח) שיש לו שני פתחים משתי רוחות [דהיינו (מט) אחת בצפון ואחת במזרח] מדין הגמ' צריך להדליק בשתייהן מפני החשד. ויש שהורו (נ) דהיינו דוקא בזמן הקדמונים שכולם הדליקו בזמן אחד ובמקום אחד אבל בזמנינו שמדליקים במקומות שונים זה בחלון ביתו וזה בפתח הדירה וכיוצא בזה וגם לא

(מז) ס' פניני חנוכה עמ' פ"ח בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל וכ"כ בס' חנוכה (להגר"צ כהן שליט"א. פיי"א ס"ב) בשם הגר"ח קניבסקי שליט"א.

(מח) שו"ע סי' תרע"א ס"ח ומ"ב שם סק"נ. וברמ"א שם כתב שמברך רק בפתח הראשון ולא בפתח שמדליק מפני החשד.

(מט) בה"ל שם. וכ"ש א' במזרח וא' במערב [כה"ח שם סקפ"ה]. ובשע"ת שם כתב דבאופן שניכר שהוא בית אחד אין חשד ע"ש.

(נ) חוט שני עמ' שט"ו, שלמי מועד עמ' קצ"ג בשם הגרש"ז אויערבך זצ"ל, קובץ מבית לוי (ח"י עמ' ה' ס"ט) בשם הגר"ש ואזנר שליט"א, וס' הלכות חג בחג עמ' ל"ו בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל. וכע"ז כבר כתב הרמ"א (שם) דבזה"ז שכולם מדליקין בפנים ממש ואין היכר לבני רה"ר כלל אפילו יש לחצר או לבית הרבה פתחים אין מדליקין אלא פעם אחת בפנים עכ"ל. אולם בס' אשרי האיש (פל"ה ס"ו) כתב בשם רא"צ ישראלזון שבשנים אחרונות [שהחזירו העטרה ליושנה להדליק בחוץ] הגרי"ש אלישיב זצ"ל מורה שבפתח יש חשד, ורק בחלון אין חשד. גם בס' ארחות רבנו ח"ג עמ' ד' כתב שהגרי"י קניבסקי זצ"ל נהג להדליק בשני פתחים מפני החשד. ובס' הליכות שלמה עמ' רס"ז כתב על הגרש"ז אויערבך זצ"ל שאע"פ שהורה שבזה"ז אין חשד [כנ"ל] מ"מ הוא בעצמו הדליק בביתו בשני פתחים גם בפתח האחורי שהיה פתוח לרה"ר ממש – בזמן שלא היו בביתו עוד מדליקין [וכתב שם שהוא משום מעשה שהיה שהקיש עובר אורח על אותה דלת ושאל מפני מה לא הדליקו נר חנוכה?]. אולם הדליק שם נר אחד בלבד ע"ש. ועי' בתחלת הספר (הוראות החזו"א או"י"ד) שגם החזו"א חשש לחשד בזה"ז. ועי' לק' פ"ד הערה ל"ב.

מדליקים באותו הזמן [יש בשקיעת החמה ויש אחרי תפלת ערבית] אין בזה משום חשד.

מקום הדלקה בחלון

כד. המדליק בחלון יכול להניח הנרות בתוך הבית (נא) סמוך לחלון או חוץ לחלון
(נב) בתוך עובי הקיר. אבל (נג) לא יניח על אדן החלון הבולט החוצה. ויש (נד)
מתירין אף מבחוץ אם הוא בטפח הסמוך לחלון. ועכ"פ (נה) כשיש סורגים
היוצאים ובולטים חוץ לחלון ומשתמשים במקום ההוא יכול להדליק לכתחלה על
גבי הסורגים כי הם כחלק מן הבית.

חלון שיש לפניו תריסים

כה. המדליק בחלון שיש בו תריסים (נו) יזהר לפתוח את התריסים לפני שמדליק כדי שבזמן ההדלקה יהיה פרסומי ניסא לרשות הרבים.

חלון שאינו נפתח

כו. חלון קבוע שאי אפשר לפתחו או חלון שיש לו רשת קבועה על פני כל החלון,

- (נא) שמעתי מהגר"נ קרליץ שליט"א. וכ"כ בס' שבות יצחק עמ' י' בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל.
- (נב) הגר"נ קרליץ שליט"א. ושאלתי אותו במבנה שיש לחלון מסגרת של אבן וכדומה שמקפת את כל החלון, ובולטת חוץ לכותל, מה דינה? ואמר שכל זה נחשב כעובי הכותל ויכול להדליק שם. ורק באדן החלון שהוא כמו דף שבולט מתחתית החלון אין להדליק שם עכ"ד.
- (נג) שמעתי מהגר"נ שליט"א שאין להדליק חוץ לחלון אפי' תוך טפח וכ"ה בספרו חוט שני עמ' ש"ח או' ו' ע"ש.
- (נד) שבות יצחק עמ' י' בשם הגרי"ש אלישיב וכן שמעתי מהגר"ח קניבסקי שליט"א.
- (נה) חו"ש שם או' ז'. ובס' פניני חנוכה עמ' ס"ז כתב בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל דאף בסורגים של חלון אין להדליק רק בטפח הסמוך לחלון.
- (נו) עי' חוט שני (עמ' שכ"א) שדן בכה"ג בדיעבד במי שהדליק ואח"כ פתח אם יצא.

יש שהורו (נז) שאין להניח נר חנוכה על אדן החלון מבחוץ [אפילו תוך עובי הקיר]. דכיון שאי אפשר להשתמש שם אלא מבחוץ אין המקום הזה משתייך לבית ואין זה מקום הדלקה.

חלון של חדר אוכל או חדר שינה

כז. אם יש חלון בחדר האכילה וחלון בחדר שינה (נח) עדיף להדליק בחדר האכילה. אמנם אם החלון שבחדר שינה פונה יותר לרשות הרבים יש להדליק שם.

חלון בית הכסא

כח. אין להדליק (נט) בחלון של בית הכסא דאין זה כבוד המצוה. ואם אין לו מקום אחר ידליק בתוך ביתו.

(נז) שם עמ' ש"ח או' ח'. עוד כתב שם או' ג' שהמדליק בחלון במקום שאי אפשר לראותה כלל מצד הבית אלא מצד החוץ אינו יוצא בזה, דלא תיקנו הדלקה בחלון אלא באופן שנראה לבני הבית וגם לבני רה"ר ע"ש. ומה"ט אין לסגור תריס או וילון בפני הנ"ח במשך חצי שעה של זמן ההדלקה – אם עי"ז בני הבית לא יוכלו לראות את הנרות חנוכה. אך במקום הדחק אפשר להקל. כן שמעתי מהגר"נ קרליץ שליט"א. אולם הגר"ח קניבסקי שליט"א אמר שכל זה הוא דבר חידוש, ויותר נראה שאין קפידא בכל זה והעיקר שיהא חלון הנראה לרה"ר, וא"צ שיראוהו בני הבית. וגם א"צ שיהא אפשרות לפתוח החלון עכ"ד.

(נח) חו"ש שם או' ד' שו"ת מנח"י ח"ז סי' מ"ח (ד"ה אמנם ידעתי) ארחות רבנו ח"ג או' ל"א וכ"ה בשבות יצחק עמ' ק"ה בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל. והטעם כדלק' פ"ד הערה י"ד. ואם אין לו חלון הפונה לרה"ר לא בחדר אוכל ולא בחדר שינה, כתב בס' פניני חנוכה (עמ' ק"א) בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל דיכול להדליק בחלון שבחדר אחר בבית ואפילו הוא אורח שאין לו שום שימוש בחדרים אחרים, דסוף סוף הכל בית אחד. אבל בחורים בפנימיה אין אחד יכול להדליק בחדר אחר, דנחשב אצלם כדירה אחרת עכ"ד.

(נט) חוט שני עמ' שי"ב. ואפי' אם יכול לעמוד בחוץ ולברך ולהדליק מבחוץ לחלון הזה [תוך עובי הכותל] אין להדליק שם, דבית הכסא ובית המרחץ אינם דירה של כבוד ואין זה מקום הדלקה. כן אמר לי הגר"נ קרליץ שליט"א. אולם הגר"ח קניבסקי שליט"א אמר שאפשר להדליק מחוץ לחלון בית הכסא ובית המרחץ [כיון שהוא חלק מהבית] רק צריך ליזהר שיהא מקום שמותר לברך שם עכ"ד.

הדלקה בחלון – בימין או בשמאל

כט. המדליק בחלון (ס) עדיף להדליק בצד ימין של החלון אם אפשר לו. אך אם בשמאל ניכר יותר לבני רשות הרבים עדיף להדליק שם.

חלון עם זכוכית שאינה שקופה

ל. חלון שהזכוכית שלה אינה שקופה וניכר בחוץ שיש שם נרות אבל אינו ניכר מספר הנרות (סא) יוצאים בו ידי חובת פרסומי ניסא של נר חנוכה.

(ס) שם עמ' ש"ז או' א'. וכ"כ שלמי מועד עמ' קצ"ג בשם הגרש"ז אויערבך זצ"ל.
(סא) שמעתי מהגר"נ קרליץ שליט"א וכ"כ בקובץ מבית לוי (ח"י עמ' ו') בשם הגר"ש ואזנר שליט"א. וכ"כ בס' אשרי האיש (פל"ה הערה ע"ג) בשם הגר"ש אלישיב זצ"ל, אבל הוסיף שם בשם הראב"צ ישראלזון שודאי אין דבריו דרבינו לכתחלה, דבאופן זה אינו ניכר ההידור של מוסיף והולך. עוד כתבו בשם הגריש"א שליט"א שאין להדליק בחלון כזה באופן שנראה מבחוץ כמדורה.

פרק ד'

החייבים בהדלקה והמהדרין

א. אמרו בגמרא (א) מצות חנוכה נר איש וביתו. דהיינו שבעל הבית ידליק נר אחד בכל לילה וכל בני ביתו יוצאים בזה. והמהדרין אחר המצוות עושין נר אחד בכל לילה לכל אחד ואחד מבני הבית. והמהדרין מן המהדרין יום ראשון מדליק אחד מכאן ואילך מוסיף והולך עד שביום השמיני מדליק ח' נרות. וכן נהגו (ב) כל ישראל [למי שידו משגת] להיות מהדרין מן המהדרין. ונחלקו הפוסקים אם רק בעל הבית מדליק כן או שכל אחד ואחד מדליק ומוסיף והולך.

דעת התוס' שרק בעל הבית מדליק ומוסיף והולך, כי אם ידליק נר לכל אחד ויוסיף מכאן ואילך לא יהיה ניכר ממספר הנרות מנין ימי החנוכה, כי יסברו שכך יש בני אדם בבית. וכן פסק המחבר בשלחן ערוך שרק בעל הבית מדליק, ושאר

(א) שבת כ"א ב'.

(ב) שכן סתם בשו"ע סי' תרע"א ס"ב וכן הוא במ"ב שם סק"ד. וכ"כ בקיצור שו"ע (סי' קל"ט ס"ו). איברא קשה לי למה הטור והמחבר והרמ"א השמיטו עיקר הדין וכתבו בסתמא שכל אחד יוסיף נר כל יום, כמההדין מן המההדין. ואין לומר שבזמן הראשונים קבלוה חובה על כל ישראל שהרי הב"י והרמ"א וש"א העתיקו דברי הגמ'. ומצאתי בשד"ח מערכת חנוכה סי' ט' או' ד' במכתב הג"ר שלמה הכהן מווילנא שעמד ע"ז ע"ש וצ"ע. ומצאתי גם בשם הגאון האדר"ת שתמה ע"ז (הו"ד בקובץ כנסת הגדולה ספר ב' ורשא תר"נ עמ' 30) וכתב שלא מצא מי שעמד בזה. ואולי י"ל שהטושו"ע סתמו כדי להורות לנו שמההדין זה אינו כהידור מצוה בעלמא שמי שנשאו לבו עושהו ומי שאינו רוצה אינו עושה. וגם אינו כדין הידור מצוה בשאר מצוות שאמרו עד שליש, שהרי כאן מוסיפים הרבה יותר משליש במצוה. אלא כוונת חכמים בתקנתם שראוי לכל אחד מישראל לעשות כמההדין מן המההדין [אם ידו משגת]. והט"ז (סי' תרע"ז סק"א) כתב בתוך דבריו וז"ל כי מה שכתוב בגמרא "מההדין" נתכוונו שמסתמא יעשה כל אדם כן, וניחא לכל אדם להיות בכלל מההדין, משא"כ באכסנאי [שאשתו מדלקת עליו בביתו] הרשות נתונה לאדם לעשות כרצונו, אם רוצה יוצא בברכה שמדלקת אשתו, ואם אינו רוצה יברך [וידליק] בפני עצמו עכ"ל ע"ש. וע"ע חידושי מרן הגרי"ז על הרמב"ם רפ"ד מהל' חנוכה.

בני הבית ובניו הגדולים ומשרתיו הסמוכים על שלחנו (ב*) בקביעות אין מדליקין. וכן מנהג ספרד.

אח"ח 1234567

ודעת הרמ"א (ג) שכל אחד מהבנים אפילו סמוכים על שלחן אביהם מדליקין בברכה. וכן מנהג אשכנז. ויזהרו ליתן כל אחד ואחד נרותיו במקום מיוחד כדי שיהא היכר כמה נרות מדליקין. ואם כולם צריכים להדליק בפתח אחד ידליק כל אחד בחנוכה בפני עצמה או (ד) בשורה בפני עצמה זו ע"ג זו וכדומה. ובתחלת חנוכה יכולים (ה) שנים להדליק במנורה שיש לה ח' נרות וכל אחד ידליק בקצה אחר של המנורה.

(ב*) ושיעור הקביעות היא כשבדעתו לשהות בבית שלשים יום נקו' הליכות מהגרי"ש אלישיב זצ"ל עמ' 10]. ועי' או"ח סי' י"ד ס"ג וסי' ש"ע ס"ח ומ"ב שם דשלשים יום מקרי עראי ויותר מל' יום מקרי קבע. וכן הוכיח הגר"ח קניבסקי שליט"א בספר פרשה סדורה סי' ס"ב ע"ש.

(ג) שם עפ"י דברי הרמב"ם. ויש להקשות דהא מדינא נר איש וביתו, ואחרי שבעה"ב הדליק איך מברכים שאר בני הבית על הידור מצוה בלבד. תירץ רעק"א (בתש' מהדו"ת סי' י"ג) דכיון דרצונם להיות מהמהדרים כוונתם שלא לצאת בשל בעה"ב וממילא מחוייבים מדינא ע"ש.

(ד) ובכה"ג יכולים להדליק שניהם אפילו בבית חנוכה אחת כן שמעתי מהגר"נ קרליץ שליט"א וכ"כ בס' שלמי מועד עמ' קצ"ה בשם הגרש"ז אויערבאך זצ"ל. ובכה"ג א"צ להדליק רק שמש א' לשניהם כן אמר לי הגר"נ קרליץ שליט"א. (וע"ל פ"ה סכ"ב ובהערה שם). ונסתפקתי בכה"ג שמדליקין ביום הראשון זה ע"ג זה ומרחוק אינו ניכר פרסומי ניסא של שני אנשים, דנראה קצת שהעליון הוא השמש של התחתון.

(ה) מ"ב שם סקי"ב. ומסתברא דאף ביום השני ושלישי של חנוכה יכולים לעשות כן אם ניכר היטב ההפרש ביניהם. (וע"ע ס' אשרי האיש פל"ד ס"ג, ולענ"ד דבריו צ"ע). ויש לעיין בכה"ג שבאמצע חנוכה מעביר נרותיו להדליק במקום אחר לכאן אינו מקיים ההידור שכ' בשו"ע סוס"י תרע"ו להתחיל מנר הנוסף, שהרי ביום זה ששינה מקומו אין היכר כלל מהו נר הראשון ומהו נר הנוסף כיון שלא היו כאן נרות כלל. ובשלמא אם מדליק במנורה ומעביר כל המנורה למקום אחר ומדליק בה כסדר שהדליק מקודם והולך ומוסיף, י"ל דניכר במנורה זו שזהו הנר הנוסף, אבל אם הדליק נר אחד בפנ"ע ביום הראשון, או בציור הנ"ל ששנים הדליקו במנורה אחת וביום השני לקח ב' נרות והדליקו במקום אחר אין היכר ביום זה מהו הנר הנוסף רק למחרת יהא היכר. (ועי' בס' חכו ממתקים ח"א עמ' שט"ו שכתב שהגרש"ז אויערבאך זצ"ל אמר לתלמיד א' שידליק כל החנוכה במקום א' ולא ישנה מקומו). וע"ע בכל זה.

ב. אשה (ו) חייבת בנר חנוכה. ומכל מקום המנהג (ז) שנשים נשואות [ובנות הסמוכות על שלחן אביהן] אין מדליקות נר חנוכה אלא יוצאין בהדלקת האיש. אבל אשה שאין לה בעל או שאין האיש בבית מדלקת האשה בברכה, ומוציאה בזה כל בני ביתה. ויכולה לבקש מאיש אחר שיברך וידליק עבורה ותעמוד שם (ח) ותשמע הברכות ממנו ותכוון לצאת בזה. אבל אינה יכולה לצאת בהדלקת קטן. ואם יש בבית בן גדול (ט) ידליק הבן בברכה ויוצאין בני הבית בהדלקתו.

(ו) שו"ע סי' תרע"ה ס"ג.

(ז) מ"ב שם סק"ט ושעה"צ או' י' ומ"ב סי' תרע"א סק"ט. והטעם כתב שם בשם תש' עולת שמואל משום דנשים טפילות לאנשים, ועוד דאשתו כגופו לכן לא נהגו להדליק בפנ"ע ע"ש. ובחי' חתם סופר שבת כ"א ב' כתב וזה לשונו ראיתי מי שנתקשה מ"ט לא נהיגי נשי דידן להיות מן המהדרין, והיכא דליכא איש והיא מדלקת היא מוספת והולכת והרי היא ממהדרין מן המהדרין ומ"ט לא תהיה מהמהדרין. ונלפענ"ד בתחילה כשתקנו נר איש וביתו על פתח ביתו מבחוץ ונמצאו בישראל מהדרין שיצאו לחוץ והדליקו בעצמם נוסף על הדלקת בעה"ב אז לא נמצא שום אשה שתהיה מהמהדרים כי אין כבודה לצאת בחוץ ברה"ר לעתותי ערב ולהדליק בין האנשים, נהי אם אין האיש בביתו ועליה מוטל מצות הדלקה על כרחיה תצא לחוץ להדליק מ"מ אם יש כאן איש המדליק אין זה מן החסידות שתחמיר על עצמה בזה ותביא עצמה לידי חשדא, והשתא אע"ג שכולם מדליקין בפנים מ"מ מנהג הראשון לא זו ממקומו כן נראה לי נכון בעזה"י עכ"ל. שו"ר בעולת שמואל [שציין המ"ב] שכתב הטעם שנהגו הנשים לצאת בהדלקת האנשים ולא להדליק בעצמן משום דגזירת היוונים היה על האנשים חמור מהנשים, כי לאנשים גזרו כתבו לכם על קרן (הצבי) [השור] אין לכם חלק באלקי ישראל, ומדין תורה האנשים מחוייבין למסור נפש על קידוש ה', אבל על הנשים הי' הגזירה שתבעל לטפסר תחלה ומדינא פטורות דקרקע עולם הן וכמ"ש בפ"ק דכתובות, ולכן הן נטפלות לאנשים ולא נהגו לעשות כמהדרין בפלוגתא דהרמב"ם והתוס', ורק כשיש לה בית בפנ"ע מדלקת והולכת כמפורש בגמ' שכך סדר המהדרין מן המהדרין עכ"ד. וצע"ק שהרי היוונים גזרו גם על שבת ובזה כולם צריכים למסור נפש בשעת השמד.

(ח) מ"ב סי' תרע"ה סק"ט. ושם כתב שאם אינה עומדת שם אין השליח יכול לברך. והקשו האחרונים מאי שנא משאר מצוות [מזוזה בדיקת חמץ ועוד] שהשליח מברך בשעה שעושה המצוה אע"פ שאין המשלח שם. ועי' יד אפרים סי' תל"ב אג"מ או"ח ח"א סי' ק"צ מנחת שלמה ח"ב סי' נ"ו או' ב' וס' שבות יצחק פי"ב באורך ואכמ"ל. וע"ל פ"ב סוף הערה ל'.

(ט) כן משמע בט"ז סי' תרע"ז סק"א שכן נהגו דבכה"ג הבן מדליק ולא האשה וכ"כ בס' הליכות שלמה (סוף עמ' ר"ס) בשם הגרש"ז אויערבך זצ"ל. (וע"ע ס' פניני חנוכה עמ' ל"ו). עוד מבואר בט"ז שם שבני הבית יכולים לפטור בהדלקתם גם הבעה"ב עצמו שנמצא במקום אחר, אילו היו רוצים, אלא דניח"ל לבעה"ב טפי לברך ולהדליק בעצמו ולא לצאת מבני ביתו, וממילא אין בני הבית מכוונים להוציאו. וכ"ה במסגרת השלחן על הקיצור שו"ע סי' קל"ט סק"ז.

ג. קטן שהגיע לחינוך (י) חייב בנר חנוכה ולפי מנהג בני אשכנז שכל א' מהבנים מדליק הוא הדין (יא) דמחנכים קטנים לזה.

בחורי ישיבה

ד. בחורי ישיבה שאוכלים וישנים בישיבה (יב) אינם יוצאים בהדלקת אביהם אפילו לפי מנהג ספרד, משום שאינם גרים עתה בבית אביהם. לפיכך חייבים להדליק בישיבה בברכה. [ויש (יג) שכתבו שיכוונו מראש שלא לצאת בהדלקת אביהם או ^{לוצר החמה} (יג*) שידליקו לפני הזמן שאביהם מדליק ואז בודאי יכולים לברך על הדלקתם בישיבה].

(י) רמ"א סוס"י תרע"ה.
(יא) במ"ב שם כתב דמ"מ די בנר אחד בכל לילה. אכן המנהג היום ליתן לקטנים בני חינוך להדליק כמהדרין מן המהדרין וכ"כ בקובץ מבית לוי ח"י עמ' ז' בשם הגר"ש ואזנר שליט"א. ומ"מ יכול להדליק בשעוה וא"צ שמן. ע"ל פ"ו הערה י"ב.
(יב) שמעתי מהגר"נ קרליץ שליט"א והגר"ח קניבסקי שליט"א, שו"ר שכ"כ בס' מעשה איש ח"ד עמ' קל"א בשם החזו"א. וכ"כ בס' שבות יצחק פ"ז או' ד' בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל וכ"כ בס' אז נדברו ח"ג סי' נ"ג. אולם בשם הגרש"ז אויערבך זצ"ל אמרו שבחורים ספרדים הלומדים בשיבה יוצאים יד"ח בהדלקת אביהם בבית. וכן מטו משמיה דהגר"צ אבא שאול זצ"ל. והטעם משום שהם סמוכים על שלחן אביהם. וצ"ע דאף אי נימא דלענין חנוכה סגי בסמוך על שלחנו [אע"פ שאינו דר אצלו רוב השנה וגם לא בימי חנוכה] מ"מ במה נחשב סמוך על שלחנו. ואולי ס"ל דכיון שההורים דואגים לכל צרכיו חוץ ממה שמקבל מהישיבה, ובכל הזדמנות שיוצא מהישיבה חוזר לבית אביו זה גופא נחשב סמוך על שלחנו אע"פ שבפועל רוב השנה אוכל וישן ודר על חשבון הישיבה. אולם מהגרי"ש אלישיב זצ"ל שמעתי דבחור ישיבה בזמן שלומד בישיבה אינו נחשב סמוך על שלחן אביו [והשאלה היתה לענין מציאה, דמציאת בנו הסמוך על שלחנו הרי הוא של אביו וכמ"ש בחו"מ סי' ע"ר ס"ב]. ובס' פניני חנוכה כתב בשמו שרק אם אביו משלם לישיבה כל ההוצאות של הבן בישיבה, והוא במקום שאם לא ישלם יזרקוהו מהישיבה, רק אז נחשב סמוך על שלחנו.
(יג) תש' הגר"ש ואזנר שליט"א בקובץ מבית לוי (ח"י עמ' ט' ועמ' צ"ד).
(*יג) עי' מ"ב סי' תרע"ז סקט"ז.

ה. ובישיבה עצמה שאוכלים וישנים במקומות נפרדים (יד) יש אומרים שידליקו בחדר האוכל, דמקום האכילה הוא העיקר. ודעת הרבה (טו) גדולי הוראה

(יד) ביאור הענין, ששאלו להראשונים במי שאוכל קבוע במקום אחד אצל בעה"ב וישן בדירה אחרת המיוחדת לו היכן ידליק נר חנוכה. והשיב הרשב"א (בתש' ח"א סי' תקמ"ב) שידליק במקום אכילה, דמקום אכילה עיקר [וכדקי"ל עירובין ע"ג א' מקום פיתא עיקר] וכן פסק הרמ"א סי' תרע"ז ס"א. והטור שם כתב בשם הרא"ש שידליק במקום שינה, שאם לא ידליק שם יחשדוהו שרואים אותו נכנס לשם כלילה ואין שם נ"ח [משא"כ במקום אכילה שבעה"ב מדליק שם] וכן פסק המחבר. והרמ"א ס"ל דבזה"ז שמדליקין בפנים ליכא חשד וממילא לכו"ע צריך להדליק במקום אכילה, וכ"כ במ"ב שם סקי"א. ולפי"ז לכאור' בחורים שאוכלים בחדר האוכל וישנים בפנימיה בבנין אחר יצטרכו להדליק בחדר האוכל וכן דעת החזו"א עי' בתחלת הספר מש"כ הגר"ח קניבסקי שליט"א (או' י"ב) בשמו, וכן מטו משמיה דהגר"א קוטלר זצ"ל והגר"ח פ' שיינברג זצ"ל. ואין להקשות לפי דברי הרא"ש וטושו"ע הנ"ל הוי לן למימר שבחורים ידליקו במקום שינה מפני החשד, זה אינו ראשית יתכן דליכא חשד כלל בפנימיה במוסד ציבורי שכולם יודעים שאוכלים במקום אחר ומדליקין שם. ועוד אפילו את"ל שיש חשד מ"מ לא עדיף מקום שינה ממקום אכילה, ולא דמי לדברי הרא"ש דהתם מיירי שבמקום שינה איכא חשד ובמקום אכילה ליכא חשד ועל כן עדיף להדליק במקום שינה ושוב א"צ להדליק במקום אכילה שכבר יצא ידי חובתו, משא"כ בזה אם ידליקו במקום שינה בלבד שוב יהי' חשד במקום אכילה, וממילא עדיף לברך ולהדליק במקום אכילה שהוא העיקר. אלא שעדיין יש לדון אם צריכים להדליק גם במקום שינה מפני החשד או לא. ועי' מש"כ הגר"ח קניבסקי שליט"א בתחלת הספר או' י"ב – י"ג בשם החזו"א שחשש לזה. וע"ל פ"ג סכ"ג.

(טו) אגרות משה (או"ח ח"ד סי' ע' או' ג') שו"ת שבט הלוי (ח"ג סי' פ"ג) ארחות רבנו (ח"ג עמ' כ"ו) בשם בעל הקה"י זצ"ל, שבות יצחק (עמ' קי"ב) בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל, הליכות שלמה (פי"ד ס"ח) בשם הגרש"ז אויערבאך זצ"ל, תשובות והנהגות ח"א סי' שצ"ב בשם גדולי הוראה בעיה"ק, אז נדברו ח"ג סי' נ"ג וכן מצדד בשו"ת מנח"י ח"ז סי' מ"ח. והטעם כתבו משום שחדר האוכל בישיבה אינו חשוב בית קבוע ומיוחד לבחור, אלא כמסעדה שנכנס לשם ג' פעמים ביום ואוכל שם ויוצא, משא"כ חדר שינה הוא מקום המיוחד לכל אחד ואחד בקפידא. ובאג"מ שם כתב עוד דאף באותו חדר אם יש שם מקום המיוחד רק לו עדיף שידליק שם, כגון אם יש חלון אצל מטתו. והנה ראיתי בס' שבות יצחק (מהדו"ק פ"ו) שהעיר שבזמן החזו"א היו משתמשים בחדר האוכל בישיבה במשך היום ללמוד ולנוח וכיו"ב, ובזמנינו אין נכנסים לשם במשך היום רק בזמן הארוחות, וא"כ אפשר שגם החזו"א יודה שאין מדליקין בחדר האוכל עכ"ד. ושאלתי זה להגר"ח קניבסקי שליט"א והשיב לי שנכון כך היה, וטענה זו טען גיסו, אבל יותר נראה שלפ"ד החזו"א אין נ"מ בזה. עוד אמר לי שגיסו הג"ר שלמה ברמן זצ"ל כשהיה בחור הי' ישן אצל החזו"א, והחזו"א הורה לו שיאכל ב' סעודות בביתו בימי חנוכה וידליק שם. שו"ר בס' ארחות רבנו (ח"ג עמ' כ"ה) שהביא עובדא זו, וכתב שם שלמעשה לא היה להגרש"ב אפשרות לאכול ב' סעודות בבית החזו"א, ואמר לו החזו"א שישתתף עמו בפרוטה וכן ישתתף עם בחור שמדליק בחדר האוכל בפניבז'. ובמקום שיש חשש שריפה

שצריכים להדליק בחדר השינה משום שזהו המקום הקבוע והמיוחד להם יותר. והרוצה להסתלק מן הספק (טז) יאכל סעודה אחת של לחם בחדרו בכל יום מימי חנוכה [וא"צ (יז) לאכל שם בערב חנוכה] ואז יחשב גם מקום אכילה וידליק שם.

ו. וכל זה לכתחלה אבל בדיעבד (יח) לכולי עלמא יוצא ידי חובתו אם הדליק בחדר השינה אף אם אינו אוכל שם כלום.

מקום ההדלקה בפנימיה

ז. במבנה הפנימיה, אם הוא קומה אחת ויש בו פרווזדור וכמה חדרים (יש) ידליקו בפתח של הבנין אף לדעת החזון איש, משום שהפרוזדור והחדרים נחשבים הכל כבית אחד שמדליקין בפתח הבית.

יש שנהגו שלא ידליקו הבחורים בחדר שינה רק בחדר האוכל, וכן תיקן הגרש"ז אויערבאך זצ"ל בישיבת קול תורה. אולם באג"מ (יו"ד ח"ג סי' י"ד או' ה') כתב שאם יש חשש דליקה מחוייבין אלו [חברי החדר] שלנזק ומדליקין שם להטיל גורל ביניהם מי שישמור היום ומי ישמור למחר על כל הימים עכ"ל.

(טז) חוט שני עמ' ש"ט בשם החזו"א. וכ"כ בס' שבות יצחק עמ' קי"ב בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל דבכה"ג שמדליק במקום שישן ולא במקום שאוכל יש להדר לאכול שם סעודה אחת של פת. אולם הגר"ח קניבסקי שליט"א אמר לי בשם החזו"א שיאכל ב' סעודות ביום בימי חנוכה. (וכ"כ השואל בס' אז נדברו ח"ז סי' ס"ט בשם החזו"א). ובס' אז נדברו (שם) כתב שהרוצה להחמיר יאכל בחדר איזה דבר ולא סעודות ממש משום שכל זה הוא רק חומרא וגורם קלקול לסדר הטוב של הישיבה עכ"ד. והגרש"ז אויערבך זצ"ל נשאל מתלמיד היכן בחורים ידליקו, בחדר אוכל או במקום שינה. וענה: היכן שיש פחות ביטול תורה... [ס' חכו ממתקים ח"א עמ' שי"ד]. (אולם לכתחלה הורה הגרש"ז לציבור שבחורים ידליקו בחדר שינה כנ"ל הערה ט"ו).

(יז) הגר"נ קרליץ שליט"א והגר"ח קניבסקי שליט"א. [ולפי דבריהם כיום אחרון של חנוכה צריכים לאכול בחדר].

(יח) כמו שנתבאר לעיל הערה י"ד.

יט) שמעתי מהגר"ח קניבסקי שליט"א. ואמנם שנים רבות שמענו ממנו שאין להדליק שם משום שאין לפרוודור הזה דין חצר אע"פ שעושים שם כל מיני שימושים, אבל לאחרונה [אחרי שהראיתי לו ציור של כמה מבנים סגורים של פנימיה בישיבה] חזר והורה שאע"פ שאין משתמשים שם כלל יש להדליק בפתח הבנין, ולא משום שנחשב חצר אלא מפני שהפרוודור נחשב חלק מהבית. ולא דמי לחדר מדרגות שהוא מקום שאינו ראוי לדירה, משא"כ פרוודור

ואם יש בו כמה קומות וחדר מדרגות (כ) תלוי בשיטות הנ"ל פ"ג סעי' ג' אם להדליק בפתח הבנין או בחלון או בפתח החדר.

אוצר החכמה

בחור ישיבה שישן בבית הוריו

ח. בחור ישיבה הלומד בישיבה ואוכל בישיבה במשך היום וחוזר ללון בבית הוריו באותה העיר (כא) מדליק נרות חנוכה בבית הוריו ואין צריך להדליק בחדרו שבישיבה.

אמנם בחור שלומד בישיבה חוץ לעיר וחוזר כל יום ללון בבית הוריו לא יבטל מלימודו לחזור כל יום בשקיעת החמה כדי להדליק בבית הוריו [וגם לא יסמוך על הדלקת אביו] אלא ידליק בישיבה במקום שאוכל ובברכה.

ע"ד שו"ת

אע"פ שאין רגילים לישיב ולאכול שם [וממילא גם לא נעים לעשות כן] מ"מ הוא מקום הראוי לדירה מצד עצמו והוא חלק מהבית עכת"ד. וכן שמעתי מהגר"נ קרליץ שליט"א שבכה"ג יש להדליק בפתח הבנין. ועי' גם חוט שני עמ' ש"ט או' ו'.

(כ) ואם יש בקומה ראשונה פרוזדור וחדרי שינה, ובאמצע הפרוזדור מדרגות לעלות לקומה אחרת, נראה לכאור' לפ"ד החזו"א שאלו שישנים בקומה ראשונה ידליקו בפתח הבנין ואלו שישנים בקומה עליונה ידליקו בחלון. וע"ל פ"ג ס"ו עוד פרטים בדין זה.

(כא) חוט שני עמ' ש"ט או' ב'. וכ"ה בהליכות שלמה פי"ד ס"ט. ובס' שבות יצחק עמ' קי"ג כתב בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל שאם יש לו חדר בישיבה ונח שם בצהרים ומניח שם חפציו והחדר אוכל הוא באותו בנין ואוכל שם שלש ארוחות אז ידליק שם בישיבה [בפתח של הבנין דנחשב כחצר לפי שיטתו] ואע"פ שבלילה ישן בבית הוריו. ואם רוצה להדליק בבית הוריו יקפיד לאכול שם סעודה חשובה ברוב ימי חנוכה עכ"ד. וכעיי"ז כתב בס' שלמי תודה (סי' כ"ג או' א') בשם הגר"א"ל שטינמן שליט"א שבחור שאוכל בישיבה וישן בבית, יאכל סעודה א' בבית אם רוצה להדליק שם עכ"ד. ובס' פניני חנוכה (עמ' צ"ט) כתב ששאל להגרי"ש אלישיב זצ"ל בבחורים שאוכלים בישיבה בבנין אחד, ויש להם חדר בבנין אחר לנוח שם בצהרים וכדו', ולנים בלילה בבית הוריהם, אם יכולים להדליק בחדר המיוחד להם. והשיב דבכה"ג צריכים לאכול בחדר שתי ארוחות ביום, ואז יכולים להדליק שם.

אורה באקראי

ט. מי שמתארח (כב) וסועד אצל חבירו באקראי ויש לו שם בית באותה העיר והגיע זמן ההדלקה צריך לילך לביתו להדליק שם נר חנוכה. או יצוה לאשתו שתדליק עליו בביתו, ומכל מקום מצוה בו יותר מבשלוחו.

מתארח בעיר אחרת

י. אבל אם הולך עם בני ביתו לעיר אחרת (כג) ומתארח שם יום שלם באכילה ושינה צריך להדליק שם נר חנוכה. ומעיקר הדין יכול (כד) להשתתף בפרוטה [או (כה) בקנין אחר] בנרות של בעל הבית ויוצא ידי חובתו ממנו, אבל (כו) נכון יותר שהאורח ידליק בעצמו.

(כב) מ"ב סי' תרע"ז סקי"ב.

(ג) חוט שני עמ' ש"י בשם החזו"א, אג"מ (יו"ד ח"ג סי' י"ד או' ה') שלמי מועד (עמ' רל"ט) בשם הגרש"ז אויערבך זצ"ל, קובץ מבית לוי (ח"י עמ' י') בשם הגר"ש ואזנר שליט"א, אז נדברו ח"ז סי' ס"ט, וכ"כ בתשובות והנהגות ח"א סי' שצ"א שכן המנהג. ודעת הגר"ש אלישיב זצ"ל שכל היוצא מביתו לכמה ימים מימי חנוכה אפי' לעיר אחרת אם רוב ימי חנוכה נמצא בביתו צריך להדליק בביתו כל הימים, ואפילו בשבת שמתארח אצל אביו או חמיו צריך להדליק בביתו ע"י שליח ששם הוא ביתו ולא במקום שמתארח [ודוקא כשמדליקין בחוץ אבל במקום שמדליקין בפנים אין להדליק בביתו ע"י שליח כאשר כל בני הבית אינם שם] כ"כ בס' שבות יצחק עמ' ק"י בשמו. ובס' פניני חנוכה (עמ' ק"ה) כתב בשם הגר"ש אלישיב זצ"ל דהנוסע מביתו ליום אחד וממנה שליח להדליק בביתו, אעפ"כ יכול בנוסף לכך להדליק גם במקום שמתארח מדין אכסנאי ואף לברך, ובלבד שידליק קודם הדלקת שלוחו עכ"ד. וע"ל הערה ל"ז, וצ"ע. (עוד כתב שם עמ' ק"ב שרבים סברו שמקור דברי רבינו הגר"ש אלישיב זצ"ל הנ"ל הם מלשון הפר"ח [המובא לק' סי"ב]. אמנם בפירוש אמר לי רבינו: שלא על סמך דברי הפר"ח אמר דבריו אלא מסברא עכ"ל). ולענין בחור ישיבה שנוסע לבית הוריו ע"ל סט"ו. וע"ע לקמן הערה ל"ו עצה שיתחייב להדליק רק במקום האכסנאי לכל הדעות.

כד) שו"ע סי' תרע"ז ס"א. ואע"פ שחכמים תיקנו שמעות אינן קונות צ"ל שבזה העמידו דבריהן על דין תורה וכמ"ש בחו"מ סי' קצ"ט ס"ג.

(כה) מ"ב שם סק"ג ושעה"צ או' ט'.

(כו) מ"ב שם. ובנותיו ובני ביתו של האורח לא נהגו להדליק, דטפלות הן לאביהן [אע"פ שאין נמצאין בביתם הקבוע] כ"כ בס' שלמי תודה עמ' קפ"ג בשם הגראי"ל שטינמן שליט"א.

אורח לשבת חנוכה

יג. ההולך עם בני ביתו להתארח שבת חנוכה בעיר אחרת, בערב שבת (לב) מדליק נר חנוכה במקום שמתארח. ובמוצאי שבת (לג) ראוי להזדרז לחזור לביתו ולהדליק שם, ובלבד שיהא בשעה שאנשים עדיין הולכים ושבים בחוץ [שזה בערך עד (לד) שעה 11:00 בעיירות הגדולות]. ואם אין דעתו להגיע לביתו תוך זמן זה, ידליק מיד במוצאי שבת במקומו וישאר שם איזה זמן (למלוה מלכה וכדומה). ויש שהורו (לה) שבכל אופן צריך להדליק בביתו על ידי שליח בזמן ההדלקה.

(לב) כנ"ל הערה כ"ג. אמנם הגר"ח קניבסקי שליט"א אמר לי שהחזו"א הורה לו בכה"ג שידליק גם בביתו מפני החשד, ואם הוא נוסע מביתו יבקש משכן שידליק לו בביתו (וכ"ה בתחלת הספר או"י"ד). עוד סיפר לי הגר"ח שליט"א ששאל לחזו"א אם יועיל לסגור את התריסים שכולם יראו שאינו בבית ולא יהיה חשד. והחזו"א לא ענה לו. ואמר הגר"ח כנראה שהחזו"א הסתפק בזה. ולמעשה הגר"ח אמר לי שהקיל בזה ולא ביקש מאחרים שידליקו עבורו בביתו בכה"ג.

(לג) שמעתי מהגר"נ קרליץ שליט"א וכעיי"ז בספרו חוט שני סוף עמ' ש"י וקובץ מבית לוי (ח"י עמ' י"א) בשם הגר"ש ואזנר שליט"א ותשובות והנהגות ח"א סוס"י שצ"א. ובס' שלמי מועד עמ' רל"ט כתב בשם הגרש"ז אויערבאך זצ"ל דלעולם מדליק במו"ש במקום שהיה בשבת שזהו המשך של מה שהיה דר שם בשבת. ואמרו לו שיש מקפידים להשאר שם למלוה מלכה, והשיב שנכון לנהוג כן אבל אין זה לעיכובא. וכעיי"ז כתב בס' פניני חנוכה עמ' קי"א בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל שהנוסע לשבת חנוכה לבית חמיו [וכדומה] דינו כאכסנאי, ועל כן אם אינו יכול להדליק בביתו בזמנו [קודם שתכלה רגל מן השוק] וגם לא עשה שליח לכך, יכול להדליק אצל חמיו מדין אכסנאי, ואף במו"ש יכול להדליק שם קודם צאתו לדרך, דכל זמן שלא עקר משם דינו כאכסנאי אע"פ שאין דעתו לאכול כאן עוד. (וכתב שם שאמרו לו שיש אומרים שצריך שיאכל שם עוד ב' סעודות. והשיב: אם קבלה נקבל ואם לדין יש תשובה! עכ"ד).

(לד) שמעתי מהגר"נ קרליץ שליט"א (כסלו תש"ס). ובקובץ מבית לוי (ח"י כסלו תשנ"ז עמ' י"א) כתב שהגר"ש ואזנר רגיל לומר שבזמנינו במוצ"ש בעיר עד השעה 10:00 - 10:30 עדיין אינו מאוחר לענין זה. (ובתשובה"נ שם כתב דכלה רגל מן השוק בזמנינו לענין זה הוא 7:30 ע"ש. וצ"ע בזה דשעה זו הוא זמן סגירת החנויות בימי החול וכמו שכתב שם בסימן ש"צ, אבל זמן הפרסומי ניסא לעניננו לכאן אינו תלוי בזה אלא בפועל עד מתי אנשים עוברים ושבים. ובפרט במוצ"ש שרוב ישראל יושבים בבתיהם מיד להבדלה ולהדלקת נר חנוכה, ואין פותחים החנויות כלל. ורוב הציבור שיוצאים אח"כ לעסקיהם ולימודיהם כמדומה שחוזרים מאוחר יותר מ (7:30).

(לה) הגר"ח קניבסקי שליט"א בשם החזו"א. כנ"ל פ"ב הערה ל'.

יד. אם הולך להתארח שבת חנוכה אצל אחרים הדרים באותה העיר יש אומרים (לו) שאף בזה מדליק נר חנוכה בערב שבת במקום שמתארח. ויש אומרים שצריך להדליק נר חנוכה בערב שבת בביתו [בעצמו או ע"י שליח] כנ"ל סעיף י"א. ומכל מקום אף לשיטה זו (לו) אם הדליק באכסניא יצא ידי חובתו.

טו. בחורים שנוסעים לבית הוריהם לשבת חנוכה (לח) ידליקו שם נר חנוכה בין בערב שבת ובין במוצאי שבת [אע"פ (לט) שחוזרים לישיבה מיד במו"ש] משום

[הערות](#)

[הערות](#)

(לו) כנ"ל סי"א וע"ש הערה כ"ח. אמנם אם השכיר ביתו לאחר ליום זה אין עליו חובת הדלקה בביתו באותו היום [רק ידליק במקום שנמצא] כ"כ שבות יצחק פ"ז או' ח' בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל. ונראה שזהו עצה טובה למי שרוצה לצאת כל הדעות כשנוסע לשבת חנוכה, שישכיר ביתו לאחר מערב שבת או שיתן לו בקנין שאלה ואז א"צ להדליק רק באכסניא שלו. וגם לענין מוצ"ש אם קשה לו לחזור ולהדליק בביתו בזמן, ישכיר ביתו עד מוצ"ש לאחר זמן ההדלקה. וכע"ז לק' בסמוך סט"ו. שו"ר שכ"כ בס' פניני חנוכה עמ' ק"ח בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל שהנוסע מביתו לשבת חנוכה עדיף שישכיר [או ישאל] את ביתו לאחרים כדי שיוכל להדליק בעצמו במקום שנמצא ולא יצטרך לשלוח שליח להדליק בביתו. (דמצוה בו יותר מבשלוחו).

(לז) כן מבואר בשבות יצחק (פ"ז או' ח') דהוי כמו אכסנאי שמדליקין עליו בביתו שיכול להדר ולהדליק באכסניא, וגם יכול לברך על ההדלקה אם מדליק קודם הזמן שמדליקין עליו בביתו וכמ"ש מ"ב סי' תרע"ז סקט"ז. אלא שכתב שם דבענינו יש לדון אם רשאי לעשות כן כי אם ידליק לפני שהשליח מדליק עליו בביתו יתכן שע"ז מבטל את השליח, דאחרי שכבר יצא בעצמו חובת הגוף שוב אינו יכול לקיים חובת הבית ע"י שליח, ולא דמי להדלקת אשתו שלא מדין שליחות היא מדלקת עכ"ד.

(לח) חוט שני עמ' ש"ט או' ד'. ודעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל שאם רוב ימי חנוכה נמצאים בישיבה צריכים להדליק שם ע"י שליח אף בשבת חנוכה כשנוסעים לבית הוריהם. וכ"כ בס' שבות יצחק פ"ז או' ו' בשמו. אמנם בבחרותי שאלתי את הגרי"ש אלישיב זצ"ל על זה ואמר לי דבכל זאת כדאי להדליק גם בבית משום שיש מקום לומר שכשבחור ישיבה חוזר לבית הוריו לשבת זהו ביתו אע"פ שאינו שם רוב ימי חנוכה [ולא דמי לאברך שיש לו בית לעצמו]. ושאלתי אותו אם אני יכול לברך על הדלקה זו? ואמר: תדליק בבית לפני שהשליח מדליק עבורך בישיבה, ואז תוכל לברך עכ"ד.

(לט) שמעתי מהגר"נ קרליץ שליט"א, וכן מטו משמיה דמרן הגרא"מ שך זצ"ל.

להדליק ולא להשתתף אצל בעל הבית שלו. רק ישמע ברכת שעשה נסים [ושהחיינו] מאחר משום (מה) שיש אומרים שמי שאינו מדליק חייב לברך ברכה זו כשרואה נר חנוכה.

ומכל מקום (מו) אם רוצה להחמיר על עצמו ולהדליק בפני עצמו מדליק (מז) ויהדר לשמוע הברכות מפי אחר, ויענה אמן ויכוין לצאת בהן. או שידליק נרותיו זמן מה קודם שמדלקת אשתו בביתו ואז יוכל לברך על הדלקתו.

הנוסע לחו"ל ובני ביתו בא"י

יח. הנוסע לחו"ל ואשתו מדלקת בביתו בארץ ישראל או להיפך וזמני ההדלקה אינם שווים, יש אומרים (מח) שאינו יוצא בהדלקת אשתו כיון שאין זה זמן ההדלקה לפי מקומו. ויש אומרים (מט) שיוצא ידי חובתו בהדלקת אשתו כיון שהדליקה בביתו לפי שעת ההדלקה שם. וכבר נתבאר לעיל שיש מקום להדר בכל ענין להדליק במקום שנמצא.

(מה) מ"ב סי' תרע"ו סק"ו. וע"ל הערה ס"ט שצריך לראות נר חנוכה קודם הברכה.
(מו) רמ"א סי' תרע"ז ס"ג.

(מז) מ"ב שם סקט"ז. וראיתי חידוש בס' פניני חנוכה (עמ' קי"ט – קכ"א, קכ"ג) בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל שאמר דמסתבר שאם נסע מביתו לכל [או רוב] ימי חנוכה נעקר בזה מביתו, ואע"פ שאשתו נשארה בבית ומדלקת אינו יוצא בהדלקתה אלא צריך להדליק באכסניא שלו בברכה [או לכל הפחות להשתתף בפרוטה]. וכן אשה שנמצאת בבית חולים רוב ימי חנוכה אינה יוצאת יד"ח בהדלקת בעלה בבית. וכל מה שאמרו בגמ' ובפוסקים שאכסנאי יוצא בהדלקת אשתו היינו דוקא באקראי במיעוט ימי חנוכה עכ"ד. (וצ"ע למה הפוסקים סתמו ולא פירשו פרט זה החשוב כל כך).

(מח) שבות יצחק פ"ח או' ב' בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל וכן מצדד בשו"ת מנח"י ח"ז סי' מ"ו ע"ש. וכתב שם דלמעשה יש לכוון שלא לצאת בהדלקת אשתו וידליק בפנ"ע או ישתתף בפרוטה. שו"ר בשו"ת אבני ישפה ח"א סי' נ"ה שכתב בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל שאם אשתו הדליקה בביתו בא"י יצא יד"ח ואינו יכול לברך בחו"ל על ההדלקה. ובס' אשרי האיש פל"ט הערה קע"ט עמד ע"ז וכתב ששמע מרבינו לחלק אם נסע לחו"ל כל החנוכה או איזה ימים.

(מט) חוט שני עמ' שי"א ומנחת שלמה ח"ב סי' נ"ו ד"ה ומ"מ.

ר"מ שיש לו חדר בישיבה

יט. ר"מ נשוי שיש לו חדר בישיבה והוא נמצא שם ביום וחוזר לביתו כל לילה (נ) אין החדר שבישיבה נחשב עיקר כלפי ביתו, אפילו אם הוא אוכל בחדר שבישיבה כל סעודות היום ונח שם בצהריים.

אבל אם הוא אוכל וישן שם (נ*) כמה לילות בשבוע במשך השנה [וכן מי שיש לו חדר קבוע במקום עבודתו באופן זה] כשהוא ישן שם בלילה בחנוכה זהו ביתו וחייב להדליק שם [ויואכל שם סעודה אחת] ואינו יוצא בהדלקת אשתו, וגם היא צריכה להדליק בביתם. וכשהוא ישן בביתו מדליק בביתו, דכיון שיש לו שני בתים מדליק בבית שהוא דר בו בזמן ההדלקה.

חולה בבית חולים

כ. חולה שנמצא בבית חולים (נא) אם מדליקין עליו בביתו יוצא בזה ידי חובתו. ואין כדאי להדליק ולברך בבית החולים. רק ישמע ברכת שעשה נסים מאחר. ואם אין מדליקין עליו בביתו (נב) צריך להדליק בבית החולים כדין אכסנאי כנ"ל סעי' י" – י"ב.

(ג) שבות יצחק פ"ז עמ' י"ד בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל. (וע"ע פניני חנוכה עמ' קכ"א ודבריו צ"ע). וה"ה בעל חנות חייב להדליק נ"ח בביתו ולא בפתח החנות אע"פ שאוכל בחנות ונח שם בצהרים [פניני חנוכה עמ' צ"ט בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל].

(נ*) שם. וכן שמעתי מהגר"ח קניבסקי שליט"א שמרן הגרא"מ שך זצ"ל כשהיה גר בירושלים היה מגיד שיעור בפתח תקוה [בישיבת לומז'ה] והיה לו חדר בישיבה והיה אוכל וישן שם והדליק שם נרות חנוכה ומסתמא אשתו היתה מדלקת בביתו עכ"ד. (ולא נתברר אם מרן הגרא"מ שך זצ"ל הקפיד להדליק לפני שאשתו הדליקה או לא. ועכ"פ דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל שא"צ לדקדק בזה).

(נא) חוט שני שם.

(נב) ואם אינו יכול לרדת ממטתו אין להביא לו נרות להדליק ואח"כ יעבירם לחלון, דהדלקה עושה מצוה, אלא יבקש משליח שידליק עבורו ליד החלון וישמע הברכות ממנו ויכוון לצאת יד"ח [אשרי האיש פל"ט סט"ז]. ובס' פניני חנוכה עמ' כ"ג כתב שכששהה הגרי"ש אלישיב זצ"ל בבית חולים [רוב ימי חנוכה] לא הדליק שם משום שלא היה אפשרות להדליק רק על השלחן

כא. משמשי החולה כגון הורים שנמצאים במשך זמן ביום ובלילה ליד מטת בנם בבית חולים ואוכלים וישנים שם וחוזרים לביתם רק להחליף בגדים וכיוצא בזה (נג) צריכים להדליק נרות חנוכה בבית שלהם שאין זה נחשב עקירת דירה. ואם אין יכולים לילך לביתם להדליק בעצמם ידליקו על ידי שליח.

כב. אשה שנמצאת בבית חולים או בבית החלמה בחנוכה, אם בעלה מדליק בביתו הרי היא יוצאת בהדלקתו כנ"ל. ואם אינו בביתו (נד) חייבת להדליק או להשתתף במקום שנמצאת ואפילו אם בעלה מדליק בעצמו באכסניא שלו.

היוצא לדרך קודם זמן ההדלקה

כג. היוצא מביתו באחד מימי חנוכה לפני שקיעת החמה לעיר אחרת לכמה ימים (נה) אם עתיד להגיע לאכסניא שלו בזמן ההדלקה ידליק שם. ואם יהיה בדרך בזמן ההדלקה ישלח שליח שידליק בביתו בזמן, או שידליק בעצמו מפלג המנחה.

כד. בחור שנוסע מהשיבה לבית הוריו ליום אחד או יותר ובזמן ההדלקה הוא נוסע בדרך (נו) אם עתיד להגיע לבית הוריו בזמן שאנשים עדיין עוברים ושבים

ולדעתו לא יוצאים רק בפתח החצר, ועל כן שלח שליח שידליק עבורו בביתו. וע"ל הערה מ"ז וצ"ע. ואולי בית חולים גרע דלעולם מקרי עראי שם.

(נג) חוט שני שם.

(נד) לקט יושר עמ' 152, שבות יצחק פ"ז עמ' ט"ו בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל שלמי מועד עמ' רל"ח בשם הגרש"ז אויערבך זצ"ל וס' שלמי תודה עמ' קפ"ג בשם הגר"נ קרליץ שליט"א. אולם כתב שם שהגרא"ל שטינמן שליט"א אמר שהאשה יוצאת ידי חובה בהדלקת בעלה בכל מקום שנמצא משום שאשתו כגופו ע"ש. ובקובץ מבית לוי (ח"י עמ' כ"ב) כתב בשם הגר"ש ואזנר שליט"א שאם האיש מדליק בעצמו אפי' במקום אחר והאשה אינה בבית יוצאת יד"ח, אבל אם אינו מדליק בעצמו רק משתתף בפרוטה בהדלקת בעה"ב אינה יוצאת בהדלקתו עכ"ד. שו"ר בקונטרס הליכות והנהגות הגרי"ש אלישיב זצ"ל (עמ' 11) שכתב עצה בכה"ג שבעלה ישכור או ישאול [בקנין] את החדר שמתאכסן שם מבעל הבית, ואז תיחשב כהדלקה בביתו, ויכולה היא לצאת ידי חובתה בהדלקתו עכ"ד.

(נה) שמעתי מהגר"נ קרליץ שליט"א. וע"ל פ"ב סי"א.

בחזקת ידליק בבית הוריו. ובכל זאת עדיף לישאר בישיבה עד השקיעה וידליק שם ואחר כך יצא. ^{אוצר החכמה}

חתן, והעובר דירה בימי חנוכה

כה. העובר דירה וכן חתן הנושא אשה בימי חנוכה (נז) אם בזמן חיוב הדלקה נמצא עדיין בבית הוריו חייב להדליק שם נר חנוכה. ואינו חייב להדליק בבית החדש בלילה. ואם עקר דירתו מבעוד יום אינו יכול להדליק בבית הוריו אלא (נח) ידליק בלילה כשיגיע לדירתו החדשה.

הולכי דרכים שאין להם בית

כו. ההולך בדרך ואין לו בית או שעקר דירתו ועדיין לא קבע עצמו במקום אחר (נט) אינו חייב בנר חנוכה. ויש אחרונים (ס) שכתבו שהנוסע ברכבת הרי זה נחשב עתה כביתו ומדליק שם נר חנוכה. והיינו (סא) דוקא בזמנם שהיו נוסעים כמה ימים

(נו) שמעתי מהגר"נ קרליץ שליט"א.

(נז) חוט שני עמ' ש"י. ועי' שו"ת שבט הלוי ח"ח סי' קנ"ח.

(נח) קונטרס דיני חנוכה (להרי"א דינר עמ' נ"ט) והוסיף שם בשם הגר"נ קרליץ שליט"א דמותר לו לאכול בסעודת החתונה אע"פ שעדיין לא קיים מצות הדלקה משום שעכשיו אין לו בית ואינו חייב במצות נר חנוכה. (וע"ל הערה ס"ב). ונסתפקתי בכה"ג אם החתן יראה נרות חנוכה של אחרים יתחייב לברך ברכת הרואה, שהרי לעת עתה אין לו בית ואינו חייב בהדלקה. וי"ל דמ"מ כיון שיודע שעתיד להדליק בברכה, עדיף לצרף ברכת שעשה נסים להדלקה. ובס' הליכות שלמה עמ' רע"ו הביא שמועה בשם הגרש"ז אויערבך זצ"ל שאם החופה מבעו"י, ילכו החתן והכלה אחרי החופה לביתם החדש ויאכלו שם סעודה קלה, ואח"כ ידליק החתן נרות חנוכה, ושוב יכולים לחזור לבית החתונה עכ"ד. (והעירו לי ע"ז שעצה זו אינה מתאימה בכל מקום, שהחתן והכלה יעזבו את האולם באמצע החתונה. בפרט אם הבית שלהם רחוק).

(נט) חוט שני (עמ' ש"ה ש"י) עפ"י תוס' סוכה מ"ו א' ד"ה הרואה.

(ס) שו"ת מהרש"ם ח"ד סי' קמ"ו וכ"כ ערה"ש סי' תרע"ז ס"ה דמי שהוא בדרך מדליק נ"ח בעגלה.

סא) הרי"א דינר (בקו' דיני חנוכה עמ' מ"ט) בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל.

אבל היום שאין נוסעים נסיעה ארוכה כל כך אין להדליק בנסיעה.
ומכל מקום (סב) אין מן הראוי להפטר ממצות נר חנוכה.

גדר בית החייב בנר חנוכה

כז. בית שאין בו ד' אמות על ד' אמות (סג) אע"פ שאינו חייב במזוזה מכל מקום הדר שם חייב להדליק שם נר חנוכה, וכן (סד) הפורש אהל במדבר ולן שם בלילה מדליק שם נר חנוכה, ויכול (סה) לברך אע"פ שנמצא לבד ואין פרסומי ניסא לרבים כיון שמדליק בזמן שתיקנו חכמים.

כח. חיילים השוהים כמה ימים בטנקים (טו) מדליקים שם נר חנוכה.

ברכת הרואה למי שאין לו בית

כט. מי (יז) שלא הדליק נר חנוכה ואינו עתיד להדליק באותו הלילה וגם אין

(סב) חוט שני עמ' ש"י. ובשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל אמרו שמי שאין לו בית צריך לשכור בית כדי להדליק נר חנוכה. ועי' טעמא דקרא להגר"ח קניבסקי שליט"א (ריש פ' מקץ) שהביא ראיה לזה מדברי הרמב"ם פ"א מהל' ברכות. ועי' ס' שבות יצחק (הל' חנוכה מהדו"ב) פ"ג וס' פניני חנוכה פ"א שביארו דין זה וכתבו בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל דדין זה ברור שמצות נ"ח הוא חובת הגוף, רק מי שאין לו בית אנוס כמי שאין לו שמן, וצריך למכור כסותו ולחזור על הפתחים כדי שיהיה לו בית שיוכל לקיים המצוה עכ"ד. אולם בס' שבות יצחק ח"ח סוף פ"ג כתב בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל להיפך, דמי שאין לו בית לא בא לכלל חיוב הדלקה ואינו חייב לשאול על הפתחים או למכור כסותו כדי להתחייב במצוה. וצ"ע. ושאלנו את הרב המחבר ס' שבות יצחק, והשיב: נכון, ויש כאן חזרה, ומה שכתוב בשבות יצחק הל' חנוכה [מהדו"ב הנ"ל] הוא בתרא עכ"ד. וע"ל הערה נ"ח מש"כ בשם הגר"נ קרליץ שליט"א.

(סג) חוט שני עמ' ש"ה ומנחת שלמה ח"ב סי' נ"א ד"ה ונראה.
(סד) שבות יצחק פ"ח עמ' כ' בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל. אולם שם כתב דבזה לא יכרך אא"כ יש בו דע"ד.

סו) שם עמ' ר' בשם הגרש"ז זצ"ל וע"ש כמה פרטים בדין זה. ונראה שאם מדליקין עליהם בביתם אינם חייבים להדליק מדינא רק כמהדרין וכדין אכסנאי שמדליקין עליו בביתו.

מדליקין עליו בביתו כשרואה נר חנוכה שהדליקו אחרים מברך שעשה נסים. ובליל ראשון מברך גם שהחיינו. ואם אחר כך בליל ב' או ג' בא להדליק אינו חוזר ומברך שהחיינו.

ויש אומרים (סח) דאפילו אם הדליקו עליו בתוך ביתו חייב לברך ברכת הרואה כיון שהוא בעצמו לא בירך ולא שמע הברכה. ולמעשה אין כדאי לברך דספק ברכות להקל (סט) אלא ישמע הברכות מאחר.

ל. נר חנוכה שממשיך לדלוק אחרי חצי שעה (ע) נחלקו האחרונים אם אפשר לברך עליו ברכת הרואה.

(סח) מ"ב שם סק"ו.

(סט) כדי לצאת יד"ח לפי השיטות שחייב לברך. אמנם שמעתי מהגר"ח קניבסקי שליט"א דברכת הרואה צריך לברך רק אחרי שרואה נר חנוכה דלוק [דהוי כברכת הראיה] ואילו המדליק בעצמו מברך קודם ההדלקה [כמו ברכת המצות] וא"כ אין הרואה יכול לצאת בברכת המדליק אא"כ יראה תחילה נר חנוכה שכבר דלוק [ע"י אחרים] ואז יכול לצאת יד"ח מפי המדליק שמברך אחריו. ואע"פ שהמדליק מברך על ההדלקה והשומע אינו חייב אלא ברכת הרואה אפ"ה יכול להוציאו יד"ח דסוף סוף ברכה אחת היא עכ"ד. והנה לענין ברכת הראיה כתב בבה"ל (סי' רי"ח ס"א ד"ה במקום) נראה דאין יכול לברך רק כל זמן שרואהו להמקום אבל אם עבר כבר ואינו רואה אותו הפסיד ברכתו כמו בשמע רעמים לק' בסי' רכ"ז ס"ג, וכן יהיה הדין ברואה אדם שנעשה לו נס אם כבר עבר האיש ולא בירך והרחיק ממנו עד שאינו רואהו שוב אינו מברך עכ"ל. ולענין ברכת ברק ורעם מבואר בשו"ע סוס"י רכ"ז דאין יכול לברך אלא תוך כדי דיבור מראית הברק ושמיעת הרעם. וא"כ לעניננו לכאורה צריך ליזהר שיראה הנר חנוכה סמוך ממש לברכה, כי אם יראה נ"ח במקום אחד וילך למקום אחר לשמוע הברכה ויעבור יותר מכדי דיבור שוב לא יוכל לצאת בהברכה על ראייה שכבר חלפה לו. ומ"מ נראה שאם עומד מול גרות חנוכה דולקים וראה אותם יכול לברך או לשמוע ברכת הרואה אע"פ שאינו מסתכל עליהם כל הזמן. וגם בשאר ברכות הראיה מי שרואה את הים ועומד שם יכול לברך אע"פ שעצם עיניו לרגע ועבר יותר מכד"ד דכל זה נחשב שעת הראיה. ורק אם עבר ממנו והלך למקום אחר בזה כתב בבה"ל הנ"ל דתו לא מיחשב שעת הראיה ואינו יכול לברך. וכן בברק ורעם שכבר נסתלקו מן העולם בזה אמרו שאינו יכול לברך רק תוכ"ד. אבל בכה"ג שעדיין קיים ועומד לפניו י"ל דשפיר מקרי שעת הראיה כנלענ"ד.

(ע) בגליוני הש"ס למהר"י ענגיל (שבת כ"א: ד"ה וא"נ) כתב שיכול לברך וכן פסק הגר"ש ואזנר שליט"א [בקובץ מבית לוי ח"י עמ' י"ב]. והגר"ר שלמה הכהן מווילנא כתב [הו"ד בשד"ח מערכת חנוכה סי' ט' או' ג' ד"ה ויתכן] שאין לברך ברכת הרואה על נ"ח שכבר דלק חצי שעה.

לא. נרות חנוכה של בית הכנסת (עא) יש אומרים שמברכין עליהן ברכת הרואה.
ויש (עב) מפקפקין בזה.

לב. הרואה נרות שהדליקו אותם רק מחמת חשד (עג) יש להסתפק אם יכול לברך עליהם ברכת הרואה.

סומא

לג. סומא (עד) אם יש לו אשה עדיף שתדליק עבורו. ואם נמצא בבית אחרים שמדליקין ישתתף עמהם ויברכו עליו. ואם הוא בבית מיוחד ואין לו אשה ידליק בעצמו על ידי סיוע של אחר. ולענין ברכה ראה הערה (עה).

וכן מבואר בתש' רעק"א מכת"י או"ח סי' מ"ב מהג"ר משה איגור ע"ש בשם רבי הירשל. וכ"ה בשונה הלכות סי' תרע"ו דין ו'.

עא) כן משמע בשו"ת התעוררות תשובה סי' ת"ס ושו"ת מנחת אלעזר ח"ב סי' ס"ח, וכן פסק הגר"ש ואזנר שליט"א [שם].

עב) בא"א (להגאון מבוטשאטש) סי' תרע"ו ס"ג הניח ד"ז בצ"ע. גם במנחת שלמה ח"ב סי' נ"א בהגה מסתפק בזה. ובאג"מ או"ח ח"א סי' ק"צ (ד"ה וצריך) כתב שאין לברך על נרות בהכ"נ.

עג) בס' פניני חנוכה עמ' ק"ל הביא שהגרי"ש אלישיב זצ"ל העיר בזה (כשמסר שיעור במס' סוכה מ"ו א') דלכאורה אי אפשר לברך ע"ז, שהרי המדליק עצמו אינו מברך ע"ז כמ"ש רמ"א סוס"י תרע"א. וא"כ יש לעיין למה לא חששו שמא יבוא הרואה לברך ע"ז ברכת הרואה, ותהיה ברכתו לבטלה עכ"ד. וע"ש בהערה.

עד) מ"ב סי' תרע"ה סק"ט.

עה) בתש' מהרש"ל (סי' ע"ז) המובא במ"ב שם מבואר דחייב, וכתב שם: ונהי דהוא לאו בר ראייה לא גרע ממצות ציצית דכתיב וראיתם, ותלוי בראיה, ואפ"ה סומא חייב דאחרים רואים אותו כ"ש נרות חנוכה שחייב בהן שהרי אחרים רואים אותו והוא עושה בהן מצוה פרסום לאחרים הרואין עכ"ל. אולם במור וקציעה מפקפק ע"ז והעתיקו בשע"ת ומ"ב שם. אבל בשו"ת שבט הלוי ח"ד סי' ס"ז הוכיח להלכה כדברי מהרש"ל, וכ"כ בקונטרס הליכות הגרי"ש אלישיב זצ"ל להלכה דסומא שגר לבדו מדליק [בסיוע אחר] ומברך כל הברכות.

חרש

לד. חרש המדבר ואינו שומע (עו) הרי הוא כפקח לכל דבר וחייב בנר חנוכה. ויכול להדליק (עז) ולברך בעצמו ואין צריך לעשות שליח שידליק עבורו.

לה. חרש שאינו שומע ואינו מדבר (עח) הרי הוא כשוטה לכל דבר ופטור מן המצוות. אבל אם לימדוהו לדבר כמו שמלמדים היום חרשים (עט) דינו כמדבר ואינו שומע.

לו. חרש השומע ע"י מכשיר שמיעה [ובלא זה אינו שומע כלום] ועי"ז למד לדבר (פ) דינו כמדבר ואינו שומע.

- (עו) מ"ב סוס"י תר"ע.
- (עז) דרך אמונה פ"ד מהל' תרומות ה"ד בבה"ל ד"ה חרש. וכתב שם דלא דמי להפרשת תרו"מ שיש אומרים דלכתחלה לא יפריש בעצמו [משום שאינו יכול לשמוע הברכה] דנ"ח מצוה רמיא עליה ע"ש.
- (עח) שו"ע או"ח סי' נ"ה ס"ח ועוד מקומות. וכ' שם בבה"ל דה"ה פיקח בתולדה ואח"כ נעשה חרש שאינו שומע ואינו מדבר בכלל שוטה יחשב.
- (עט) ציון ההלכה פ"ד מתרומות או' מ"ט בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל.
- (פ) אגרות משה אבה"ע ח"ג סי' ל"ג.

פרק ה'

חשיבות המצוה ושכרה

א. כתב הרמב"ם (א) מצות נר חנוכה מצוה חביבה היא עד מאד, וצריך אדם להזהר בה כדי להודיע הנס ולהוסיף בשבח האל והודיה לו על הנסים שעשה לנו. ואמרו חכמים (ב) הזהיר בנר חנוכה ונר שבת יהיו לו בנים תלמידי חכמים. ופי' רש"י משום דכתיב כי נר מצוה ותורה אור על ידי נר מצוה דשבת ודחנוכה בא אור התורה.

(א) פ"ד מהל' חנוכה הי"ב.

(ב) טור וב"י ומ"ב סי' תרע"א עפ"י גמ' שבת כ"ג ב'. ובמגיד משנה הביא גמ' זו על דברי הרמב"ם הנ"ל. ומשמע שזהו המקור לדבריו שמצוה זו חביבה עד מאד, וצריך ביאור. והנה בקונטרס סוד הדלקת נרות חנוכה (המיוחס לר"י סגי נהור בן הראב"ד) כתב: אמרו רז"ל הזהיר בנר חנוכה הויין ליה בנים זכרים שיהיו ת"ח, והרי כולי עלמא מדליקין נרות חנוכה ואין כולם ולא רובם זוכין לבנים ת"ח. אין לתמוה מזה שהאמת הוא, חכמים הם אמת ודבריהם אמת, וכפי מה שכל העולם מדליקין נרות חנוכה שרובא דרובא יוצאין ידי חובתן, אבל מיעוטא דמיעוטא זהירין להדליק כפי כל פרטי המצוה והדיקדוקים, שהזהיר בהדלקתן בכל פרטיה ודיקדוקיה יקנה וישיג בכח המצוה ובסגולתה בנים זכרים ת"ח עכ"ל. וביאר שם הענין עפ"י סוד, וכתב שם עוד: ודע כי נרות חנוכה הם ל"ו בכל הח' לילות, והזהיר בהם יזכה לחכמה, והסוד "לו חֲכָמוֹ יִשְׁכְּלוּ זֹאת", כל הזהיר בל"ו נרות של מצות חנוכה יזכה לבנים בעלי חכמה, אימתי אם ישכילו זאת, ר"ל אם יתכונו להזהר בזאת המצוה בכל פרטיה ודיקדוקיה עכ"ל. ושם בתחלת הקונטרס פירש ההידורים שראוי להכין בכלי ונר ושמן ופתילות לצורך מצות נר חנוכה ע"ש. ומבואר מכל זה דמה שאמרו חכמים "הזהיר בנר חנוכה" הכוונה זהירות והידור בגוף המצוה וגם בכוונת המצוה. ואמנם אנו לא זכינו לעסק והבנה בנסתרות אבל בודאי כל אדם יכול לקיים מצות חכמים בשמחה וכוונה פשוטה כפי מה שהוא. ונבחי אדם כלל ס"ח כתב שכל מצוה צריך לקיימה בהידור, בזריזות, בשמחה גדולה, לרוץ אחריה, שיהא ממתין ומצפה מתי תבא לידו, שיעשנה מאהבת השי"ת ולא לשום פניה כו' ע"ש]. ועפ"י זה נראה לפרש דברי המגיד משנה הנ"ל שדייק מהא דאמרו "הזהיר בנר" ולא אמרו סתם "כל המדליק את הנר" וכדמצינו בגמ' שבועות י"ח ב' "כל המבדיל על היין במוצאי שבת הויין לו בנים זכרים כו' בנים ראויין להוראה" (ושם לא אמרו "הזהיר בהבדלה" רק כל המבדיל כו') ובעל כרחך שבנר צריך זהירות יתירה בהידור וחיבוב המצוה וכו"ל. ומענין לענין אמרתי להעתיק כאן בקיצור חידוש נחמד שראיתי בספר מנחת שלמה (ח"ב סי' נ"ד) שהקשה למה בסיום על הנסים אומרים וקבעו שמונת ימי חנוכה אלו להודות ולהלל לשמך הגדול, ואין אומרים להדליק נרות ולהודות.

ב. ובאמת בזכות מצוה זו גם הוא בעצמו ראוי להיות תלמיד חכם (ג) אלא קא משמע לן דאפילו הוא כבר תלמיד חכם או (ד) שאינו יכול להיות תלמיד חכם אף על פי כן יזכה שיהיו לו בנים תלמידי חכמים.

התפלה קודם הדלקה

ג. ראוי לאדם (ה) להתפלל בשעת ההדלקה שיתן לו הקב"ה בנים תלמידי חכמים מאירים בתורה (ו) כי בשעת קיום המצוה התפלה על השכר המיוחד לאותו מצוה רצויה יותר לפניו יתברך. וכבר נדפס בסידורים נוסח תפלה קודם הדלקת הנרות.

הכנה למצוה

ד. יש נוהגים (ז) ליטול ידיהם קודם שמברכים על הדלקת נר חנוכה. אבל מעיקר

(ועוד הקשה שם כמה קושיות) וכתב שם לכן נלענ"ד שכל עיקר ההדלקה היא להודות ולהלל ולפרסם נס הישועה וההצלה, כלומר שעי"ז יתן אל לבו להודות לה' על הנסים הגדולים שעשה לנו בנצחון המלחמות, וכמו שאומרים בנוסח "הנרות הללו אנו מדליקין על התשועות ועל המלחמות וכו' כדי להודות ולהלל כו' ועל ישועתיך" [ולא נזכר נס פך השמן, רק נס המלחמה], גם חושבני שהמדליק נרות בזמנו ואינו נותן אל לבו להבין שההדלקה היא להודות ולהלל אפי' אם יודע שהנרות קודש ואסור ליהנות מהם חסר לו העיקר, הואיל ועיקר התקנה היתה על הלל והודאה לה' על הנסים הגדולים שעשה לנו. ואין זה דומה לקריאת המגלה שיוצא גם אם אינו מבין, מפני שהתם הוא מספר את הנס, אבל אם מדליק ואינו יודע למה הוא מדליק חסר לו את העיקר, ורק יצא ידי חובת ההדלקה מפני שלמעשה כבר הדליק עכ"ל. (ע"ש ואכמ"ל יותר).

(ג) לבוש ופרי חדש סי' תרע"א.

(ד) ב"ח ופר"ח שם. ובא"ר כתב דכיון דהגמ' קאי גם על נר שבת, וזו מצוותה על האשה לכן אמרו שתזכה לבנים ת"ח.

(ה) מ"א סי' רס"ג סקי"א (שם מיי"ר בנר שבת) בשם רבנו בחיי ומטה משה.

(ו) מזה"ש שם בשם רבינו בחיי. וכע"ז מצינו ברמ"א סי' תרס"ז שכתב כשיוצאים מן הסוכה ואומרים יה"ר שנזכה לישוב בסוכה של לויתן. ועי' מה שכתבתי בקונטרס דיני הו"ר פ"א סקע"ז.

(ז) בס' קב הישר (פצ"ו ס"ה) כתב בשם מהרי"ל שנכון ליטול ידיו קודם שיברך על הדלקת נר חנוכה ע"ש. (ובפרט דלפעמים הידים אינן נקיות מחמת שמן ושיירי פתילה וכדו'). ובמ"ב סי' תל"ב סק"ב כתב י"א שטוב שיטול ידיו קודם שמברך על ביעור חמץ משום נקיות.

הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה; 5# | #E| Ap| ŌÄ#® €Ō#E/4CyE#E| éúñy#-DEŌ#JÄ

חנוכה [וי"א (יג) להדליק נר חנוכה]. ומברך שעשה נסים לאבותינו. וביום הראשון מברך גם שהחיינו.

ז. במשנה ברורה כתב (יד) שבברכת שהחיינו אומרים והגיענו לְזֶמֶן הזה הלמ"ד בחיריק ולא בפתח. ויש שכתבו (טו) לומר לְזֶמֶן הזה בפתח. וכן נוהגים רוב העולם.

ח. יש לברך כל הברכות (טז) קודם ההדלקה. ומיד (יז) אחר כך יתחיל להדליק.

תמיד ענין חנוכה. ד"ה אמר) בשם יש"ש משום שאינו אלא לחנוכה ולא לזולתו, משא"כ בנר של שבת שהוא גם להאיר לעצמו. והעתיקו בא"ר רס"י תרע"ו. ומשמע לכאור' דהכוונה שצריך לומר שֶלֹחֲנוּכָה והלמ"ד בפתח, וכן מצאתי בס' לקט יושר עמ' 152 שרבו בעל תרומת הדשן אמר בד"קנות שֶלֹחֲנָנָה. וכן שמעתי מהגר"ח קניבסקי שליט"א בשם החזו"א (ועי' בתחלת הספר אור' א'). אולם בס' מקור חיים (לבעל החו"י) כתב של חנוכה – במלה אחת, נראה לי השי"ן סגול ולמ"ד שוא, רש"ל עכ"ל.

(יג) שו"ע שם וכה"ח שם סק"א – ב' בשם האריז"ל ע"ש וכ"כ במעשה רב סי' רל"ט. (וכן נהג הגרש"ז אויערבך זצ"ל. ס' הליכות שלמה עמ' ש"ח).

יד) שם. ומקורו במטה משה וכ"כ מ"א א"ר פמ"ג מקו"ח (לבעל החו"י ע"ש) בגדי ישע רוח חיים וכה"ח סק"ו. (ועי' בגדי ישע שביאר הטעם בזה עפ"י דקדוק). וכן שמעתי מהגר"ח קניבסקי שליט"א [ועובדא הוי כששימש פעם בסנדקאות, ואבי הבן בירך שהחיינו כו' לזמן הזה. ואמר לי הגר"ח שליט"א: תגיד לאבי הבן שבמשנה ברורה כתוב לומר לזמן הזה לא לזמן הזה]. והגרש"ז אויערבך זצ"ל אמר שהוא עצמו אומר לזמן בחיריק אע"פ שלמעשה אין נוהגים כן [ס' חכו ממתקים ח"א עמ' שי"ג]. והעירו לי שבס' הליכות שלמה (ח"א עמ' רפ"ג) כתב שהמנהג לומר לזמן בפתח ולא בחיריק.

(טו) בסידור מה"ר שבתי סופר (בן דורו של המטה משה) חולק על המטה משה ודעתו שעפ"י דקדוק י"ל לזמן הזה בפתח (הו"ד בבירור הלכה מהדו"ת). ובפמ"ג כתב שהחיינו "לזמן" הזה, הלמ"ד בחיריק. ועי' בסידור תפלה להמדקדק הגדול מהר"ר שלמה זלמן הענע ז"ל ואין כעת תחת ידי עכ"ל. ובהגהות והערות לפמ"ג (בשו"ע הנדמ"ח) כתבו שבסידור תפלה כתב לומר לזמן בפתח. וכ"כ מהריעב"ץ בסידורו, וכן מנהג העולם [קובץ מבית לוי ח"י עמ' ט"ו בשם הגר"ש ואזנר שליט"א וכ"כ בס' פניני חנוכה בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל].

(טז) רמ"א סי' תרע"ו ס"ב.

(יז) מ"ב סי' ר"ו סק"א. ומבואר שם דלכתחלה לא ישהה יותר מכדי דיבור (וע"ש בשעה"צ או' י"ג לענין דיעבד).

דאם שכת לברך ונזכר קודם שסיים להדליק כל הנרות (יח) יכול לברך כל הברכות, ויסיים ההדלקה. אבל אם כבר הדליק כולם (יט) שוב אינו יכול לברך להדליק נר של חנוכה, אבל מברך שעשה נסים [וביום הראשון שהחיינו] דלא גרע מהרואה נר חנוכה דמברך כך.

אמירת הנרות הללו

ט. אחרי שהדליק (כ) נר הראשון אומר הנרות הללו כו'. ומדליק שאר הנרות בעודו אומר הנרות הללו. ויש אומרים (כא) שעדיף לא לומר הנרות הללו עד שמדליק הנר אחרון מחשש הפסק בין הברכה להדלקה.

- (יח) מ"ב סי' תרע"ו סק"ד. וע"ש בשעה"צ או' ה'.
- (יט) שם. ובמ"ב שם סק"ב כתב שאם לא בירך שהחיינו ביום א' בשעת ההדלקה לא יברך כלילה זו עוד אלא יברך למחרת בשעת ההדלקה, וע"ש בשונה הלכות דין ד'. מי שלא היה בביתו ביום א' ואשתו ובני ביתו הדליקו עליו בביתו, ישמע מאחרים ברכת שעשה נסים ושהחיינו במקום שנמצא, מספק [כנ"ל פ"ד סכ"ט]. וכשחוזר לביתו ביום ב' נראה דאין צריך לברך שהחיינו, דממה נפשך כבר יצא ידי חובתו מאתמול או על ידי ברכת בני ביתו [כמבואר במ"ב שם סק"ז] או במה ששמע אז ברכת הרואה. ועיין שו"ת שבט הלוי ח"ד סימן ס"ח. וע"ע ספר פניני חנוכה עמ' כ"ו שמפקפק בזה ודבריו לכאורה צ"ע.
- (כ) שם סק"ח עפ"י מהרש"ל ומ"א וכ"כ דה"ח וקיצור שו"ע (קל"ט, י"ב). ובס' יוסף אומץ סי' תתרע"ד כתב שאם אינו יודע הנוסח בע"פ יאמרנו אחרי שגמר ההדלקה.
- (כא) בפמ"ג כתב דעדיף לעשות כן שלא להפסיק בין הברכה להדלקת כל הנרות והו"ד במ"ב וכ"כ במקו"ח ומאמ"ר. וכן נהג החזו"א (עי' בתחלת הספר או' ט"ז) ובעל הקה"י (ארחות רבנו ח"ג עמ' כ"א) והגרי"ש אלישיב זצ"ל (ס' אשרי האיש פל"ח ס"א) וכ"ה בשו"ת מנח"י ח"ו סי' ס"ד ותשובות והנהגות ח"ה סי' רכ"ג או' י'. וטעם המנהג שהביא המ"ב שלא חששו לזה נראה משום שזהו תקנת חז"ל [וכמ"ש הפוסקים בשם מס' סופרים] והיא חלק מהמצוה וכמו שאומרים הנרות הללו אנו מדליקין כו' כדי להודות כו'. ובב"י סוס"י תרע"ו הביא ראשונים שכתבו שביום השני מברכים שעשה נסים אחר הדלקת נר הראשון קודם נר השני כדי להודות על הנס של יום זה ע"ש (ונהי דלא קי"ל הכי אבל חזינן דשייך הודאה באמצע ההדלקה).

נוסח הנרות הללו

י. כתבו האחרונים (כב) שבנוסח הנרות הללו יש ל"ו תיבות [חוץ מהתיבות הנרות הללו שנזכר ב' פעמים] כמנין ל"ו נרות שמדליקין במשך ימי החנוכה. ולפי דבריהם הנוסח הוא (כג) כזה:

הַנֵּרוֹת הַלְלוּ אֲנוּ מְדַלִּיקִין עַל הַתְּשׁוּעוֹת וְעַל
הַנְּסִים וְעַל הַנִּפְלְאוֹת שֶׁעָשִׂיתָ לְאַבוֹתֵינוּ עַל יְדֵי
כֹהֲנֶיךָ הַקְּדוֹשִׁים. וְכָל שְׁמוֹנֶת יָמֵי חֲנוּכָּה הַנֵּרוֹת
הַלְלוּ קוֹדֶשׁ, וְאֵין לָנוּ רִשּׁוֹת לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם
אַלּא לְרֵאוֹתָן בְּלִבָּד כְּדֵי לְהוֹדוֹת לְשִׁמְךָ עַל
נִפְלְאוֹתֶיךָ וְעַל נִסֶּיךָ וְעַל יְשׁוּעָתְךָ.

סדר ההדלקה לדעת השלחן ערוך ואר"י ז"ל

יא. אמרו חז"ל (כד) כל פינות שאתה פונה לא יהו אלא דרך ימין. ומטעם זה דעת
(כה) רוב הפוסקים שהבא להדליק נר חנוכה מיום השני ואילך יש להתחיל מהנר
השמאלי ואחר כך יפנה לימין להדליק השאר.

(כב) מ"ב סי' תרע"ו סק"ח.
(כג) תש' רש"ל סי' פ"ה. ועי' שעה"צ שם או' י"ג. (ובשם הגרש"ז אויערבך זצ"ל אמרו שהעולם
נהגו לומר כמו שכתוב בסידורים ואין מדקדקין בל"ו תיבות).
(כד) יומא ט"ו ב' [מ"ב סי' תרע"ו סק"י].
(כה) שו"ע שם ורוב האחרונים וכ"ד הגר"א שמדין כל פניות שאתה פונה כו' יש להדליק משמאל
לימין. וע"ע בה"ל שם שדעת כמה אחרונים להיפך שיש להתחיל מימין ואח"כ ילך מימין
לשמאל.

יב. עוד כתב בשלחן ערוך (כו) כשמדליק מיום ב' והלאה לא יתחיל להדליק מהנר הראשון שבו הדליק ביום הראשון אלא יתחיל מהנר הנוסף שהוא מורה על תוספת הנס.

יג. ולכן ביום הראשון של חנוכה כשמסדר המנורה שיש בה מקום לשמונה נרות (כז) ידליק הנר שבקצה ימין המנורה. וביום השני יוסיף נר סמוך לו בשמאל ויתחיל מן הנר הנוסף, וכן בכל יום יוסיף נר בשמאל הנרות ויתחיל ממנו ואח"כ יפנה לימין וידליק השאר.

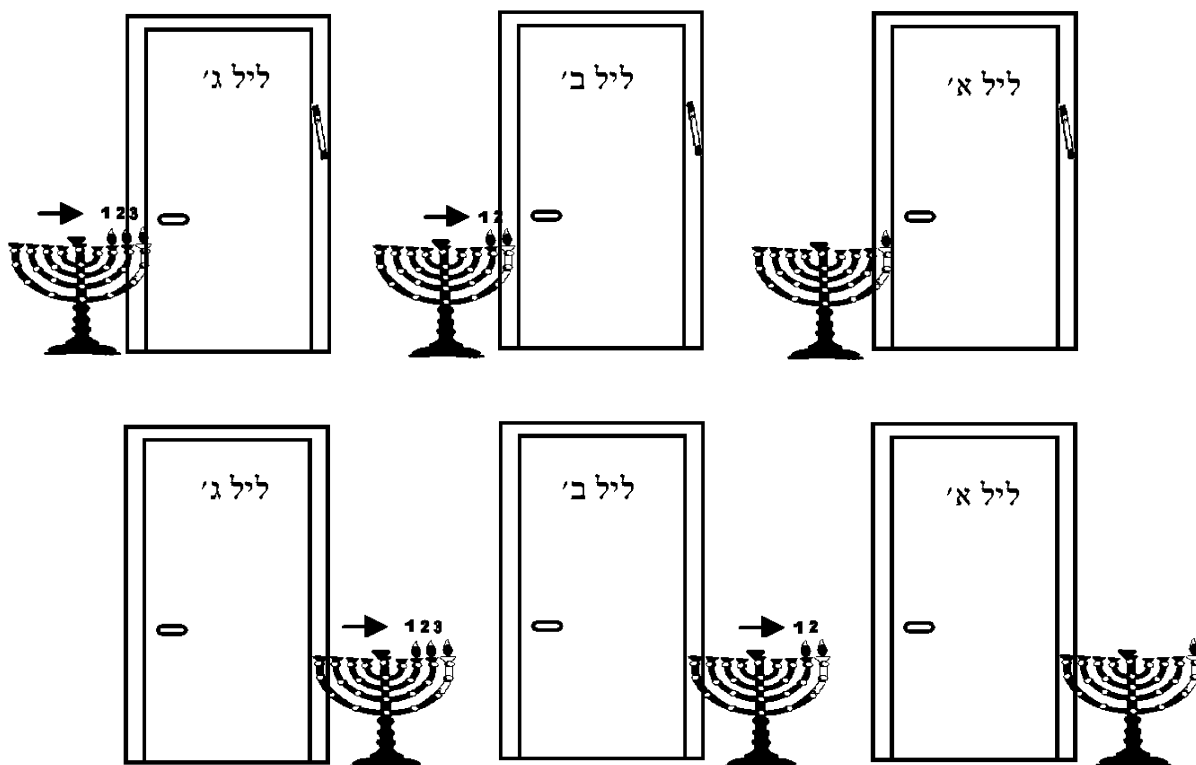
וכשבא להדליק הנרות (כח) לא יעמוד מול הנרות כשיד ימינו [שבו הוא מדליק] כנגד נר הימיני, שאז יצטרך לשכל ידו נגד הנרות כדי להתחיל בשמאל, ונמצא מעביר על המצוות, אלא ירחיק את עצמו לצד שמאל בעת ההדלקה כדי שיפגע תחלה בנר שמדליק ראשון.

(כו) שם ס"ה.

(כז) שם.

(כח) מ"ב שם סקי"א ושעה"צ או' י"ט.

יד. אין חילוק (כט) בין מניח מימין הפתח ובין שמניח משמאל הפתח תמיד יתחיל ההדלקה בנר הנוסף (ל) והולך משמאל לימין.

סדר הדלקה לשיטת הגר"א

טו. הגר"א (לא) חולק על השלחן ערוך בשני דברים. א) המדליק בפתח צריך להתחיל תמיד בנר הסמוך לפתח משום שמצות נר חנוכה להדליק בטפח הסמוך לפתח. ואף אם על ידי זה יצטרך להדליק מימין לשמאל ולא יוכל לקיים כל פינות שאתה פונה לא יהיו אלא לימין אפילו הכי טפח הסמוך לפתח עדיף.

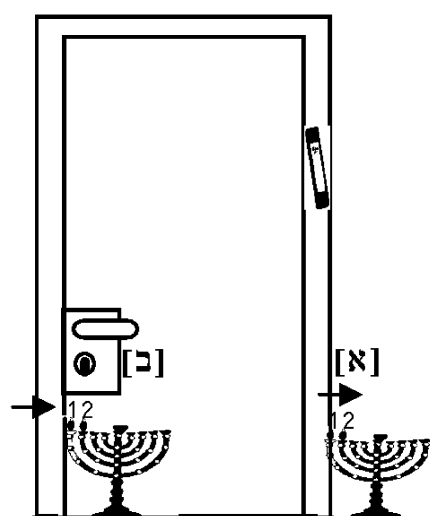
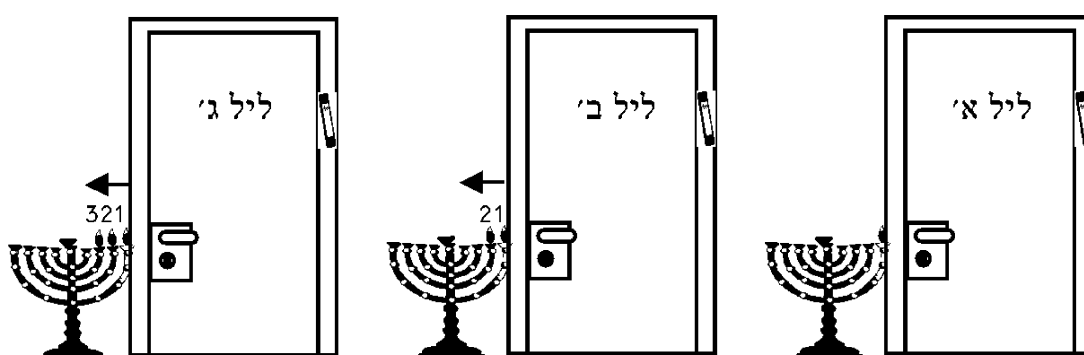
(כט) מ"ב שם סק"ט בשם ב"י.

ל) כן משמע שם (שכתב בנר היותר ימיני כו' ואין חילוק כו'). ולפי"ז המדליק בימין הפתח, ביום הראשון מדליק בנר הימיני שהוא היותר רחוק מן הפתח מכל ז' נרות [אע"פ שאינו בטפח הסמוך לפתח]. וכ"כ בכה"ח סי' תרע"א סקל"א בשם שער הכוונות שכן היה נוהג האריז"ל ע"ש. (אולם לא ברירא לי מלשוננו אם האריז"ל היה מדליק מבחוץ בימין הפתח או שהיה מדליק בתוך הבית בשמאל הפתח). ובשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל אמרו שאין לעשות כן משום שצריך להדליק עכ"פ נר אחד בטפח הסמוך לפתח. ובאופן הנ"ל בלילות הראשונים אין שום נר בטפח הסמוך לפתח. (וע"ל פ"ג הערה ל"ג). ועי' פמ"ג (שם מ"ז סק"ו) ולבוש שם.

לא) בביאורו סי' תרע"ו הו"ד בכה"ל ושעה"צ שם או' י"ד.

(ב) דעת הגר"א שיש להתחיל תמיד בנר שהדליק ביום הראשון שזה עיקר הדין, ואחר כך להוסיף עוד נרות שזה למהדרין מן המהדרין.

טז. ולפי זה (לב) כשמדליק בשמאל הפתח מדליק ביום הראשון בנר היותר ימיני שהוא סמוך לפתח, ובכל שאר הימים מתחיל מנר זה והולך ומוסיף להדליק מימין לשמאל.

יז. ואם מדליק [א] בימין הפתח [כגון שאין מזוזה, או שאין מקום בשמאל] או [ב] בחלל הפתח אז (לג) ביום הראשון ידליק נר בקצה השמאלי של המנורה. וממנו מתחיל כל הימים והולך ומדליק משמאל לימין. וכן יעשה (לד) המדליק בחלון שביום הראשון ידליק נר השמאלי שבמנורה, וממנה יתחיל כל יום ויוסיף ויפנה לימין בשאר הימים.

(לב) מ"ב שם סק"ט.

(לג) שם.

(לד) שם סקי"א. אולם במעשה רב השלם העתיק מס' דברי שלמה שהביא עדות מפי הגאון ר' ישכר בער (בעל מחבר מעשה רב) שרבנו הגר"א לא הקפיד רק בנ"ח שמדליק בביתו שמצותו להדליק בטפח הסמוך לפתח. אבל בבית הכנסת שאין מדליקין אצל הפתח רק במנורה אדרבה עדיף טפי לברך על הנוסף כמו שמבואר בשו"ע ונכון הדבר עכ"ל.

יח. להלכה (לה) יש בזה מנהגים שונים וכל אחד יעשה כמנהגו. ובכל אופן שיעשה קיים המצוה לכולי עלמא ולא נחלקו אלא לכתחלה באיזה מקום נכון יותר להתחיל להדליק ממנו.

[מחזור 1234567]

ורוב העולם (לו) נהגו כדעת השלחן ערוך. וכתב המשנה ברורה (לו) ומה טוב ונכון אם יכול לסדר כל הנרות בחלל הפתח שיהיו כולם שוים בטפח הסמוך לפתח (כנ"ל סעיף י"ז ציור ב').

שומר החכמה

הדלקה עושה מצוה

יט. הדלקה עושה מצוה ולא הנחה (לח) שאם היתה מונחת במקומה שלא לשם מצות חנוכה מדליקה שם ואין צריך להסירה לשם מצוה. ומכל מקום צריך שידליקנה במקום הנחתה ואם הדליקה בפנים והוציאה לחוץ לא יצא. וכתבו הפוסקים (לט) שאפילו הדליקה בחוץ לא יטלטל הנרות חנוכה ממקומן עד

(לה) בה"ל שם. ועי' בתחלת הספר או' ג' שהחזו"א נהג להתחיל בנר הסמוך לפתח כדעת הגר"א. (וכפי הציור הנ"ל סעיף ט"ז).

(לו) הגרש"ז אויערבך זצ"ל אמר שכן המנהג וגם בירושלים נהגו כן (ודלא כמ"ש בלוח א"י) [ס' מעדני שלמה עמ' ק"י והליכות שלמה עמ' רס"ח] וכ"כ בקובץ מבית לוי (ח"י עמ' ט"ו) בשם הגר"ש ואזנר שליט"א.

(לז) שם סק"ט (וע"ל פ"ג סט"ו). ועי"ז ירויח לדעת המחבר שיתחיל להדליק תמיד בטפח הסמוך לפתח. וגם לדעת הגר"א ירויח בזה שיוכל להדליק משמאל לימין. והוסיף המ"ב על זה: אכן יזהר שלא יפתח הפתח במשך חצי שעה שהנרות דולקין שלא יכבם הרוח עכ"ל. והיינו שבזמנם היו מדליקים בפנים והנרות היו גלויים, ואם יניחם כנגד הפתח יכבו ע"י הרוח כשפותח הדלת. והיום שמדליקים בחוץ ובתוך בית חנוכיה של זכוית אין חשש זה. אבל צריך ליזהר שיניח באופן שלא יפריע לנכנסים ויוצאים (ובפרט בפנימיה בישיבה שאין לאחד זכות לחסום חלק מהפתח בלא רשות חברי החדר). ועוד צריך ליזהר כשמדליק בחלל הפתח שיניח על דבר יציב וחזק שלא יפול בטעות ע"י הנכנסים ויוצאים. ואם אינו בטוח בכל זה, נראה דעדיף להדליק בצד הפתח.

(לח) שו"ע סי' תרע"ה ס"א.

(לט) מ"ב שם סק"ו. ודוקא טלטול ממש ממקום למקום דנראה שנוטלה לצרכו, אבל להזיז מעט מותר וחוט שני עמ' ש"כז.

שיושלם שיעור זמן ההדלקה דהיינו חצי שעה. ויש אומרים (מ) שאפילו דולקים יותר מחצי שעה אין לטלטל הנרות ממקומן מפני הרואים שיאמרו שמותר להשתמש בנרות.

כ. המדליק נר חנוכה (מא) לא יסלק ידו עד אשר ידליק רוב הפתילה היוצא מן השמן.

השתמשות לאור הנרות

כא. אסור (מב) להשתמש בנר חנוכה. ואפילו לאכול סעודת שבת לאורן אסור. ואפילו למנות מעות שהוא תשמיש עראי גם כן אסור. ויש אוסרים אפילו ללמוד לאורן. אבל מותר ללכת בביתו לאור נר חנוכה ולראות שלא יכשל אע"פ שאין שם נר אחר, דאין זה נקרא תשמיש.

(מ) שעה"צ סי' תרע"ב או' י"ב.

(מא) בה"ל סי' תרע"ג ס"ב. וצ"ע מה הטעם בזה. ודין זה כתוב בשו"ע לענין נר שבת סי' רס"ד ס"ח וע"ש במ"ב בשם הלבוש. ובשו"ת התעוררות תשובה סי' תס"ד פירש הטעם דאם לא ידליק רוב היוצא מן הפתילה אינו נדלק יפה היטב. וראיתי בס' ארחות רבנו (ח"ג או' ס"ג) שכתב שבעל הקה"י כשהיה מדליק נר חנוכה אינו מחזיק את השמש או את הגפרור עד שנדלקת רוב הפתילה של הנר אלא לאחר שנאחז קצת האש בקצה הפתילה מסלק ידו ומדליק את הנר השני [עכ"ד]. וצ"ע מדברי בה"ל הנ"ל. ואולי ס"ל שאם רואה ומכיר בבירור שנאחז האש בפתילה היטב והולך לדלוק יפה שוב א"צ להחזיק ידו שם. אולם בבן איש חי (שנה ב' פ' נח סעי' ט"ו) כתב ידליק נרות שבת רוב היוצא מן הפתילה שאם לא ידליק אלא ראש הפתילה ויסלק ידו ממנה חשיב כאילו דלקה מאליה ואינו מקיים מצוה בהדלקה, וכן היה בנרות המנורה של בית המקדש. וצריך לזהר בזה גם בנרות חנוכה עכ"ל. (ואולי זהו כוונת המ"ב בסי' רס"ד סקכ"ו. ודבריו סתומים קצת). וכ"כ בתשובות והנהגות ח"ב סי' שמ"ב או' ח' שיש כאן דין להחזיק הגפרור או השמש אצל הנר עד שדולק יפה, ולא ידליק רק מעט ויניח שידלק מאליו, משום שהדלקה עושה מצוה וצריך הדלקה מעולה עכ"ל. ומשמע מדבריהם שאפי' רואה בבירור שהולך לדלוק יפה לא יסלק ידו עד שידלק רובו באור.

(מב) שו"ע סי' תרע"ג ס"א מ"ב שם סק"ט י' ושעה"צ שם או' י"א. ובס' בא"ח פ' וישב סי"ד כתב שיש מחמירים שלא להשתמש גם בנר הנוסף והטעם כנראה עפ"י סוד ע"ש. וכ"ה בס' קב הישר פרק צ"ו ס"ו. וע"ל הערה מ"ח.

וכן (מג) אין להדליק נר של חול מנר של חנוכה, ואפילו כדי להדליק נר אחר של מצוה יש להחמיר. ויש מחמירים שלא להשתמש בנרות אפילו אחרי שכבר דלקו כשיעור המצוה. ועיין לעיל פרק ב' סעיף ו'.

אוצר החכמה

שמש

כב. נוהגים (מד) להדליק נר נוסף [הנקרא שמש] כדי שאם ישתמש לאורה ישתמש לאור נר זה. והיום שיש אור חשמל (מה) אין חייבין להדליק שמש. וכן כשמדליקין על הפתח מבחוץ (מו) אין צריך להדליק שמש אם אינו צריך להשתמש לאורן. ומכל מקום (מז) המנהג שכל אחד מדליק שמש אחרי שהדליק הנרות של מצוה. ומניחים השמש (מח) רחוק קצת או גבוה קצת משאר נרות מצוה כדי שיהיה ניכר כמה נרות מדליקין באותו היום.

(מג) שו"ע סי' תרע"ד ס"א ומ"ב שם (ע"ש עוד). ורמ"א כתב שם שנהגו להחמיר שלא להדליק אפילו מנר לנר להדיא משום שנר הראשון הוא עיקר המצוה ונר השני הוא רק הידור. [ודוקא נר ב' מנר א', אבל ביום השני לכאור' מותר להדליק נר ג' מנר ב'. כ"כ בס' ארחות חיים שם סק"ב בשם ס' דברי צבי. ועי' גם שו"ת שבט הלוי ח"ג סי' צ"ו או' ב']. ואם כבר הדליק הנר ונכבה ודאי אסור להדליקה מנר אחר של חנוכה דהא קי"ל כבתה אין זקוק לה וא"כ אין בהדלקה זו מצוה מעיקר הדין [מ"ב שם סק"ב].

(מד) שו"ע סי' תרע"ג. והרמ"א שם כתב שהמנהג להדליק כל הנרות עם השמש עצמו. וכן נראה לפי"ד ספר קב הישר דלקמן הערה מ"ח. אולם הגר"ח קניבסקי שליט"א אמר לי שאין קפידא בזה ואם רוצה יכול להדליק כל הנרות וגם השמש עם נר אחר. (וכן נוהג רבינו שליט"א בעצמו. וכן נוהג הגרי"ש אלישיב זצ"ל).

(מה) הליכות שלמה פט"ז סי"ג בשם הגרש"ז אויערבך זצ"ל. והוסיף דבכל זאת טוב להדליק שמש משום דלפעמים יש הפסקת חשמל. ויש לדון בזה דאין זה מצוי כלל, ולמה לן לחוש לכך. ואף אם יקרה הפסקת חשמל הלא יוכל אז להדליק נר. ומ"מ המנהג ודאי כדבריו להדליק נר לשמש. ויש בזה תועלת דלפעמים נכבה נר של חנוכה ואז יוכל להדליקה תיכף ע"י השמש. גם עפ"י סוד יש ענין גדול להדליק שמש וכמ"ש בס' קב הישר ובא"ח הנ"ל הערה מ"ב.

(מו) עי' בה"ל סי' תרע"א ס"ה ד"ה וצריך.

(מז) וכ"כ בס' הליכות שלמה עמ' רס"ח שאפי' כשמדליקים כמה תלמידים סמוכים זה לזה ידליקו כל אחד שמש.

(מח) שו"ע סי' תרע"ג ס"א ומ"א שם סק"ז. והב"ח שם כתב בשם מהרי"ל לעשות השמש גבוה יותר, וסימנך שרפים עומדים ממעל לו. ור"ל דמספר נרות חנוכה הם לו. וכ"כ בעט"ז ופמ"ג שם.

זמירות ותשבחות לאחר ההדלקה

כג. אחר גמר ההדלקה (מט) נוהגין לנגן "מעוז צור ישועתי" וכו'. ויש (נ) נוהגין לשהות אצל הנרות חצי שעה לראות אותם ולשמוח בהם (נא) ולומר זמירות ותשבחות ולספר לבניו ובני ביתו הנסים ונפלאות שעשה ה' עמנו. אבל (נב) אין חיוב בכל זה.

הדלקת נר חנוכה בערב שבת

כד. כתבו האחרונים (נג) דבערב שבת נכון לכתחלה להתפלל מנחה תחלה ואח"כ ידליק נרות חנוכה. והטעם בזה דאם לא כן נראה קצת כתרתי דסתרי דמכיון שמדליק בעוד היום גדול על כרחך סומך על הקולא דמפלג המנחה ולמעלה נוכל לעשותו כמו לילה, ואם כן איך יתפלל אח"כ מנחה. ומכל מקום כל זה בדאפשר לו (נד) אבל אם אין לו מנין קודם ההדלקה לא יתפלל ביחידות בשביל זה אלא יתפלל בציבור מנחה אחרי ההדלקה.

ובספר קב הישר פצ"ו ביאר בזה שיש קדושה גדולה גם בנרות השמשים [הנקראים "שרפים"] שהנר השמש הוא דוגמת הכהן שהיה מדליק נרות בבית המקדש ודוגמת שרפי מעלה המדליקין בוצינין קדישין שיאירו פני כסא כבודו יתברך כו' ע"ש.

(מט) מנהג קדום הוא ונזכר בס' לקט יושר עמ' 152 שכן נהג רבו בעל תה"ד.

(נ) מקו"ח סי' תרע"ב ושו"ת שב יעקב סי' כ"ב. וכתב שם דזהו מה שאומרים "אלא לראותן בלבד". ובס' נפש דוד מהגאון האדר"ת כתב מצות נר חנוכה היתה חביבה עלי עד מאד כו' והתענגתי לשבת בחדר שבו הנרות לראותם ולהסתכל בהם בכל רגע ולא הלכתי מאותו החדר רק כשהייתי אנוס עפ"י עבודת הציבור ובכל זאת ישבתי נגד פתח אותו החדר כדי להסתכל בהם כפעם בפעם והייתי שש ושמח בהם הרבה עכ"ל.

(נא) ס' יסוד ושורש העבודה שער י"ב פ"א.

(נב) הליכות שלמה עמ' ש"ז בשם הגרש"ז אויערבך זצ"ל. ובפרט הנוהגים להדליק בחוץ אין נוהגים לישב בחוץ חצי שעה.

(נג) מ"ב סוס"י תרע"ט ושעה"צ שם.

(נד) כן משמע שם וכ"כ בכה"ח סי' תרע"א סקע"ט בשם קיצור של"ה. עוד כתב בשעה"צ שם דכל זה במדליק הרבה קודם השקיעה אבל במדליק סמוך לשקיעה א"צ לדקדק בכל זה עכ"ד. וטעמו נראה דאז לכו"ע ודאי כבר הגיע זמן ההדלקה ואינו תרתי דסתרי.

כה. בערב שבת (נה) מדליקין נר חנוכה ואחר כך נר שבת. ויכול (נו) להדליק נר חנוכה מפלג המנחה ואילך. אימתי הוא פלג המנחה, יש אומרים (נז) שהוא שעה ורביע זמנית קודם שקיעת החמה. ויש אומרים (נח) שהיא שעה ורביע זמנית קודם צאת הכוכבים. ואלו הנוהגים להדליק נר שבת 40 דקות לפני השקיעה (נט) יכולים להדליק בשעה זו גם נר חנוכה. אבל (ס) אין כדאי להקדים הדלקת נר חנוכה יותר מכאן אם לא בשעת הדחק.

כו. איש שהדליק נר של שבת ולא קיבל שבת במחשבתו (סא) יכול להדליק אחר כך נר חנוכה. אבל אשה שהדליקה נר שבת לא תדליק שוב נר חנוכה משום שהמנהג שאשה מקבלת שבת בהדלקתה. אלא תאמר לאחר להדליק והוא יברך להדליק נר של חנוכה בשבילה. אבל ברכת שעשה נסים וכן שהחיינו ביום א' יכולה בעצמה לברך דלא גרעא מרואה נרות אצל אחר.

(נה) שו"ע סי' תרע"ט. ובמ"ב שם כתב הטעם לצאת ידי השיטות דס"ל שאם הדליק נר שבת קיבלה לשבת ואיתסר במלאכה ע"ש. וצ"ע למה האשה אינה יכולה להדליק נר שבת ואח"כ האיש ידליק נר חנוכה. ומצאתי בבן איש חי (פ' וישב סעי' כ') שעמד על זה וכתב שיש בדבר זה טעם עפ"י סוד. וכן הוא בכה"ח סי' תרע"ח סק"ב ע"ש. וכתב עוד בבא"ח שם: מיהו אם השבת הוא ליל ז' או ח' דחנוכה שיש הרבה נרות והאשה רוצה למהר מחמת הזמן – תוכל להדליק נר שבת אחר שהדליק הבעל נר אחד בלבד עכ"ל. –

(נו) מ"ב שם.

(נז) כ"ד הלבוש והגר"א הו"ד במ"ב סי' רס"ג סקי"ט, וכן פסקו בערה"ש (סי' רס"א ס"י) ואגרות משה (או"ח ח"ד סי' ס"ב ד"ה ואף) ועי' גם שו"ת מנח"י ח"ד סי' נ"ג או' כ"ב.

(נח) מ"ב שם בדעת המחבר, וכ"כ במ"ב סי' תרע"ב סק"ג. (וצ"ע למה סתם המ"ב בסי' תרע"ב כשיטה זו. וי"ל דהתם מיירי במדליק בפלג המנחה באמצע השבוע, ויש שיטות שאי אפשר להדליק אז כלל לפני השקיעה, ועל כן לא רצה המ"ב להקל רק בשעה ורביע שלפני צה"כ שאז הוא ודאי פלג המנחה).

(נט) מועדים וזמנים ח"ח עמ' ל"ז בשם הגרי"ז מבריסק ושכן ראה אצל הגה"צ רבי יחזקאל לוינשטיין זצ"ל שהדליק נ"ח 40 דקות לפני שקיעה מפני שכן נהג בכל ע"ש להדליק אז נר שבת. וע"ל פ"ב הערה ל"ב וע"ע לוח א", ובס' פניני חנוכה עמ' קנ"ב כתב בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל לאחר מעט ולהדליק בערב שבת חנוכה 35 דקות לפני השקיעה.

(ס) אג"מ (שם) ע"ש טעמו. ועי' גם לעיל פ"ב הערה ל"ב.

(סא) מ"ב סי' תרע"ט סק"א ושעה"צ שם.

"מעוז צור" בליל שבת

כז. יש (סב) שנהגו בהדלקת נר חנוכה בערב שבת לומר הזמר מעוז צור ישועתי בליל שבת על השלחן עם שאר המזמורים. ועל כל פנים (סג) הנרות הללו כו' יאמר בשעת ההדלקה ולא ימתין עד הלילה.

אוצר החכמה

סדר הדלקת נר חנוכה במוצאי שבת

כח. במוצאי שבת (סד) ראוי להזדרז להתחיל תפלת ערבית במוקדם האפשרי כדי להדליק נר חנוכה בזמן. ומכל מקום (סה) לא יקדים להתפלל לפני צאת הכוכבים ותוספת שבת.

סב) לקט יושר עמ' 153 שכן נהג רבו בעל תה"ד. וכן נהג בעל הקהלות יעקב [ארחות רבנו ח"ג עמ' כ"ט].

סג) שו"ת מנחת אלעזר ח"ב סי' כ"ט. המניח נרות חנוכה מערב שבת על שלחן או כסא הרי הוא בסיס ומוקצה לכל השבת. ובס' שבות יצחק (ח"א סו"פ ט"ז) כתב בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל דבזה לא מהני ליתן עליו דבר היתר החשוב יותר כדי לטלטלו עם הנרות לצורך מקומו לאחר שכבו. דכיון שאין מטלטלין נר חנוכה ממקומם [ואפי' במקומם כתב המ"ב סי' תרע"ה סק"ו דלכתחלה ודאי יש ליזהר] א"כ בין השמשות היה הטס מוגבל מטלטול, ומיגו דאיתקצאי לבין השמשות איתקצאי לכולי יומא עכ"ל. אמנם בס' חוט שני (עמ' ש"כ) השיג על זה וכתב: זה אינו דהלכות חנוכה אינו עושה מיגו דאיתקצאי לענין מוקצה בשבת, דזוהי סיבה צדדית שאינה קשורה לשבת כו'. ועוד דאף שראוי לא לטלטל את הנר חנוכה שלא יהיה נראה דלצרכו הוא מדליק, מ"מ להזיז קצת ודאי מותר, וממילא לא שייך מיגו דאיתקצאי עכ"ל.

סד) עי' מש"כ הגר"ח קניבסקי שליט"א בתחלת הספר או"י"ח. ומקורו במעשה רב, אולם ד' הגר"א שם שאם עבר חצי שעה שוב אינו יכול לברך ולכן החמיר בזה מאד. אבל אנן קי"ל דאפשר לברך גם אח"כ. ומ"מ לכתחלה ודאי ראוי להזדרז בזה.

סה) שמעתי מהגר"נ קרליץ שליט"א שאצל החזו"א לא הקדימו יותר, רק לא אמרו ויתן לך. אולם הגר"ח קניבסקי שליט"א העיד שהקדימו מעט. ובס' ארחות רבנו ח"ג עמ' ל"א כתב שבעל הקה"י אמר שהחזו"א היה מצביע במו"ש חנוכה על מקום מסויים בשמים שיראו אם יש שם כוכבים [כי החזו"א היה קצר ראייה] וכשראו ג' כוכבים קטנים רצופין התפללו [עי' שו"ע סי' רצ"ג ס"ב שזהו זמן תו"ש מדינא] והיה קצת יותר מוקדם מהזמן הרגיל (שהיו מתפללין בכל מו"ש 45 דקות אחרי שקיעה משום תוספת שבת). ובעל הקה"י הנהיג להתפלל 42 דקות אחרי השקיעה במו"ש חנוכה. וראיתי בקונטרס "מנהגי בהכ"נ חזו"א" (לדרמן) שכתב במו"ש חנוכה מקדימים להתפלל מעריב 40 דקות אחר זמן שקיעת החמה, ומדליקין את אור החשמל רק 45 דקות אחרי השקיעה.

כט. אלו הנוהגים כרבנו תם במוצאי שבת שלא לעשות מלאכה עד 72 דקות אחרי השקיעה (סו) לא ידליקו נר חנוכה לפני זמן זה במוצאי שבת חנוכה. אולם מי שאינו חושש לכך מן הדין רק כמנהג טוב לחומרא (סז) ראוי שיקדים להדליק תוך חצי שעה לצאת הכוכבים שעל פי דין.

ל. אין אומרים (סח) ויתן לך בבית הכנסת במוצאי שבת חנוכה אלא כל אחד יאמר בביתו אחרי הדלקת נר חנוכה כפי מנהגו.

לא. מן הראוי (סט) להכין שמן ופתילות מערב שבת כדי שיוכל להדליק נר חנוכה מיד במוצאי שבת.

לב. נחלקו הפוסקים (ע) אם הבדלה קודמת לנר חנוכה או לא. יש אומרים שהבדלה קודמת משום שהיא תדירה, ותדיר ושאינו תדיר קודם.

(סו) אג"מ או"ח ח"ד סי' ס"ב ד"ה וכן. ובס' שבות יצחק עמ' ע"ה הביא שכן נהג הגרי"ז מבריסק. (סז) שם כתב בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל להדליק 55 דקות אחרי השקיעה (ובשם הגרש"ז אויערבך זצ"ל 50 דקות אחרי השקיעה) שאז הוא עדיין תוך חצי שעה שאחרי צה"כ. והנוהגים עפ"י החזו"א להתפלל 40-42 דקות אחרי השקיעה מסתמא לא יספיקו להדליק נ"ח בביתם תוך 13-15 דקות מתחלת התפלה. וי"ל שאם ידליקו עד כ 65-70 דקות אחרי השקיעה שפיר דמי שהוא כחצי שעה אחרי צה"כ. (וגם אם מדליק משהו לאחר חצי שעה שפיר דמי כדמשמע ברמב"ם וכן"ל פרק ב' הערה כ"ב). אבל אין להדליק נר חנוכה קודם מעריב במו"ש לכתחלה [אף אם ימתין עד צה"כ ותוס' שבת] אא"כ הוא שעת הדחק כ"כ בס' פניני חנוכה עמ' קס"ח ע"ש טעמו.

(סח) לוח א"י וכן נהגו אצל החזו"א.

(סט) ע"ל פ"ב ס"ג. (או שאנשי ביתו יכינו לו בשעה שהוא מתפלל ערבית).

(ע) שו"ע סי' תרפ"א ס"ב ומ"ב ובה"ל שם.

ויש אומרים שנר חנוכה קודמת כדי לאחר יציאת השבת. ולהלכה (עא) יש בזה מנהגים שונים וכל אחד יש לו על מי לסמוך.

לג. אין לברך (עב) ברכת מאורי האש על נר חנוכה.

(עא) בה"ל שם בשם פמ"ג. ועי' בתחלת הספר או' י"ט. ובאבני נזר סי' תצ"ט פסק שיש להדליק מקודם נ"ח משום שהיא מצוה עוברת ע"ש (הו"ד לעיל פ"ב הערה י'). והגר"נ קרליץ שליט"א אמר לי בשם חמיו שנהגו אצלם שאם הנרות חנוכה מוכנים לפניו להדלקה תיכף בבואו מבהכ"נ אז ידליק נ"ח [דאין מעבירין על המצות] ואם לאו – יבדיל קודם. וכמדומה שאמר כן בשם הגרי"ח זוננפלד זצ"ל עכ"ד הגר"נ שליט"א. ובס' אשרי האיש סו"פ ל"ז כתב שהגרי"ש אלישיב זצ"ל נוהג להבדיל ואח"כ להדליק, אכן מי שעלול לאחר את זמן ההדלקה [שהוא חצי שעה מצה"כ] בודאי ידליק ואח"כ יבדיל עכ"ד.

(עב) שו"ע סי' תרפ"א ס"א.

פרק ו'

דיני המנורה

א. כתבו (א) הספרים טוב שכל אחד יטרח לעשות לו מנורה יפה לפי כחו. וכן הנרות יעשה יפה. ומי (ב) שידו משגת יעשה מנורה של כסף. אבל (ג) הנרות יכול לעשות של זכוכית. ובמקום שחושש לגניבה (ד) עדיף שידליק בחוץ במנורה פשוטה.

ב. יש ליזהר (ה) להעמיד הנרות בשורה בשוה ולא בעיגול דהוי כמדורה. ואפילו אחד נכנס ואחד יוצא אין כדאי שלא יבוא לעשות בעיגול.

ג. פמוט העשוי קנים קנים (ז) בעיגול ומחיצת כל קנה מפסיק בינו לבין חבירו והקנים מובדלים אחד מחברו במרחק אצבע מותר להדליק בו מן הדין. ומכל

(א) מ"ב סי' תרע"ג סקכ"ח.

(ב) באה"ט שם בשם סדר היום. וכתב שם שמהרש"ל קנה מנורה של כסף ע"ש. וקשה לי דהא קי"ל (בשו"ע סי' תרנ"ו) דהידור מצוה עד שליש. ומסתמא מנורה של כסף הוא יקר הרבה יותר מכל הנרות חנוכה יחד, ובודאי הוא יותר משליש המצוה (ודוחק לומר שמשערין שליש משווי כל הנרות חנוכה שעתיד להדליק במנורה זו מעתה עד סוף חייו). ושאלתי את הגר"ח קניבסקי שליט"א קושיא זו וענה לי: שיעור שליש היינו דוקא בהידור המצוה, כגון שיש לו אתרוג בשיעור מצומצם, מצוה להוסיף עד שליש כדי לקיים המצוה באתרוג מרווח שהוא מהודר יותר, אבל מנורה של כסף אין זה "הידור מצוה" אלא "כבוד המצוה", ובשביל לכבד המצוה ראוי להוציא אף יותר משליש עכ"ד.

(ג) שו"ת שבט הלוי ח"ח סי' קנ"ז וכ"כ בס' הליכות שלמה עמ' רפ"ה בשם הגרש"ז אויערבך זצ"ל דלענין זה הכוסיות בטלות למנורה של כסף. וע"ע תשוה"נ ח"ה רס"י רכ"ג.

(ד) פשוט וכן אמרו בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל דמה"ט אינו מדליק במנורה של כסף שקיבל בירושה.

(ה) רמ"א סי' תרע"א ס"ד.

(ו) מ"ב שם סקט"ו.

(ז) רמ"א ומ"ב שם סקי"ז י"ח.

מקום (ח) אין זה הידור לנר חנוכה.

החומר

ד. המדליק בנרות שעוה זה אצל זה (ט) ירחיק אצבע בין נר לנר. אבל המדליק שמן בנרות שכל נר הוא כלי בפני עצמו והם בשורה אחת (י) אין צריך להרחיק ביניהם.

דיני השמן

ה. כל השמנים (יא) כשרים לנר חנוכה. ומצוה (יב) מן המובחר להדליק בשמן זית

(ח) בה"ל שם ד"ה ומותר.

(ט) מ"ב שם סקי"ט. וכתב שם בשם האחרונים שמותר לדבק נרות שעוה בכותל ולהדליקם. וכ"ה בא"ר פמ"ג וח"א ובאה"ט רס"י תרע"ג בשם שער אפרים חכ"צ ושב"י. ומשמע שיוצאין יד"ח נר חנוכה אע"פ שלא הדליק בנר שיש לו תורת כלי. אמנם באבני נזר סי' ת"ק הביא מס' חסד לאברהם שדעתו דכל שאינו כלי לא נקרא נר. וכן כלי שאין ראוי לעמוד מאליו בלא סמיכה אינו ראוי לנר חנוכה. וכ"כ בקונטרס הדלקת נ"ח המיוחס להר"י בן הראב"ד. וכתב שם באבנ"נ (או' ו') דאותן המדבקינן נרות שעוה ואין משימין אותם בכלי לא יצאו ידי חובתם לפי דברי ספר חסד לאברהם הנ"ל. וע"ש שכתב דדין זה תליא בפלוגתא דרבוותא אם הכלי של נרות המערכה שבבהמ"ק היא חלק מהמצוה. והביא דברי רש"י ביומא כ"ד ב' שכתב "בבוקר היו מסלקין את הנרות של זהב מן המנורה לקנח אפרן יפה וחוזרין וקובעין אותם בה, והרי עבודה תמה". ע"ש. אולם בשו"ת שבט הלוי ח"ח סי' קנ"ז מפקפק על דברי האבנ"נ בסוגיית הגמ' יומא שם. ועוד דאין ראיה מנרות המערכה לנ"ח. ועוד דאף כלי שרת עצמו א"צ שיוכל לעמוד בלא סמיכה וכמפורש בפסחים דף ס"ד. וכן נראה סתימת הפוסקים שאין דין כלי מעכב, והעיקר שיהיו נרות דולקים, ואין הכלי בכלל המצוה, וצורת המנורה הוא רק הכשר ונוי עכ"ד. והגר"נ קרליץ שליט"א אמר לי דבמנורות המצויות היום שיש להם ח' פיות ומושיבים בהם זכוכיות לקבל השמן, אע"פ שאותן זכוכיות אין יכולים לעמוד בפני עצמן מ"מ כשרים לנר חנוכה אף לדעת החסד לאברהם, דכיון שנעשה מתחלה לכך שיקבל באופן זה שפיר חשיב כלי וכמ"ש באו"ח סי' קנ"ט ס"ה.

(י) ע"י בתחלת הספר או' ז'. וכ"כ בקובץ מבית לוי (ח"י עמ' י"ג) בשם הגר"ש ואזנר שליט"א וכן המנהג.

(יא) שו"ע סי' תרע"ג ס"א. כתב בכף החיים סי' תרע"א סקל"ב בשם יפה ללב שטוב ליתן בנר מים, ושמן למעלה וכמו שנוהגין ברוב בתי כנסיות. והטעם להורות על הנס שבו תרמוז בזה כי גבר ישראל שנמשלו לשמן על האומות שהם מים הזידונים עכ"ל.

(יב) לבוש שם. וכ"ה בד"מ בשם כל בו. ומ"מ לקטנים יכולים לתת להדליק בנר ולא בשמן. [קו' הליכות הגרי"ש אלישיב זצ"ל עמ' 4 ועמ' 110].

שבו נעשה הנס אבל לא הצריכו חז"ל לחזור אחריו. ואם אין שמן זית מצוי מצוה בשמנים שאורן זך ונקי. ויש נוהגין להדליק בנר של שעה כי אורן צלול כמו שמן. ומכל מקום (יג) מצוה בשל שמן יותר מנרות של שעה דעל ידי השמן נעשה הנס.

ו. אין להדליק (יד) קצת נרות משמן וקצת משעוה (טו) כדי שלא יאמרו "שני אנשים הדליקו". ועוד אין בזה הידור מצוה. ולכן טוב שגם גוף הנרות יהיו שוין בגדלן ומראיהם ומינם משום הידור מצוה.

שמן זית מר או קרוש

1234567

הנהגות

ז. שמן זית מר שמיועד למאור ולא לאכילה (טז) מותר להדליק בו נר חנוכה לכתחלה. וכן (יז) שמן זית קרוש כשר לכתחלה לנר חנוכה ומקיים בזה ההידור של שמן זית כיון שנמס על ידי ההדלקה. ויש מהדרין (יח) לחזור אחר שמן זית טוב

(יג) מ"ב שם סק"ד.

(יד) שם סק"ב.

(טו) בן איש חי פ' וישב סי"ג.

(טז) חוט שני עמ' שי"ט (והוסיף שם דאפי' במקדש שמן מר כשר בדיעבד). וכן מבו' בכה"ח בשם בא"ח הו"ד לק' הערה כ"ג. ובס' פניני חנוכה עמ' ק"מ כתב שהגרי"ש אלישיב זצ"ל צידד דשמן זית המשווק "להדלקה בלבד" יש לו חשיבות של שמן זית הראוי לאכילה, דיש להניח שראוי לאכול ממנו מעט, ואינו דומה לנפט שאינו ראוי לאכילה כלל עכ"ד.

(יז) שו"ת שבט הלוי ח"ט סי' קמ"ג. וכתב שם דאע"פ שבמקדש נראה דפסול אחרי שנקרש ובטל מתורת משקה (וכמ"ש הרמב"ם פ"א מטו"א הי"ט) מ"מ לנר חנוכה אין בידינו לדחותו אפי' מהידור, דסוף סוף בטבעו שמן זית הוא, וא"צ כל דיני שמן דמנורה לנ"ח ע"ש.

(יח) ס' פניני חנוכה פ"ז בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל. ובקונטרס "הליכות והנהגות" עמ' 8 כתוב בשמו שכל שדרגת איכות השמן קרובה יותר לשמן המנורה שבבהמ"ק הרי זה מהודר יותר לנ"ח. עוד כתב בפניני חנוכה בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל דשמן זית איכותי של ימינו כשר לנר המנורה שבבית המקדש! (אם הוא טהור) ואע"פ שאינו שמן הראשון של הזית על דרך שאמרו במס' מנחות. דלא הצריכו חכמים שמן ראשון אלא כדי שיהא שמן זך, והיום שמזקקים ומסננים אותו היטב כשר בכל ענין. ודוקא בשמן העשוי מהזית עצמו אבל אם עשוי מגרעיני הזית אין זה נחשב שמן זית. ואפי' בתערובת לא היה אפשר להדליק בו במקדש ולא מהני רוב עכ"ד. שו"ר באג"מ ח"ט (הנדמ"ח) עמ' פ"ה שכתב "דשמן זית שהוכשר למנורה שהיא כתית

הראוי לאכילה ובכבישה קרה [לא מבושל] בדומה לשמן המנורה שבבית המקדש.

ולפי זה (יט) ראוי גם לנקות את כוסית השמן משיירי פתילה ופחם וכדו' כדי שיהיה נקי וראוי לאכילה בדומה למנורה שבבית המקדש.

הערות

שמן שהיה תחת המטה

ח. שמן שהניחו תחת המטה יש אומרים (כ) שאין להדליק בו נר חנוכה ולא נר שבת. דכיון ששורה עליו רוח רעה ונמאס לאכילה נמאס למצוה, משום "הִקְרִיבָהּ נָא לְפָתֶתְךָ" (מלאכי א', ח). ויש אומרים (כא) שמותר להדליק בו נר חנוכה [ובפרט דדעת (כב) הרבה אחרונים דאוכלין ומשקין שהיו תחת המטה אין נאסרין באכילה כלל].

ואם השמן הוא מר ואינו ראוי לאכילה (כג) אינו שורה עליו רוח רעה ומותר לכולי עלמא להדליק בו נר חנוכה.

הערות

כמעט שליכא עתה בזמננו שבני אדם אין משתמשים בזה, והיה זה עשייה מיוחדת למנורה לכן אין לנו השמן זית שהוכשר למנורה "כו' ע"ש.
(יט) פניני חנוכה בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל.
(כ) כה"ח סי' תרע"ג סקי"א בשם בא"ח.
(כא) קונטרס הליכות הגרי"ש אלישיב זצ"ל (עמ' 9 ע"ש).
(כב) הגהות רעק"א על השו"ע יו"ד סי' קט"ז ס"ה בשם שבו"י ויד אפרים שם וע"ש בפ"ת. וכ"כ בדרך אמונה פ"ה מתרומות (צה"ל או"י"ט) בשם החזו"א ע"ש.
(כג) בא"ח וכה"ח שם.

שמן של טבל

ט. אין להדליק (כד) נר חנוכה משמן טבל. דכמו (כה) שטבל אסור בהנאה של כילוי כמו כן אסור בתשמיש מצוה של כילוי.

שמן של שביעית

י. אין להדליק (כו) נר חנוכה בשמן של שביעית. משום ששביעית אינו ניתן אלא לאכילה והנאת אורה, ונר חנוכה אסור להשתמש לאורה.

שמן שאינו שלו

יא. המדליק נרות חנוכה בשמן שקיבל מחבירו (כז) אין צריך לעשות קנין בשמן,

(כד) אג"מ או"ח ח"א סי' קצ"א (ד"ה ומה) שו"ת מנח"י ח"ז סי' מ"ז ודרך אמונה פ"ו ממעשר בצה"ל או' כ"ט ועי' מה שכתבתי ע"ז בס' טוב הארץ שם דין י"ב. ובדיעבד אם הדליק נ"ח בשמן של טבל כתב במנח"י שם שיש לסמוך להקל שא"צ לחזור ולהדליק. ולענין שמן של ערלה עי' שע"ת רס"י תרע"ג וערה"ש שם. ובטוב הארץ שם הבאתי מהפמ"ג בפתיחה כוללת (א, כ"ט) שמחמיר בזה משום דמשתרשי ליה באיסור הנאה. וכ"ה במחזיק ברכה יו"ד סי' פ"ז או' י"ג. וע"ע אג"מ הנ"ל. ולענין שמן של תרומה לכתחלה אין לישראל להדליק בו נ"ח [אם יש לו שמן של חולין]. ואפי' לכהן יש מחמירים לכתחלה שלא ידליק בו נ"ח עי' רמב"ם פ"א מתרומות הי"ח וד"א ובה"ל שם. ועי' מש"כ בס' טוב הארץ שם פ"ב דין ע"א בשם הגר"ח קניבסקי שליט"א.

(כה) אג"מ שם. וראיתי בקונטרס הליכות והנהגות הגר"ש אלישיב זצ"ל עמ' 9 שכתוב בשמו שאסור להדליק בשמן של טבל משום דבעינן המותר בפ"ך. וצ"ע בזה דאף אי נימא דבנ"ח בעי מן המותר בפ"ך (עי' שד"ח מע' חנוכה או' י"ד שהרבה אחרונים חולקים ע"ז) מ"מ הלא קי"ל דמדליקין בנר של חלב אע"פ שאסור באכילה. ובע"כ צ"ל דכיון שהוא מין המותר בפ"ך אין חשש (וכמ"ש בגמ' שבת ק"ח א' לענין נבלה וטרפה) וכן הוכיח בשד"ח שם (ד"ה והנה). וטבל לכאור' הוא מין המותר בפ"ך. ואפי' חלב שנאסר בבשר וחלב לא אסרו הפמ"ג והמ"ב להדליק בו אלא מטעם איסור בישול בב"ח, ולא מטעם דבעינן המותר בפ"ך וצ"ע.

(כו) ד"א פ"ה משמיטה סקמ"ט. וע"ש בבה"ל ושו"ת שבט הלוי ח"א סי' קפד.

(כז) כן משמע במ"ב סי' תרע"ג סוף סק"ב בשם שו"מ (עי' היטב בשו"מ שם), וכ"כ שד"ח מערכת חנוכה או' ט"ו בשם בית יצחק, הליכות שלמה עמ' רס"ב בשם הגרש"ז אויערבך זצ"ל ושו"ת שבט הלוי ח"ג סי' פ'. וכע"ז בחוט שני עמ' ד"ש. וע"ע מקראי קודש סי' כ"א ושבות יצחק פ"י שכתבו דמשמעות הר"ן ועוד ראשונים ריש פסחים דלעולם בעינן לכם. והביא שם שכ"כ בס'

שאינ דין "לכם" בנר חנוכה. וכן המדליק בשמן של הפקר (כח) יצא ידי חובתו אע"פ שלא קנה השמן. ורק אם רוצה לצאת בהדלקת חבירו [או על ידי שליח] צריך לקנות ולהשתתף בשמן כדי שיתייחס אליו הדלקת הנר.

יב. שמן הגזול (כט) צריך עיון אם כשר לנר חנוכה, דהוא מצוה הבאה בעבירה.

דיני הפתילות

יג. כל הפתילות (ל) כשרות לנר חנוכה. ומצוה מן המובחר ליקח לפתילה צמר גפן או חוטי פשתן.

אוצר החכמה

יד. יש הידור (לא) לעשות פתילות עבות.

טו. "פתיל צף" (לב) כשר לכתחלה לנר חנוכה. ואע"פ שמצופה שעה מכל מקום כיון שנשרף מיד הרי עיקר ההדלקה בשמן.

זכר יהוסף. וכ"כ בס' פניני חנוכה עמ' ט"ז בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל. ולפי דבריהם המדליק נ"ח בשמן של הפקר או בשמן שקיבל מחבירו אינו יוצא עד שיעשה קנין בשמן. ועי' לקמן בסמוך.

(כח) שבט הלוי שם. והביא שם דברי הר"ן הנ"ל דמשמע שצריך שיהא שמן שלו, וכתב: אבל בעיקר הדבר יראה דכיון שלקח אדם זה השמן של הפקר ע"מ לכלותו בהדלקה ולבערו מן העולם הרי אין לך שלו גדול מזה ואפי' יאמר בפה מלא שרוצה לבער בשל הפקר מ"מ כיון דעכ"פ לקח לעצמו הזכות הזה לכלות השמן ואין מוחה בידו הרי זכות הדלקת השמן שלו ודי בזה לגדר שלו לענין הדלקת נ"ח ושבת וזה פשוט אצלי עכ"ל. ומה שכתב הר"ן דאינו יוצא אלא בשל עצמו זה דוקא כשאינו מדליק בעצמו אלא ע"י שליח דכיון שאינו מקיים עצם ההדלקה הצריכו חז"ל דעכ"פ יהיה לו חלק בשמן ועי"ז המצוה נקראת נמי על שמו [שם].

(כט) מ"ב סי' תרע"ג סק"ב בשם שואל ומשיב.

(ל) שו"ע סי' תרע"ג ס"א ומ"ב שם סק"ב.

(לא) עי' מש"כ הגר"ח קניבסקי שליט"א בתחלת הספר או' ו'. וכן נהג בעל הקה"י [ס' ארחות רבנו ח"ג או' נ"ט].

(לב) שו"ת שבט הלוי ח"ח סוס"י קנ"ז הליכות שלמה פט"ו ס"ד וקו' הליכות הגרי"ש אלישיב זצ"ל (עמ' 9). ועי' חוט שני עמ' ש"ג.

טז. אין צריך (לג) להחליף הפתילות כל יום. אלא משתמש בהם עד שיכלו. ויש
(לד) נוהגים להכין פתילות חדשות כל יום.

כוסיות להדלקה אם טעונים טבילה

יז. כוסיות העומדים רק להדלקה (לה) אינם טעונים טבילה אע"פ שראויים
להשתמש בהם לשתייה. אבל אם דעתו להשתמש בהם גם לשתייה (לו) יש אומרים
שאסור להשתמש בהם אפי' להדלקה עד שיטבילם.

הדלקת נר חנוכה בחשמל

יח. אין יוצאים (לז) ידי מצות נר חנוכה בחשמל, משום שצריך להדליק נר,
וחשמל דינה כמדורה. ועוד טעמים (לח) באחרונים.

מותר השמן והפתילות

יט. נכבו הנרות באמצע זמן המצוה ונשאר בהם שמן (לט) אסור להשתמש בו
לצורך חול משום שהוקצה למצותה. אבל מותר להדליקו לנר חנוכה למחרת. ואם

(לג) שו"ע סי' תרע"ג ס"ד.

(לד) באורחות חיים (הל' חנוכה ס"ה) כתב ונהגו לחדש הפתילות בכל לילה והטעם לפי שבכל לילה
מתחדש הנס. ועוד טעם אחר זכר למקדש שהיו מחדשין אותן בכל לילה עכ"ל. וכ"כ א"ר בשם
הכלבו וס' תניא וכ"ה בכה"ח שם.

(לה) שמעתי מהגר"ח קניבסקי שליט"א וכ"ה בס' טבילת כלים פ"ד הערה ו' ע"ש.

(לו) עי' דרכי תשובה יו"ד סי' ק"כ סקל"ט בשם ס' גנוזי אלימלך.

(לז) שו"ת לבושי מרדכי תליתאי סי' נ"ט וכה"ח סי' תרע"ג סק"ט.

(לח) בכה"ח שם ומקראי קודש סי' כ' כתבו שחשמל אינו אלא אש לזהטת ואינו חשוב נר כלל. עוד
כתב שם בשם בעל הצפנת פענח דאי אפשר לברך ע"ז "להדליק נר" דזה לא חשיב מדליק.
וע"ש בכה"ח ובשו"ת בית יצחק (יו"ד סי' ק"כ או' ה') עוד טעמים לפסול חשמל לנ"ח. וע"ע
הליכות שלמה פט"ו ס"ג וקובץ תשובות ח"ג סי' ק"ג שהקילו בזה בשעת הדחק באופנים
מסוימים.

(לט) שו"ע סי' תרע"ז ס"ד ומ"ב שם.

נשאר שמן בסוף חנוכה אין להניחו לשנה הבאה דחיישינן שיבא לידי תקלה, אלא עושה לו מדורה ושורפו בפני עצמו.

ואפילו אם הנר נכבה אחרי שכבר דלק כשיעור (מ) יש אומרים שכל השמן שנתן (מא) בנר בסתמא הוקצה למצותו. ואם רוצה להשתמש בו [לסגולה (מב) או לצורך חול] יעשה תנאי מראש שאינו מקצה אלא כשיעור הנצרך למצוה, ואז אחרי שדלק כשיעור יכול לכבותו ולהשתמש בו.

אורח חיים 1234567

כ. שיירי פתילה שנשארו מנר חנוכה (מג) אין לזרקם לאשפה כמות שהם. דכיון ששימשו למצוה אין לבזותם. אלא ישרפם, או עכ"פ יעטפם ויזרקם כדרך שעוטפים הפרשת תרומה.

אוצר החכמה

(מ) מ"ב שם סקי"ח.
(מא) אבל מה שנשאר בבקבוק לא נאסר [בה"ל שם ד"ה הצריך].
(מב) כגון מה שאומרים סגולה למי שיש לו "שושנה" ברגלו שיסוך שמן מנר חנוכה.
(מג) שמעתי מהגר"נ קרליץ שליט"א. ובס' גנזי הקודש פי"ט הערה כ"ג כתב בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל שהמנהג לכתחלה לשרפם ע"ש. ובס' פניני חנוכה (עמ' קמ"ח – קמ"ט) כתב בשמו דמעיקר הדין אפשר גם לקבור הפתילות והשמן באדמה, רק שלא ידרכו עליו קודם שנבלע היטב באדמה. ומ"מ כיון שבנרות ביהמ"ק יש ענין של שריפה בנותר מהם ה"ה בזה רצוי לשרוף אם אפשר עכ"ד.

פרק ז'

דיני ההדלקה בבית הכנסת

א. מדליקין נרות חנוכה (א) בבית הכנסת (ב) ובברכה משום פרסומי ניסא. ואין אדם יוצא ידי חובתו בנרות של בית הכנסת (ג) ואפילו הש"ץ שבירך בבית הכנסת צריך לחזור ולהדליק בביתו.

ב. אין מדליקין אלא בבית הכנסת (ד) ובית המדרש הקבוע לתפלה.

(א) שו"ע סי' תרע"א ס"ז. והטעם כתב שם בב"י בשם ריב"ש משום פרסומי ניסא כיון שאין אנו יכולים לקיים המצוה כתיקונה להדליק כל אחד בפתח ביתו מבחוץ מפני שיד האומות תקיפה. עוד כתב בב"י שתיקנו כן מפני האורחים שאין להם בית להדליק בו. עוד כתב הכלבו שתיקנו כן להוציא מי שאינו בקי ושאינו זריז בזאת נולשון הב"י בשמו: שהוא כדי לסדר הברכות לפניהם]. ועוד כי הוא הידור מצוה ופרסום הנס וקידוש שמו של השי"ת וזכר למקדש. (ועי' שו"ת מנחת אלעזר ח"ב סי' ס"ח שביאר כל זה). ואע"פ שבהרבה מקומות היום לא שייך כל הטעמים הנ"ל מ"מ המנהג אינו בטל.

(ב) שם. ואע"פ שהוא רק מנהג מ"מ מברכים כמו שמברכים על הלל דר"ח [מ"ב שם בשם ריב"ש].
(ג) מ"ב שם סקמ"ה. והגר"ח קניבסקי שליט"א אמר לי דה"ה בחור שמדליק נ"ח בציבור בבית המדרש בישיבה, חוזר ומדליק ומברך בחדרו, משום שלא יצא יד"ח בבית המדרש. ואפי' אם חדר האוכל הוא באותו בנין של ביהמ"ד מ"מ אינו יוצא בזה משום שצריך להדליק לעצמו בפתח של חדר האוכל ולא בבהמ"ד עכ"ד. אולם בס' הליכות שלמה פי"ד סי"ג כתב בשם הגרש"ז אויערבך זצ"ל שבחור שהדליק את הנ"ח בהיכל בהמ"ד בישיבה יצא יד"ח בהדלקה זו. דכל שטח הישיבה חשיב ביתו לענין זה (רק לכתחלה עדיף להדליק בחדרו).

(ד) במ"ב שם סקל"ט כתב: ובהכ"נ, או בית המדרש עכ"ל. ומשמע לכאור' דאתא לאשמועין דאף בבהמ"ד שאינו בהכ"נ [שאין מתפללין בו] אפ"ה מדליקין נ"ח בציבור. אבל בכה"ח שם סקס"ה כתב: וה"ה בית המדרש שמתפללין בו עכ"ל. וכן מטו משמיה דהגרש"ז אויערבך זצ"ל והגרי"ש אלישיב זצ"ל שאין להדליק אלא במקום שמתפללין שם רוב תפלות היום (עי' ס' אשרי האיש פל"ו ס"י). וראיתי בפמ"ג (שם א"א סק"ד) שכתב: בבהכ"נ מדליקין בכותל דרום ולא אצל הפתח, אף שהפתח לפעמים בדרום, דלית מזוזה. ואף בית המדרש דאית מזוזה מדליקין בכותל דרום וא"צ אצל הפתח עכ"ל. וי"ל דזהו כוונת המ"ב דאף בהמ"ד שמחמירים שחייב במזוזה (וכמ"ש ביו"ד סי' רפ"ו ס"י) אפ"ה מדליקין בו נ"ח בדרום ולא אצל הפתח (כדי להכנס בין ב' מצוות). ולעולם י"ל דבעינן מקום הקבוע לתפלה. ועדיין צע"ק בזה. בשו"ת דברי יציב סוס"י רפ"ו מסתפק בבהכ"נ שאין מנין בכל יום אלא לפרקים אם יכולים להדליק בלילה מן הלילות, שהמנהג היה להדליק בכל לילה ומוסיף והולך ודו"ק עכ"ל. וראיתי בס'

אבל (ה) אין להדליק בברכה באולם שמחות ולא בכינוסים ועצרות אע"פ שמתפללים שם מעריב ואפילו אם יש שם אנשים שלא הדליקו נרות חנוכה.

ג. בית הכנסת שיש בו שני חדרים ומתפללים בקביעות בשניהם, ויש לכל אחד מהם ס"ת לעצמו (ו) מדליקין נרות חנוכה בכל אחד מהם. אבל במקום שיש בית כנסת גדול שמצורפים אליו עוד שטיבלאך למנינים נוספים (ז) ולוקחים ספר תורה מהגדול לקריאת התורה, אין מדליקין נרות חנוכה רק בגדול.

זמן ההדלקה

ד. בבתי כנסיות שמתפללין מנחה סמוך לשקיעה מדליקין נר חנוכה (ח) אחרי מנחה שאז העולם מקובצים (ט) ואע"פ שעדיין יום הוא. ומכל מקום אין להדליק קודם פלג המנחה.

ישא יוסף (להגר"י אפרתי שליט"א או"ח ח"א סי' קל"ט) שכתב דעזרת נשים שיש שם מנין קבוע בימי החול ולא בשבת קודש אינו ברור אם אפשר להדליק ולברך שם על נ"ח, והביא שם דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל שאם אין מתפללין שם בשבת קודש יתכן שאינו חשוב כבהכ"נ להדליק בברכה ע"ש.

(ה) כנ"ל וכ"כ בקובץ מבית לוי ח"י עמ' י"ט בשם הגר"ש ואזנר שליט"א, וכע"ז בשו"ת מנח"י ח"ו סוס"י ס"ה.

(ו) שמעתי מהגר"ח קניבסקי שליט"א והגר"נ קרליץ שליט"א.
(ז) הגר"ח קניבסקי שליט"א. ובס' אשרי האיש (פל"ו ס"ח) כתב בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל בסתמא שבשטיבלאך הקטנים אין להדליק בברכה רק בבית כנסת הגדול שם (ולא הזכיר חילוק אם יש להם ס"ת לעצמם).

(ח) מ"ב סי' תרע"א סקמ"ו.

(ט) בב"ח רס"י תרע"ב כתב: מצות חנוכה להדליק בצאת הכוכבים. "מיהו דוקא לכתחלה אבל אם הדליק מפלג המנחה ואילך יצא בדיעבד, וכן הש"ץ מדליק בבית הכנסת בעוד היום גדול דכיון דאי אפשר כדיעבד דמי" כו' עכ"ל. וקשה לי למה נדחקו להדליק בבהכ"נ לפני הזמן כדי למצא הציבור מקובצים יחד מתפלת המנחה, והלא יכולים להדליק סמוך לצאת הכוכבים כשהציבור מתאספים לתפלת ערבית, שאז הוא הזמן לכתחלה להדליק. ויש לומר שחששו שחלק מהציבור לא יגיעו בזמן למעריב, וכדמצינו בכמה דוכתי דחיישינן למאחרים [עי' שבת כ"ד ב' ורש"י שם (ד"ה משום) ושו"ע סי' רס"ח סי' ומ"ב שם סק"כ, ותוס' ברכות ד' ב' (ד"ה דאמר) וב"י סי' רל"ו ד"ה ומה]. לכן העדיפו להדליק מיד אחרי מנחה שאז כל הציבור נמצאים בבהכ"נ. ועוד

ה. במקום שמתפללין מנחה מוקדם (י) מדליקין נר חנוכה סמוך לתפלת ערבית. ואף (יא) אם מתפללין בשעה מאוחרת מדליקין קודם התפלה שאז נמצאים רוב הציבור. והוא הדין (יב) במקום שיש הרבה מנינים למנחה ובמנין אחרון אין ציבור גדול, ידליקו סמוך למעריב שאז עיקר הציבור נמצאים.

אמנם בית המדרש או כולל שלומדים שם לפני מעריב אין צריך להמתין לזמן התפלה (יג) אלא ידליקו בשעה שהציבור התאסף ללמוד. ועיין בהערה.

שיעור השמן בנרות בהכ"נ

ו. שיעור השמן בנר בית הכנסת (יד) מדינא הוא שידלק כחצי שעה כמו שאר נר חנוכה שבבתים. ואף אם הציבור הולכים משם אחרי מעריב וסוגרים את בית הכנסת אין לכבות את הנרות או לטלטלן ממקומן תוך זמן זה אם לא משום חשש גניבה או דליקה.

יש לומר דלא חיישינן שיאחרו ישראל לתפלת ערבית, אבל מ"מ אינם מגיעים מוקדם לפני התפלה בכדי שיהא שהות להדליק בכנופיא קודם צה"כ, ועד שיתאספו הציבור חיישינן שיגיע צה"כ וממילא יהיו מוכרחים להתפלל מעריב תחלה דתדיר קודם. ויצטרכו להדליק נ"ח בבהכ"נ אחרי מעריב, ולא רצו לעשות כן כמ"ש במ"ב שם דאין נכון לעכב העולם לזה דצריך כל אחד למהר לילך לביתו כדי להדליק נ"ח. ולכן מדליקין נ"ח אחרי מנחה כנלענ"ד. ואם כנים הדברים צריך ליזהר במקומות שמדליקין לפני מעריב – שידליקו דקה לפני הזמן הקבוע למעריב, כי אם כבר יגיע זמן מעריב, תדיר קודם.

(י) שמעתי מהגר"ח קניבסקי שליט"א שכן נהגו אצל החזו"א.

(יא) פשוט וכ"כ בקובץ מבית לוי ח"י עמ' י"ט בשם הגר"ש ואזנר שליט"א.

(יב) שמעתי מהגר"ח קניבסקי שליט"א. ואמר לי דמהאי טעמא אצלו בבהכ"נ מדליקין סמוך למעריב ולא סמוך לשקיעה בשעה שמסיימים מנין האחרון תפלת מנחה.

(יג) חוט שני עמ' שי"ד. אולם ראיתי בקונטרס דיני חנוכה (מהרי"א דינר) עמ' נ"ב שכתב שבכולל חזון איש נוהגים להדליק לפני תפלת מעריב וצ"ע. ואפשר דבמקום שהציבור מגיעים מעט מעט אין כדאי להדליק אחרי שכולם הגיעו, משום שיצטרכו להפסיק את רובם באמצע לימודם. ועדיף להמתין עד סוף הסדר סמוך למעריב.

(יד) שו"ת שבט הלוי ח"ח סי' קנ"ו. ועי' ד"מ סי' תרע"ב כתב שהמנהג לעשות נרות חנוכה של כהכ"נ גדולות שידלקו יותר מחצי שעה.

בית כנסת שיש הרבה מנינים

ז. בית כנסת שיש שם הרבה מנינים זה אחר זה (טו) ראוי שידלקו הנרות עד שיגמרו כל המנינים תפלת ערבית. אמנם אם כבו אין צריך לחזור ולהדליק. ואם רוצים במנין השני (טז) ידליקו בלא ברכה. אבל אין לברך פעמיים בבית כנסת אחת בלילה אחד.

זמן ההדלקה בערב שבת ומו"ש

ח. בערב שבת (יז) יש נוהגין להדליק בבית הכנסת קודם מנחה. ויש נוהגים (יח) להדליק אחרי מנחה בשעה שהעולם מתחילין להתקבץ [לקבלת שבת] ויש פרסומי ניסא. אכן אם העולם מתאחרים לבא וטרם שיבוא מנין לבית הכנסת יתקדש היום לא ימתין כלל אלא יברך וידליק מיד אע"פ שאין מנין בבהכ"נ, ואפי' קודם מנחה, דמכל מקום יש פרסומי ניסא כשבאים אחר כך לבית הכנסת ורואים הנרות. כן כתב המשנה ברורה. ויש אומרים (יט) שאין לברך על ההדלקה אלא בשעה שיש מנין בבית הכנסת.

ט. במוצאי שבת (כ) מדליקין בבית הכנסת אחרי מעריב קודם עלינו.

(טו) ס' אשרי האיש סו"פ ל"ו בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל, וכן נוהגים בבהכ"נ חזו"א (לדרמן).

(טז) שו"ת שבט הלוי ח"ט סוס"י קמ"ג.

(יז) רמ"א סי' תרע"א ס"ז.

(יח) מ"ב שם. ובשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל אמרו דבמקום שמתפללים מנחה מאוחר ידליקו קודם מנחה ופשוט.

(יט) שע"ת בשם מו"ק מחזיק ברכה וכה"ח (סקע"ב) בשם מועד לכל חי. וכ"ה בתשוה"נ ח"א סוס"י שצ"ח בשם הגר"ח מבריסק.

(כ) לוח א"י וכ"כ הגר"ח קניבסקי שליט"א (בתחילת הספר או' י"ט) שכן נהגו אצל החזו"א.

מקום ההדלקה בבית הכנסת

י. מניחים הנרות בבית הכנסת (כא) בכותל דרום או (כב) על השלחן שעומד אצל כותל דרום זכר למנורה שמקומה במקדש בדרום. ומסדר הנרות (כג) ממזרח למערב. והמדליק (כד) עומד אחוריו לדרום ופניו לצפון [במקומות שמתפללין למזרח – הקיר הימני של בית הכנסת הוא כותל דרום] ומתחיל ביום הראשון להדליק מימינו שהוא הנר הסמוך לארון הקודש והולך ומתחיל מהשמאלי ופונה לימינו וכנ"ל פרק ה' סעיף י"ג.

ויש נוהגים (כה) להניח הנרות צמוד לכותל דרום והמדליק עומד אחוריו לצפון ופניו לדרום. ^{אוצר החכמה}

יא. במקום שמתפללין לצפון [דהיינו בדרום ארץ ישראל] או לדרום [דהיינו בצפון א"י] (כו) מניחין נרות בית הכנסת בכותל דרום לפי רוחות העולם. ויש (כז) נוהגים להניחם תמיד בכותל ימני של בית הכנסת.

^{אוצר החכמה}

(כא) שם סי' תרע"א ס"ז.

(כב) מ"ב שם סק"מ.

(כג) רמ"א שם. (וע"ש במ"ב שיש נוהגים לסדרן מצפון לדרום).

(כד) מ"ב שם סקמ"ג בשם חת"ס. וכ"כ כה"ח סקס"ט בשם מהר"י ברונא. וכן אמר לי הגר"ח קניבסקי שליט"א (כסלו תשע"א) שביקש בבית הכנסת אצלו שיסדרו מקום שיוכל המדליק לעמוד בין כותל הדרומי לנרות חנוכה עכ"ד. וכל זה לפ"ד השו"ע אבל לדעת הגר"א שמדליקין ביום א' בנר היותר שמאלי, וממנו מתחילין כל יום, א"כ יש לעמוד אחוריו לצפון ופניו לדרום כדי שידליק ביום א' בנר הסמוך לכותל מזרח ששם אה"ק כן מבואר בשעה"צ סוס"י תרע"ו וע"ש בבה"ל. שוב אמר לי הגר"ח קניבסקי שליט"א (חנוכה תשע"ב) שהזכירו לו שאצל החזון איש בבית הכנסת הדליקו כך כדעת הגר"א. ולכן נוהגים כך גם היום בבית כנסת אצלו עכ"ד.

(כה) קובץ מבית לוי ח"י עמ' י"ח בשם הגר"ש ואזנר שליט"א (וכתב שם שכן משמע בב"י) וכ"כ כה"ח שם שכן מנהג הספרדים.

(כו) כן הוכיח בס' משנת יוסף (הל' בהכ"נ) סי' מ"א או' ג' והביא שם שכ"כ הגר"ש דבליצקי שליט"א שכן נהגו.

(כז) כן אמרו בשם הגר"נ קרליץ שליט"א שכן מנהג העולם (וכ"ה בקו' דיני חנוכה להרי"א דינר שליט"א עמ' מ"ח). (והטעם בזה נראה כדי להדליק סמוך לאה"ק).

יב. נרות בית הכנסת (כח) נוהגים להדליק במקום גבוה אע"פ שהוא מעל עשרה טפחים.

סדר הברכות על נרות בית הכנסת

יג. הש"ץ (כט) מברך כל הברכות על נרות חנוכה של בית הכנסת. ואומר (ל) הנרות הללו כו'. וחוזר (לא) ומדליק בביתו בברכה משום שלא יצא ידי חובתו בבית הכנסת. ומ"מ ביום הראשון (לב) לא יחזור לברך שהחיינו בביתו אא"כ מוציא אשתו ובני ביתו. ובמקום שכולם מדליקין בביתם ואח"כ באים לביהכ"נ ומדליקין קודם מעריב (לג) אין לברך שהחיינו בבית הכנסת ביום הראשון אחרי שכולם כבר ברכו שהחיינו בביתם.

יד. אין ליתן (לד) לקטן להדליק נר חנוכה בבית הכנסת.

כח) מ"ב סי' תרע"א סוף סקכ"ז.
 כט) שם סקמ"ד. עוד כתב שם שביום הראשון אין כדאי שאָבֵל יברך בבהכ"נ שהחיינו בציבור אלא אחר ידליק ויברך.
 ל) לקט יושר עמ' 151 ומקו"ח סי' תרע"א.
 לא) מ"ב שם סקמ"ה.
 לב) שם. ומשמע דברכת שעשה נסים חוזר ומברך בכל גוונא. וע"ע אג"מ או"ח ח"א סי' ק"צ שמפקפק בזה.
 לג) חוט שני עמ' שי"ד. וכ"כ בס' פניני חנוכה עמ' קכ"ז בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל. וכתב שם עוד בשמו דאע"פ שבשע"ת כתב לברך שהחיינו בכה"ג מ"מ במ"ב (סי' תרע"א סקמ"ה) משמע דלא ס"ל כוותיה בזה ע"ש.
 לד) שו"ת מנח"י ח"ו סי' ס"ה שו"ת דברי יציב סי' רפ"ו וקובץ מבית לוי (ח"י עמ' י"ז) בשם הגר"ש ואזנר שליט"א. ועי' תשוה"נ ח"ב סוס"י של"ה.

טו. שמן זית (לה) מצוה מן המובחר לנר בית הכנסת. ויש נוהגין (לו) להדליק בבית הכנסת בנרות רגילים.

מחזיקי דת 24567

הדלקת נרות ביום

טז. נוהגים (לז) להדליק נרות בבית הכנסת בבוקר בימי חנוכה בלא ברכה. ובבית כנסת שיש הרבה מנינים (לח) יש מוסיפים שמן שידלק מתחלת המנין הראשון עד המנין אחרון של שחרית.

לה) כה"ח סי' תרע"ג סקי"ג בשם ס' באר מים חיים. ועי' גם מו"ק סי' תרע"ה.
לו) בתש' חת"ס או"ח סי' קפ"ו (ד"ה והנה) כתב "ורובם מדליקים בכהכ"נ בנרות שעוה". וכ"כ בקובץ מבית לוי ח"י עמ' י"ח.
לז) פמ"ג סי' תרע"א א"א סק"ב ושד"ח סוף מערכת חנוכה, וכתב שם בשם ס' בנין שלמה הטעם לצאת ידי דעת הרמב"ם שבכהמ"ק היו מדליקין אף בשחרית.
לח) קונטרס "מנהגי בית הכנסת חזו"א" (לדרמן). עוד כתב שבשבת שא"א להדליק ביום, מניחים שמן הרבה מערב שבת שידלקו הנרות כל הלילה וגם ביום שב"ק בשעת התפלה.

פרק ח'

דין על הנסים בחנוכה

א. כל שמונת ימי חנוכה (א) אומר על הנסים בברכת המזון בברכת נודה לך ובתפלה בברכת מודים.

ב. בתפלה הראשונה שבחנוכה (ב) נכון ליזהר לומר על הנסים מתוך הסידור.

הכרזת הש"ץ

ג. הש"ץ (ג) מכריז "על הנסים" במעריב הראשון של חנוכה בין קדיש לתפלת י"ח ואין בזה הפסק משום שהוא צורך תפלה. ויש נוהגים (ד) שלא להכריז משום הפסק.

שכח על הנסים

ד. שכח על הנסים (ה) אין מחזירין אותו, בין (ו) בתפלה בין בברכת המזון בין בחול בין בשבת. מיהו אם נזכר באותה ברכה (ז) כל זמן שלא הזכיר את השם של

(א) שו"ע סי' תרפ"ב. וכתב שם במ"ב: כתוב בספרים שבנוסח על הנסים יאמר ועל הנסים בוי"ו הן בתפלה הן בבהמ"ז עכ"ל. ובהרבה סידורי אשכנז הנוסח על הנסים. ועי' מש"כ בס' אגרת הפורים פ"ג הערה י"ח. כתב הכלבו יש קכ"ד תיבות בעל הנסים כנגד מנין "יוחנן" שתיקנו. וכן יש קכ"ד תיבות מתפלה למשה עד ויהי נועם שאמרו משה על מלאכת המשכן שרצה להקימו בכסלו אמר לו הקב"ה שמחה של כהנים אחרת תהיה בכסלו עכ"ל.

(ב) מ"ב סי' ק' סק"א.

(ג) מ"ב סי' רל"ו סק"ז.

(ד) כה"ח שם ס"ק טו"ב. (וכ"כ בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל). ונתבאר בס' אגרת הפורים פ"ג הערה ד'.

(ה) שו"ע סי' תרפ"ב.

(ו) מ"ב שם סק"ג.

(ז) שו"ע שם.

חתימת הברכה חוזר לעל הנסים. ואפילו אמר בברכת המזון (ח) ועל הכל ה' אלקינו כו' או בתפלה הקל ישועתנו כו' ברוך אתה, ונזכר, חוזר לעל הנסים (ט) ויאמר אח"כ ועל כולם יתברך כו' כסדר. אבל אם כבר אמר ברוך אתה ה' לא יאמר "למדני חקיך" דהוי הפסק, אלא יסיים תפלתו.

^{אוצר החכמה}

ה. אם נזכר באמצע ענין כגון שנזכר בברהמ"ז אחרי שאמר יתברך שמך בפי, (י) יסיים כל חי, ואח"כ יחזור לעל הנסים. וכל כהאי גוונא.

השלמת על הנסים בסוף ברהמ"ז ותפלה

ו. שכח על הנסים בברכת המזון ונזכר אחרי שסיים הברכה (יא) כשמגיע להרחמן הוא יזכנו יאמר הרחמן יעשה לנו נסים ונפלאות כשם שעשית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה, בימי מתתיהו כו'. ובראש חדש טבת (יב) יאמר זה אחר הרחמן הוא יחדש כו' משום דתדיר קודם.

ז. וכן בתפלה (יג) אם שכח על הנסים יאמר אחר גמר התפלה דרך בקשה קודם

(ח) כן משמע בשו"ע הנ"ל. והטעם שאין איסור הזכרת שם דרך שבח אלא כשמברך ברכה לבטלה. וכן מבואר במ"ב סי' קי"ט סקט"ז וסי' תקפ"ב סקט"ז בשם אחרונים. אולם בס' שלחן שלמה סי' תרפ"ב כתב דאחר שאמר ועל הכל ה', נ"ל שלא יחזור. וכן דעת המטה אפרים שכתב בסי' תקפ"ב ס"י שאם שכח בעשי"ת וכתוב כו' ונזכר אחרי שאמר "הקל ישועתינו", לא יחזור ע"ש. אבל בשו"ע ומ"ב מבואר דחוזר ואין בזה חשש שם לבטלה כיון שאינו שם מחתימת הברכה, וכ"כ באלף המגן על המט"א שם סקכ"ו בשם אחרונים.

(ט) בה"ל סי' קי"ד ס"ו ד"ה במקום.

(י) שם.

(יא) רמ"א סי' תרפ"ב. והכוונה קודם הרחמן הוא יזכנו כו'. כ"מ במ"ב שם וכן מפורש בס' שלחן שלמה שם.

(יב) מ"ב שם סק"ה.

(יג) שם סק"ד. ויש שהעירו ע"ז דנוסח "הרחמן" שייך רק בבהמ"ז, אבל בתפלה ראוי יותר לומר יהי רצון שתעשה לנו נסים כו'. אולם בט"ז (שם סק"ג) משמע שאין קפידא בזה ויכול לומר הרחמן בין בבהמ"ז ובין בתפלה. וכן משמע מסתימת הא"ר ומחה"ש.

יהיו לרצון [אחרי (יד) אלקי נצור] הרחמן כו'.

ח. אין (טו) לדלג על הנסים בתפלה כדי להספיק לענות קדושה.

דיני הלל בחנוכה

ט. כל שמונת ימי חנוכה (טז) אומרים הלל שלם (יז) לפי שבכל יום נוסף נס חדש.

ואחר ההלל (יח) אומר חצי קדיש. ובראש חדש (יט) קדיש תתקבל.

י. יש אומרים (כ) שנשים אינן חייבות בהלל בחנוכה משום שהוא מצות עשה שהזמן גרמא. ויש אומרים. (כא) שחייבות משום שאף הן היו באותו הנס. ועל כל פנים (כב) פשוט שלפי מנהגינו [בני אשכנז] שהנשים מדקדקות על עצמן לקיים כל מצות עשה שהזמן גרמא ומברכות, הוא הדין בזה שיכולה לקרות הלל ולברך אף אם אינה מחוייבת.

יד) שלחן שלמה שם וכן שמעתי מהגר"נ קרליץ שליט"א. ועי' ס' אגרת הפורים פ"ב הערה ו' (ומש"כ בלוח א"י צ"ע).

טו) שו"ת לבושי מרדכי תליתאי או"ח סי' נ"ט או' ב'.

טז) שו"ע סי' תרפ"ג.

יז) מ"ב שם. ועוד טעם משום שקוראים בנשיאים, וכל יום נשיא אחר וכל נשיא צריך לגמור ההלל על קרבנותיו, ואין ראוי לחדש קריאה בלא קריאת ההלל [ב"י].

יח) מ"ב שם.

יט) מ"ב סי' קל"ד סק"ט משום שמתפללין אח"כ מוסף, ואומרים שם קדיש תתקבל בפנ"ע. משא"כ בשאר ימי חנוכה סומכים על הקדיש תתקבל שאחרי ובא לציון.

כ) כן משמע ברמב"ם פ"ג מחנוכה הי"ד עי' שד"ח מע' חנוכה סי' ט' או' ב' וכ"כ בשו"ת בית שערים סי' שנ"ט ומנחת שלמה ח"ב סי' נ"ד ד"ה אבל. וכן מטו משמיה דהגרי"ש אלישיב זצ"ל [קו' הליכות והנהגות עמ' 12].

כא) מקור חיים סי' תרמ"ד עפ"י תוס' סוכה ל"ח א', מנחת פתים או"ח סי' תרפ"ב שו"ת התעוררות תשובה סי' תע"א שו"ת תורת רפאל סי' ע"ה וכן מצדד בשו"ת שבט הלוי ח"א סי' ר"ה (ד"ה סי' תרפ"ג).

כב) בה"ל סי' תכ"ב ס"ב סוד"ה הלל.

יג. אם טעו וקראו ביום שני של חנוכה פרשת נשיא ג' וכיוצא (כח) עלתה להם דאין קפידא בימים.

יד. בראש חדש טבת (כט) מוציאין ב' ספרים בראשון קורין ג' בשל ראש חדש.
ומניחין ס"ת (ל) השני אצלה ומגביהין הראשון. וקורין בשני פ' הנשיא ואח"כ
אומר חצי קדיש (לא) וא"צ להניח ס"ת הראשון על הבימה. ויש נוהגים (לב) להניח
ס"ת הראשון על הבימה קודם קדיש.

טו. ביום שמיני של חנוכה יש נוהגים (לג) לחזור ולקרא עם העולה השלישי מביום השמיני [אע"פ שכבר קראוהו כהן ולוין]. ויש נוהגים (לד) שהשלישי מתחיל מביום התשיעי, עד כן עשה את המנורה.

(כח) שם. ובהר צבי (או"ח סי' ס"ו) כתב עוד בעובדא שהכהן קרא בנשיא של יום ה', ואח"כ הלוי קרא פר אחד וגו' מיום ו' וסיים נשיא אחר ג"כ יצא ע"ש טעמו. שו"ר בס' אור ישראל עמ' רפ"ג מחלוקת בזה.

(כט) שו"ע שם ס"ג.

(ל) ע"י מ"ב שם סק"ט.

לא) כן מבואר בפמ"ג (א"א סוס"י תרפ"ד) דדוקא במפטיר מניחין אצלו כדי שיראו שהקדיש קאי גם עליה אבל ס"ת הראשון שכבר קראו בו לא דפשיטא שהקדיש על הראשון ג"כ קאי עכ"ד וכ"ה במ"ב שם בשם שערי אפרים וכ"כ בלוח א"י שכן המנהג.

(לב) הגהות מהרש"ק על הפמ"ג שם ובלוח א"י כתב שכן נהגו בבמה"ד של הגר"ש מסלנט זצ"ל.

(לג) לוח א"י וכ"כ בכה"ח סקי"א בשם חיים שאל ושד"ח.

לד) ד"מ בשם מנהגים וכ"כ מ"ב וש"א. ובזה רוב האשכנזים בא"י עושים כרמ"א אע"פ שבשאר ימי חנוכה אין עושין כרמ"א.